ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»

ВІННИЦЬКИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
ІНСТИТУТ

СТУДЕНТСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО
ВІННИЦЬКОГО ІНСТИТУТУ УНІВЕРСИТЕТУ
«УКРАЇНА»

НАУКА І НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

МАТЕРІАЛИ
ІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСОБАМ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ»
м. Вінниця, 4-5 листопада 2015 р.

Вінниця • 2016

УДК 001:371.2(08)
ББК 72Я431
Н-34

Наука і навчальний процес. Матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції: «Проблеми надання вищої освіти особам з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору» / За заг. ред. Г.В. Давиденко. – Вінниця : Вінницький інститут Ун-ту «Україна», 2016. – 182 с.

У збірнику вміщено матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми надання вищої освіти особам з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору» 04-05 листопада 2015 р., а також наукові публікації членів Студентського наукового товариства Вінницького інституту Університету «Україна».

Розглянуто сучасні проблеми економіко-правового регулювання забезпечення державою реалізації основоположних прав осіб з особливими освітніми проблемами, з'ясовано основні психолого-функціональні аспекти роботи з особами з інвалідністю, а також приділено увагу соціальній адаптації та реабілітації осіб з особливими освітніми потребами в системі освіти України.

Відповідальний за випуск: О.В. Омельченко

Редакційна група Вінницького інституту Університету «Україна»: Г.В. Давиденко (головний редактор), С.Ю. Ілініч (заступник головного редактора), О.В. Омельченко (укладач, відповідальний за випуск), В.В. Швед, Н.І. Костенко, С.М. Ваколюк, Н.С. Чорноусенко.

Рекомендовано до друку вченою радою Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна» (протокол № 4 від 24.11.2015 р.)

Дизайн та верстка: О.В. Омельченко

© Вінницький соціально-економічний інститут Університету "Україна», 2016

РОЗДІЛ 1. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВОЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

***С.М. ВАКОЛЮК**, доктор філософії в галузі права,*
доцент кафедри бізнесу та права
Вінницького інституту університету «Україна»
***В.В. БАРАБОЛЯ**, студент групи ПЗ-41-12*
Вінницького інституту університету «Україна»

ДОЗВІЛЛЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Анотація: Істотну частину відвідувачів дозвіллєвих закладів становлять особи з інвалідністю. Саме вони відчувають на собі суттєву дискримінацію, сегрегацію та відчуження. Цей «подвійний тягар» приниження й потенційної ізоляції може зменшити (або взагалі усунути) професіонал дозвіллєвої сфери – людина, спроможна гарантувати можливість соціально-культурної діяльності протягом усього життя як право для всіх верств населення, у тому числі й для інвалідів.

Ключові слова: особа з інвалідністю, дефект, непрацездатність.

Всесвітньою організацією охорони здоров'я у 1980 році чітко визначено межі понять «інвалідність», «дефект», «непрацездатність». Дефект визначається як будь-яка втрата психічної, фізіологічної, анатомічної структури чи функції або відхилення від неї. Непрацездатність вказує на обмеження особистості через дефекти або інвалідність, що перешкоджає або не дозволяє людині виконувати ту роль, яка вважається нормальною для здорової особистості. Інвалідністю називається будь-яке обмеження або відсутність (у результаті дефекту) здатності здійснювати ту або іншу дію отже, і в таких межах, які вважаються нормальними для людини [1].

На сьогодні у світі нараховується більше 500 мільйонів осіб, які мають сенсорні, фізичні та розумові відхилення й визнані інвалідами[2]. Зростання інвалідності у світі викликане багатьма чинниками: війнами та їх наслідками, нужденністю та проживанням у помешканнях з антисанітарними умовами, неписьменністю населення, відсутністю знань про інвалідність та шляхи її попередження й лікування, низьким рівнем медичного обслуговування, фізичними та соціальними перешкодами, слабкістю соціальної, освітньої, культурної

інфраструктури, стихійними лихами, забрудненням природного середовища, стресами та іншими психологічними чинниками, неправильним застосуванням лікувальних препаратів, поширенням наркотиків і стимулянтів тощо.

У роботі з особами з інвалідністю працівники дозвіллєвої сфери спираються на відповідну правову основу, яку складають: документи міжнародного значення (акти, декларації, конвенції ЮНЕСКО, ООН, ВООЗ, наприклад, «Загальна декларація прав людини» (від 10 грудня 1948р.), «Декларація про права інвалідів» (від 9 грудня 1975р.), «Керівництво по забезпеченню рівних можливостей для інвалідів» (десятиліття інвалідів ООН, 1983-1992 роки), «Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» (від 20 грудня 1993 р.), «Декларація про права розумово відсталих осіб» (від 20 грудня 1997 р.) та інші.

З метою привернення уваги людства до проблем осіб з інвалідністю та їх прав на повноцінну участь в усіх сферах суспільного життя, Організацією Об'єднаних Націй 1981 рік було оголошено Роком інваліда, а 1983-1992 роки – Десятиріччям інвалідів. 1992 року Генеральна Асамблея ООН проголосила 3 грудня Міжнародним днем інвалідів. За ініціативи Європейської Колегії та Європейського форуму інвалідів 2003 рік оголошено Європейським роком людей з обмеженими фізичними можливостями (Мадрідська декларація, 2003р.) Зазначені заходи спрямовані на забезпечення рівних можливостей інвалідів у сучасному суспільстві. Термін «забезпечення рівних можливостей» означає процес, завдяки якому різні системи суспільства та навколишнього середовища (сфера обслуговування, засоби масової інформації, праця, освіта та ін.) є доступними для всіх[3]. Стандартних правил забезпечення рівних можливостей для людей з інвалідністю.

Прикладом застосування правових норм державного значення є, зокрема, «Декларація прав та закону про допомогу особам, які мають вікову інвалідність» (США, 1987р.), «Акт про американців з вадами» (США, 1990р.) та інші.

Відповідно до «Декларації прав та закону про допомогу особам, які мають вікову інвалідність», віковою інвалідністю вважається психічна або фізична неповноцінність, що спричиняє істотні функціональні обмеження не менш, ніж у трьох основних сферах людської діяльності (неспроможність рухатися, піклуватися про себе, навчатися, бути незалежними від інших, контролювати свою поведінку, емоції)[4].

1990 року урядом США було підписано Акт про американців з вадами (Americans with Disabilities Act (ADA), основним завданням якого є створення якнайоптимальніших умов для забезпечення різноманітних потреб осіб з фізичними та розумовими вадами. В Акті проголошуються рівні можливості й права здорових людей та інвалідів, як правило, наголошується на неприпустимості дискримінації.

Згідно з Актом, місця громадського користування, соціальні послуги, телекомунікації, транспорт, житло повинні відповідати потребам осіб з інвалідністю. Зазначеним документом конкретизуються пріоритетні види діяльності муніципальних парків, рекреаційних закладів, спортивних установ, інших дозвіллєвих закладів.

Особлива увага в ADA звертається до питань дискримінації та інтеграції інвалідів. Згідно з ADA, жоден інвалід не може бути виключений з рекреаційної програми тільки через свій недолік.

Визначають три форми дискримінації:

1. Ненадання послуг через те, що людина є «інвалідом».

2. «Заохочувальна» участь осіб з інвалідністю у тих чи інших заходах, що акцентує не на здібностях, а на фізичних або розумових вадах, що відрізняють їх від здорових людей. До речі, вживання терміна «особливі люди» краще уникати, бо він тільки підкреслює, що інваліди – «інші», «не такі як усі».

3. Недостатня увага суспільства до осіб з інвалідністю та їх проблем. Основною метою ADA є й інтеграція осіб з інвалідністю в суспільство. Це вимагає усунення правових перешкод і як правило, запровадження в роботу з особами з інвалідністю методів, форм та засобів, що забезпечували б їм якомога якісніше життя.

Американські спеціалісти рекреаційної та дозвіллєвої діяльності визначають, що основними перешкодами на шляху до інтеграції осіб з інвалідністю в суспільство є, зокрема, недоступні для цієї категорії населення рекреаційні та дозвіллєві програми, архітектурні перешкоди, некваліфікований персонал (особливо, коли інвалід потребує спеціальної допомоги), недбале ставлення, недостатня поінформованість суспільства про людей з фізичними та розумовими вадами [5].

Саме на подолання цих недоліків і спрямований Акт про американців з вадами. Спеціалісти дозвіллєвої сфери підкреслюють, що необхідні зміни вимагають додаткового фінансування. Водночас, у більшості випадків сума витрат, необхідна для адаптаційних перетворень, не є значною. Архітектурні зміни, які б забезпечили

доступність до участі інвалідів в рекреаційних та дозвіллєвих програмах, можуть бути досить простими: наприклад, ізоляція труб, щоб людина на інвалідному візку не травмувала ноги, користуючись раковиною; встановлення додаткових опорних планок; реконфігурація меблів, книжкових стелажів відповідно до потреб інвалідів. Доцільним є розташування дозвіллєвих установ на першому поверсі; удосконалення дозвіллєвих послуг вдома; забезпечення персоналу необхідною літературою; навчання спеціалістів дозвіллєвої та рекреаційної сфери мові жестів.

Так, парк в Арізоні (США) для людей з вадами зору або сліпих обладнаний спеціальними дороговказами, технічними пристосуваннями в басейнах, на паркових доріжках та спортивних майданчиках. У парку діє прокатна служба, функціонування якої дозволяє інвалідам отримати інвалідні візки та інше необхідне спорядження.

Водночас американські вчені підкреслюють, що «доступність» полягає не лише в усуненні архітектурних недоліків, доступність передбачає, передусім, ставлення суспільства до інвалідів. Наприклад, якщо інформація про рекреаційні заходи подана лише у письмовому вигляді, люди з вадами зору не зможуть її сприймати безпосередньо.

Вперше інвалідність була визначена як функція стосунків між інвалідами та їх оточенням в результаті проведення Міжнародного року інвалідів (1981) та прийняття Всесвітньої програми дій щодо інвалідів (оголошена Генеральною Асамблеєю ООН 3 грудня 1982 року) .

Після затвердження Акту рекреаційні та дозвіллєві служби реалізували навчально-тренувальну програму LIFE – «Дозвілля для всіх», мета якої – розкрити для спеціалістів дозвіллєвої та рекреаційної сфери специфіку роботи з інвалідами, допомогти здолати страх та психологічні перешкоди, що можуть виникати в роботі з цією категорією населення; навчитися розуміти думки та бажання інвалідів; набути вмінь та навичок проведення рекреаційних заходів за активної участі людей з інвалідністю [6].

Так, у другій половині XX ст. вимагала удосконалення соціальна та рекреаційно-терапевтична робота серед осіб з інвалідністю – представників іспаномовної меншини США. Проблема полягала в тому, що серед рекреаційних та соціальних працівників не було жодного фахівця, який був би носієм культури та мови своїх клієнтів, що спричиняло труднощі у спілкуванні, певний дискомфорт. Ефективним вирішенням цієї проблеми стало вивчення працівниками дозвіллєвої та рекреаційної сфери культури іспаномовного населення,

їх мови, традицій та звичаїв, як правило, залучення до роботи в дозвіллєвих центрах та рекреаційних службах носіїв іспанської культури.

Дозвіллєва діяльність інвалідів у зарубіжжі планується, як правило, на базі загальнонаціональних програм, що відрізняються одна від одної метою й шляхами їх досягнення. Так, одні програми спрямовані на роботу з людьми, які не можуть лишити свій будинок («Бібліотека вдома», «Книги на колесах», США); інші – розраховані на тих, хто має певні комплекси, пов'язані з віком і здоров'ям, і як результат цього, – відчуття самотності й ізольованості від навколишнього світу (для них розроблена програма «Одні двері зачиняються, інші відчиняються», Німеччина; «Мистецтво для інвалідів» та «Особливі олімпійці», «Особливе мистецтво», США; «Культура та інваліди», Франція). Такі програми мають спільну мету і полягає вона в наданні можливості змінити життя людини похилого віку, сповнити його нового змісту, допомогти раціонально й цікаво використовувати свій вільний час, підтримувати здоров'я і відчувати задоволення від дозвіллєвої діяльності.

Популярністю в США користується проект «Особлива музика для особливих людей», започаткований працівниками Вінського парку. Його завданням є вирішення проблем соціалізації та адаптації, відновлення самоповаги та людської гідності, творча реалізація, спілкування засобами музичного мистецтва. Мова музики дозволяє зміцнити стосунки із здоровими людьми, позитивно впливає на психо-емоційний стан інваліда, підкреслює соціальну значущість особистості. У творчому доробку учасників проекту – каталоги пісень, компакт-диски, численні концерти та вистави, радіопрограми, навчальні та рекреаційні заходи.

Музика є засобом комунікації (особливо для людей з порушенням мовлення), мотивації, отримання інформації, основою для творчої активності інваліда.

У павільйоні дозвіллєвого центру м.Ганновера (Німеччина) на одній із стін розміщена «Картина, яка грає» площею 10 кв.м. На ній зображені звірі й птахи, різноманітні геометричні фігури, елементи азбуки Брайля, платівки. Та її специфіка полягає в тому, що всі фігури зроблені з глини, а більшість із них звучить.

Здорові люди сприймають картину як своєрідний рельєф. Картину протягом п'яти років виготовляли люди з вадами зору в гуртках художньої творчості. Варто наголосити на тому, що естетичні програми відіграють роль «містка» між медичним спілкуванням та активною роботою людини над власним оздоровленням, дозволяючи

за допомогою ігрових форм досягти позитивних змін у сприйнятті самої себе [7].

До речі, лише у Великобританії нараховується більше 600 фахівців, які спеціалізуються на художній терапії для осіб з розумовими та фізичними вадами. Необхідно підкреслити, що технології «виховання мистецтвом» сприяють активному вирішенню найголовнішої проблеми сучасного світу – створення умов для повноцінного життя осіб з фізичними та розумовими вадами.

Велике значення в дозвіллєвій діяльності інвалідів надається реабілітації. Як зазначається в «Стандартних правилах...», реабілітація – це процес, метою якого є допомога інвалідам у досягненні оптимального фізичного, інтелектуального, психічного, соціального рівня діяльності, підтримка, що сприятиме якісній зміні життя інваліда та розширенню меж його діяльності [8].

Сутність дозвіллєвої реабілітації полягає у створенні таких умов, коли інвалід відчуватиме себе не об'єктом, а суб'єктом дозвіллєвої діяльності. Завданням дозвіллєвої реабілітації є: відновлення можливостей індивіда здійснювати дозвіллєву та рекреаційну діяльність відповідно до своїх інтересів та уподобань; підтримка життєвої та соціально-культурної активності людини; створення сприятливого психо-емоційного середовища засобами спілкування, культури дозвілля; набуття навичок пристосовуватися до нових умов життя; освіта для дорослої людини.

Тому, основними завданнями дозвіллєвої реабілітації даної категорії населення є:

- стимулювання інвалідів до соціально-культурної творчості, розробка відповідних програм для залучення інвалідів до соціально-культурного життя;
- орієнтація дозвіллєвих програм інвалідів головне – на соціалізацію, а не лише на розваги;
- формування відповідних соціально-культурних інститутів для дозвіллєвого обслуговування інвалідів;
- цілеспрямована підготовка спеціалістів дозвіллєвої сфери для роботи з інвалідами. В основі навчального процесу має бути формування кадрів, які вільно володіють дозвіллєвими та рекреаційними технологіями, мають педагогічні знання та навички першої медичної допомоги, соціологічний та культурологічний досвід.

Новим видом дозвіллєвої реабілітації в Україні може бути створення клубів-будинків, про які вже згадувалося. Клубні будинки орієнтуються у своїй діяльності на реабілітацію людей з психічними порушеннями. На сьогодні в різних країнах світу створено та успішно

функціонує більше 320 таких закладів (з них майже 200 діють у США). Клуб-будинок орієнтується на соціально-культурну роботу з інвалідами в громаді, що дозволяє відновити відчуття власної значущості й успішно інтегруватися в суспільне життя, підвищити рівень їх соціально-культурної активності; уникати суспільного упередження, ізоляції та зайвої госпіталізації.

В клубах-будинках поєднується соціальна, дозвіллєва, культурна й рекреаційна діяльність. Тому спектр послуг тут досить різноманітний: консультації, медичне обслуговування, юридичний захист, тренінги, дозвіллєві заходи, освітні курси, творчі майстерні. Інвалідам допомагають відновити навички практичної діяльності, впевненість у власних силах, здатність підкорятися розпорядку, набувати навичок управління. Тому досвід функціонування клубів-будинків потребує ретельного вивчення та оцінки професіоналів дозвіллєвої сфери України.

Отже, проблеми інвалідів вже багато років є предметом уваги світової спільноти не лише як питання реабілітації та соціального забезпечення, а насамперед – як прав людини: «Інваліди, якого б не були походження, характеру і серйозності їх каліцтва чи вади, мають такі ж основні права, як і їх співгромадяни того ж віку».

Отже, дозвіллєві та рекреаційні установи за час своєї діяльності зарекомендували себе не лише як ефективні способи реабілітації, адаптації, інтеграції та соціалізації інвалідів у суспільстві, а й попередження інвалідності. Модель діяльності дозвіллєвих установ сприяє усуненню тих перешкод на шляху саморозвитку та самореалізації, що виникають в медичних закладах (основна мета яких – можливе усунення або зменшення патології), центрах реабілітації (надання допомоги в побуті); соціальних службах (відновлення навичок, вмінь та знань, поліпшення стану здоров'я інваліда); сприяють розвитку активної позиції особистості; забезпечують свободу вибору. Тобто, кінцевою метою дозвіллєвих установ у роботі з інвалідами є налагодження повноцінного життя особистості, що ґрунтується на самостійній та активній позиції самих інвалідів, на їх ініціативності і творчому підході до життя.

Список використаних джерел

1. Всемирный доклад об инвалидности. Резюме // Всемирная организация здравоохранения. – Швейцария: ВОЗ, 2011. – с. 28.

2. Analytical Brief: People with Disabilities in Ukraine [Електронний ресурс] // United Nations in Ukraine. K.: UN.. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: http://www.un.org.ua/files/breaf_people_red.pdf.

3. Best J. «Road warriors» on «hair-trigger highways»: Cultural resources and the media's construction of the 1987 freeway shootings problem / Best J. // Sociological Inquiry. – 1991. - №61. - С. 327-345.

4. Louis Harris and Associates. Harris Survey of Americans with Disabilities. / Louis Harris and Associates. // New York: N.O.D.. – 1998.

5. Schneider A. & Ingram H. Social construction of target populations: Implications for politics and policy / Schneider A. & Ingram H. // American Political Science Review. – 1993. - №87. - С. 334-347.

6. Schneider A. & Ingram H. Response to R. C. Lieberman / Schneider A. & Ingram H. // American Political Science Review. – 1995. - №89. - С. 441-446.

7. Schur L. Can I Make a Difference? Efficacy, Employment, and Disability / Schur L., Shields T., Schriner K.. // Political Psychology, Vol. 24. – 2003. - №1. - С. 119-149.

8. Enabling Democracy: Disability and Voter Turnout / Schur L., Shields T., Kruse D., Schriner K. // Political Research Quarterly, Vol. 55. – 2002. - №1. – С. 167-190.

***С.В. ХІЛЬЧЕНКО**, к.ю.н., старший науковий співробітник*
доцент кафедри бізнесу та права,
Вінницького інституту університету «Україна»
***О.О. ТИЩУК**, студентка групи ПЗ-41-12*
Вінницького інституту університету «Україна»

ВИБОРЧЕ ПРАВО ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Анотація: Конституція України гарантує усім громадянам право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. (Конституція України, стаття 38) [1]. Отже, відповідно до Конституції України особи з інвалідністю повинні мати можливість вільно обирати та бути обраними.

Ключові слова: інвалідність, виборче право.

Актуальність теми полягає в тому, що люди з інвалідністю складають значну соціальну групу, яка потребує особливої допомоги з боку держави. Станом на сьогодні це майже кожен двадцятий українець. Інвалідність – це не тільки проблема особистості, але і держави і суспільства в цілому

Виборцю, який внесений до списку виборців на виборчій дільниці, але за віком, у зв'язку з інвалідністю чи за станом здоров'я

не здатний пересуватися самостійно, дільнична виборча комісія надає можливість голосувати за місцем перебування цього виборця (Частина 1 Статті 77 Закону України «Про вибори Президента України», частина 1 статті 84 Закону України «Про вибори народних депутатів України»). Особлива процедура голосування – це поки що в Україні єдиний гарантований та відпрацьований механізм, яким особи з інвалідністю можуть скористатися для голосування. Виборці, стосовно яких у списку виборців є відмітка про постійну нездатність пересуватися самостійно, разом із повідомленням про включення до списку виборців повідомляється про те, що їм буде надана можливість проголосувати за місцем перебування. Окрім цього, законодавство докладно регулює порядок організації голосування за межами приміщення для голосування.

Одним з пріоритетних завдань для Центральної виборчої комісії є забезпечення суверенного права Українського народу на вільне волевиявлення. І лише стовідсоткова гарантія надання всім громадянам можливості скористатись своїм виборчим правом є показником ефективної роботи Комісії – постійно діючого колегіального державного органу.

Будь-які прямі або непрямі обмеження виборчих прав не допускаються, і держава має забезпечити громадянам можливість вільного волевиявлення. Стаття 4 Закону "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні" покладає на державні органи обов'язок створення правових, економічних, політичних, соціально-побутових і соціально-психологічних умов для задоволення потреб інвалідів, у тому числі й реалізації потреби політичного вибору. А п.5 Указу Президента № 900/2005 від 01.06.2005 «Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями» прямо зобов'язує місцеві держадміністрації "забезпечувати в установленому порядку разом з дільничними виборчими комісіями під час проведення виборів умови для реалізації особами з обмеженими фізичними можливостями конституційного виборчого права".

Отже, згідно з Конституцією та законодавствством України громадяни з інвалідністю мають рівне з іншими людьми право на участь у виборах. Вибори здійснюються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Якщо хтось не зможе обирати чи бути обраним через свою інвалідність, це вже порушить загальність і рівність виборів. А якщо людина з якимись фізичними чи чуттєвими обмеженнями не зможе зробити вибір особисто, це порушує принцип прямого вибору. На жаль, у нашому

суспільстві все ще наявні системні порушення прав людей з особливими потребами, що не в останню чергу стосується й виборчого процесу. Знову ж таки, якщо якась категорія людей не може контролювати здійснення свого вибору, порушується таємниця голосування, і, отже, виникає загроза тиску на виборців чи маніпуляції їх свідомістю, спекуляції від їхнього імені.

Зокрема, Конституція України, і Закон "Про вибори Президента України" (ст.3) гарантують й особам з інвалідністю рівні права на участь у виборах. Особливості застосування їх виборчих прав визначені статтями 76 та 77 вказаного Закону. Зокрема, в ст.76 йдеться про можливість допомоги людям з фізичними вадами у заповненні і вкиданні до скриньки виборчого бюлетеня, а у ст.77 – про голосування за межами виборчої дільниці виборців, які не можуть прибути для голосування за станом здоров'я [2].

Для прикладу, у зв’язку з обмеженими фізичними можливостями не всі особи з інвалідністю спроможні самостійно дістатися виборчих дільниць. Виборчі закони («Про вибори Президента України», «Про вибори народних депутатів України») не містять якихось особливих вимог до виборчих дільниць, що забезпечували б їх доступ для людей з інвалідністю[3].

Як правило виборчі дільниці розташовуються в школах, клубах, інших публічних місцях. Відповідно до існуючих нормативних актів, подібні публічні заклади повинні мати пандуси та інші пристосування для людей з інвалідністю, однак насправді часто все не так, як є на папері, і не всі такі заклади належним чином пристосовані для осіб з інвалідністю. Це перша перешкода на шляху людини з інвалідністю під час виборів.

Крім того, проблеми можуть виникнути безпосередньо під час голосування в кабінці. При заповненні та вкиданні бюлетеня до скриньки особа з інвалідністю з вадами зору повинна бути впевнена, що особа, яка надає їй допомогу, насправді реалізує її волевиявлення. Водночас забороняється контроль членів виборчої комісії за заповненням та вкиданням бюлетенів. Отже, виборче право особи з інвалідністю з вадами зору буде убезпечено лише тоді, коли особа, що замість неї заповнює та вкидає до скриньки виборчий бюлетень, є її довіреною особою. Отже, особа з інвалідністю з вадами зору повинна мати можливість самостійно обирати собі помічника, якому довіряє, і мати можливість заходити разом з ним до кабінки для голосування. Однак закон прямо не передбачає такої можливості, і на практиці непоодинокі випадки, коли члени виборчих комісій перешкоджають

особам з інвалідністю з вадами зору заходити до кабінок для голосування разом зі своїми супроводжуючими.

Виборчий процес нерідко супроводжується оскарженням виборцями певних дій чи рішень виборчих комісій. Частим явищем, наприклад, є відсутність виборців у виборчих списках за місцем своєї реєстрації. У таких випадках фізично-повноцінній людині нелегко відстояти своє право. Важко навіть уявити з якими складнощами особи з інвалідністю можуть зіткнутися в процесі оскарження рішень чи дій виборчих комісій.

Законодавство передбачає досить короткий строк на оскарження дій чи рішень виборчих комісій – 22 години. При цьому, враховуючи непристосованість будівель, вулиць та транспорту для потреб людини з інвалідністю, такій людині практично неможливо самостійно відстояти своє право обирати, не кажучи вже про право бути обраним.

Законодавством передбачена можливість для осіб з інвалідністю проголосувати поза межами виборчої дільниці. У такому випадку члени виборчої комісії повинні прийти до людини з інвалідністю із виборчою скринькою. Однак для того, щоб скористатися таким правом, інваліду спочатку необхідно звернутися з заявою до виборчої комісії, що в свою чергу вже може бути пов'язано з суттєвими складнощами. І знову ж таки оскарження рішення виборчої комісії про відмову у такому голосуванні для людини з інвалідністю є проблематичним.

Обов'язком працівника виборчої комісії є забезпечення рівноправної участі осіб з інвалідністю у виборчому процесі, тобто, таких же умов, як і всім виборцям, проте насправді, звичайно, слід створювати першочерговий доступ людям, яким важко вистояти в черзі та надавати відповідну допомогу тим, кому важко самостійно виконати всю процедуру отримання бюлетеня і голосування. Буква закону вимагає не так самостійного голосування, як самостійного вибору, який в особливих обставинах передбачає отримання необхідної допомоги. Це стосується незрячих виборців, нездатних самостійно скористатись брайлівським трафаретом, адже на цей час існують проблеми з його застосуванням. Шрифтом Брайля, як правило, володіють лише ті особи з інвалідністю з вадами зору, які навчались у школах для сліпих або втратили зір у молодому віці. Учні шкіл для слабозорих та люди, які втратили зір у пізньому віці, здебільшого шрифтом Брайля не володіють. Виходом із ситуації могло б стати запровадження у виборчому законодавстві стосовно виборців – осіб з інвалідністю з вадами зору спеціального інституту «довірених осіб», які повинні допомогти такому виборцю не тільки одержати виборчий

бюлетень, але й ознайомити його зі змістом цього бюлетеня, безпосередньо надати допомогу у його заповнені[4].

Необхідно зауважити, що наявність певних законодавчих норм щодо забезпечення реалізації виборчих прав осіб з інвалідністю є недостатнім, особливо коли йдеться про осіб з інвалідністю з вадами зору та слуху. Так, жодним законодавчо-нормативним актом не передбачено запровадження для інвалідів з порушенням слуху обов'язкового титрування та перекладу на жестову мову (сурдоперекладу) передвиборчої агітації на телебаченні. Для осіб з інвалідністю з вадами зору, насамперед, недоступними є законодавчі акти та офіційні повідомлення, що регулюють проведення виборів, передвиборча інформація, що розміщується на виборчих дільницях і адресується усім виборцям. Відсутність рівного доступу до цієї інформації створює перешкоди для вільного і свідомого волевиявлення інвалідів по зору, що суперечить принципам рівності всіх громадян при здійсненні їх виборчих прав.

Отже, виборче законодавство України не враховує всіх потреб людей з інвалідністю. Попри намагання законодавців врахувати потреби цих людей, реалізація людьми з інвалідністю свого права обирати і бути обраним є вкрай ускладненою.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 26 червня 1996р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

2. Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями. // Указ Президента № 900/2005 від 01.06.2005.

3. Про вибори Президента України: Закон України від 05.03.1999 №474-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/474-14.

4. Как защитить избирательные права слепых [Електронний ресурс]. // Информационное агентство «УНІАН». – 2009. – Режим доступу до ресурсу: http://www.unian.net/rus/news/news-353175.html.

О.І. МИСАК, *старший викладач кафедри бізнесу і права*
Вінницького інституту Університету «Україна»
А.О. ЩЕРБАЦЬКИЙ, *студент групи ПЗ-41-12*
Вінницького інституту Університету «Україна»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ ДОСТУПНОСТІ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ЮРИДИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація: Сучасні глобалізаційні процеси зумовлюють необхідність докорінних змін ставлення українського суспільства до осіб з інвалідністю, які до недавнього часу в певній мірі були соціально ізольованими, у напрямі сприяння їх розвитку та самореалізації.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивне проектування, універсальне проектування

Включення у суспільне життя людей із функціональними обмеженнями тісно пов'язано із правовою регламентацією цієї проблеми. Будуючи інтегроване цивілізоване суспільство, Україна керується загальною стратегічною метою досягнення повної участі людей з інвалідністю в суспільному житті та своєчасного включення всіх питань, пов'язаних з питаннями громадян з інвалідністю, до всіх напрямків державної діяльності.

Конвенція ООН «Про права інвалідів», що ратифікована Україною 16 грудня 2009 року робить пріоритетними питання людей з інвалідністю на світовій арені, піднімають важливість їх вирішення на рівні кожної держави [1]. Декларація Тисячоліття ООН містить ключові цілі та завдання розвитку, які стали відомими як «Цілі Розвитку Тисячоліття», вимагає, щоб проблеми людей з інвалідністю детально розглядалися та вирішувались на національному та міжнародному рівні [2]. Ратифікація міжнародних договорів (конвенцій) у даній царині та прийняття низки вітчизняних нормативно-правових актів є закономірним результатом євро інтеграційних прагнень нашої держави.

Однак, досягнення пріоритетних цілей щодо рівних можливостей для людей з інвалідністю необхідно запровадити комплекс заходів, що забезпечить їх повноцінне інклюзію у навчально-виховний процес, що в подальшому можуть забезпечити студенту з особливостями фізичного розвитку досягнення індивідуально високих показників особистісного розвитку, подальшу інтеграції в соціальне середовище, спроможності посісти в ньому належне місце. Забезпечення вільного

доступу і можливості переміщення в різних об'єктах громадського користування є важливим фактором подолання безпорадності й ізольованості людей з інвалідністю. Архітектурна доступність, як і доступність в інших сферах, підвищує шанси осіб з особливими потребами знайти роботу, здобути освіту, користуватися громадськими послугами, приймати участь в різних соціальних, культурних, оздоровчих заходах і, отже, бути активними членами суспільства, як з соціальної, так і з економічної позиції. Створення належних умов для доступу людей з інвалідністю до об'єктів транспортно-дорожньої, туристичної інфраструктури та поштового зв'язку прямо передбачено Законом України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [3], іншими підзаконними актами [4; 5].

Певні покращення державою зроблено щодо доступності для людей з інвалідністю до залізничного, автомобільного, пасажирського автомобільного транспорту. Водночас, попри всі офіційні покращення, чи кожен може скористатися «кінцевим продуктом» – доступним транспортом, інфраструктурою, сервісом? Поняття «доступний транспорт» можна розглядати, по-перше, як доступність самого транспортного засобу; по-друге, як облаштовану відповідно до діючих стандартів та потреб людей з інвалідністю і маломобільних груп населення транспортну інфраструктуру (місця для паркування, входи до терміналів, ліфти і ескалатори, телефонні кабіни, заклади торгівлі та харчування на території вокзалів; універсальні туалетні кабіни; забезпечення інформацією у відповідних форматах тощо.

Купуючи квиток на проїзд залізничним транспортом за таку ж вартість, як й інші пасажири, людина з інвалідністю, подорожуючи 8-10 годин, а то і більше, в поїзді, не може скористатися туалетом та послугами нарівні з іншими.В Україні за офіційними даними в експлуатації знаходяться 19 вагонів для пасажирів з інвалідністю, і в кожному вагоні одне адаптоване купе з туалетом, а кількість потенційних користувачів – сотні.

Ніби найкращі наміри мають розробники нового пасажирського спеціального вагону і наголошують на тому, що враховують потреби людей з інвалідністю. Проектуючи «спеціальні вагони», які ніколи не зможуть задовольнити потреб значної кількості людей з інвалідністю, ми формуємо своє «недоступне» майбутнє на багато років (вагони експлуатуються 30-50 років). Наразі, для метрополітену планують випустити/закупити нові вагони, де є спеціально відведені місця для пасажирів з інвалідністю, що користуються інвалідним візком. Добрі наміри – так. Але хто ж зможе ними скористатися, якщо вхід до

метрополітену та самі станції залишаються архітектурно недоступними?

Пропагування і надання «спеціальних послуг і прийняття «спеціальних рішень» має бути винятком, бо вони є «спеціальними», тому більш дорожчими. Звернемось до теми нових трамваїв та тролейбусів, які згідно з Державною цільовою програмою міського електротранспорту на період до 2017 року скоро мають з'явитися на вулицях наших міст [6]. Добрі наміри – так. Але, згідно з фінансовою складовою цієї програми, бачимо, що вже із самого початку були закладені кошти на транспорт, який є недоступним для людей з інвалідністю та маломобільних груп населення. Отже, знову на рівні держави формується політика транспортної недоступності в наших містах, яку потім, витративши «подвійні кошти», будемо ліквідовувати.

Конвенція про права інвалідів зобов'язує державу-учасника сприяти у веденні самостійного способу життя людям з інвалідністю [1]. Не дивлячись на те, що Україна ратифікувала вищезазначену Конвенцію, в державі все ж спостерігається систематичне порушення прав людей з інвалідністю крім вже зазначеного й щодо доступності інформації, що в свою чергу призводить до обмеження можливостей їх вільного пересування та мобільності, а отже, порушує їх право на самостійний спосіб життя. Серед головних порушень відзначають відсутність дублювання у громадських місцях візуальної інформації звуковою інформацією чи інформацією, відображеною абеткою Брайля, тощо. Доступність є дуже широким поняттям, що охоплює такі сфери, як освіта, транспорт, працевлаштування, будівлі та громадські місця, і т.п. Багато з цих сфер перебувають у взаємній залежності (наприклад, доступ до шкільного приміщення є однією з умов доступності освіти), що в кінцевому результаті впливає на включення особистості в суспільство.

Протягом останніх 20 років використовувалися різноманітні підходи і терміни для визначення архітектурної пристосованості/доступності об'єктів громадського користування для осіб з інвалідністю при проектуванні та спорудженні будівель і приміщень, а саме – сприятливе/безпечне проектування, проектування для особливих потреб чи концепція проектування-без-бар'єрів. Часто це були окремі рішення для певних груп. При цьому слід враховувати, що інвалідність не завжди носить постійний характер, іноді вона має тимчасовий характер і може поступово бути подолана, тоді як в інших випадках, навпаки, – носити прогресуючий характер, все більше обмежуючи можливості людини. Таким же чином, деякі фізичні вади

впливають лише на певну сферу діяльності людини і можуть бути зовсім непомітними в інших. Тобто, існує дуже велика кількість можливостей і здібностей людей з інвалідністю, для реалізації яких необхідно створити сприятливі умови.

Останні дослідження показали, що доступність повинна означати щось більше, ніж безпосередній доступ до будівлі або приміщення за допомогою допоміжних або спеціальних засобів. Універсальне або інклюзивне проектування – це сучасний підхід до проектування приміщень, який явно відрізняється від «проектування для інвалідів». Універсальне проектування це процес створенням просторів, максимально зручних і для всіх людей, незалежно від їхнього віку і фізичних чи когнітивних можливостей, без необхідності використання допоміжних/адаптивних засобів або вузькоспрямованих спеціалізованих рішень [7, с.9].

Отже, потрібно зазначити, що одним із факторів, які б сприяли дотримання принципу доступності, є проведення громадських експертиз виконання затверджених державою планів заходів щодо доступності. Існує необхідність закріплення практичних механізмів реалізації основних «стандартів» в сфері захисту прав інвалідів, визначити джерела та обсяги необхідного фінансування з боку держави. Зокрема, вживати заходів із стимулювання розвитку ринку аудіо книг, підтримки видань абеткою Брайля, підтримки адаптації інформації з застосуванням методу «спрощеного читання» у культурно-просвітніх установах. Необхідно шляхом внесення змін до чинного законодавства та подальшого практичного застосування відповідних правових норм забезпечити використання принципів доступності, універсального дизайну, розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби в навчальних закладах, органах державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, житлових приміщень

Список використаних джерел

1. Конвенція про права інвалідів: Конвенція, Міжнародний документ від 13.12.2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.

2. Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй: ООН, Декларація, Міжнародний документ від 08.09.2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_621.

3. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні: Закон України від 21 березня 1991 р. № 875-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/875-12.

4. Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями // Указ Президента Укр. від 01. 06. 2005 № 900/2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/900/2005.

5. Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями // Указ Президента України від 18.12.2007 № 1228/2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1228/2007.

6. Про затвердження Державної цільової програми розвитку міського електротранспорту на період до 2017 // Постанова Кабінету Міністрів України; Програма від 29.12.2006 № 1855 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1855-2006-п.

7. Доступність до об'єктів житлового та громадського призначення для людей з особливими потребами: методичний посібник / Н. Скрипка, Я. Грибальський. – Київ: Грамота, 2011. – 227 с.

О.А. ЗАКЛАДНІЙ, *викладач*
кафедри економіки та підприємництва
Луганського інституту Міжрегіональної
академії управління персоналом

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ОСВІТНЬОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Анотація: В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, забезпечує рівне ставлення до всіх людей, але створює особливі умови для осіб, що мають особливі освітні потреби. Досвід показує, що з будь-якої жорсткої освітньої системи якась частина дітей вибуває, бо система не готова до задоволення індивідуальних потреб таких дітей у навчанні. Потрібно розуміти, що не діти зазнають невдачі, а система виключає дітей. Інклюзивні підходи можуть підтримати таких дітей у навчанні і досягненні успіху, що дасть шанси і можливості для кращого життя.

Ключові слова: інклюзивна освіта, інтеграція, особа з інвалідністю, маргіналізація.

Актуальність даної теми диктується слабкою розробленістю проблеми інклюзивної освіти осіб з обмеженими можливостями здоров'я в освітніх установах. Демократичні та соціальні перетворення, що почалися в нашій державі з середини 1990-х років, висунули в

розряд актуальних проблему гуманізації суспільства, необхідність усвідомлення того, що людина – найважливіша цінність і турбота про неї – головне завдання демократичної держави.

Система освіти в сучасній Україні переживає глибокі зміни. Різні навчальні заклади трансформуються в результаті урядових реформ і під впливом ринкової економіки. При цьому актуалізуються цінності інклюзивної освіти дітей з інвалідністю, хоча громадська думка з цього складного питання далеко не однорідна. Спеціальна освіта, що охоплює студентів з особливими потребами – інвалідів, відчуває серйозні потрясіння через скорочення фінансування і структурних перетворень. На практиці спеціальна освіта, з одного боку, створює особливі умови для задоволення потреб студентів зазначеної категорії в медичних та педагогічних послугах, а, з іншого, – перешкоджає соціальній інтеграції інвалідів, обмежуючи їх життєві шанси.

Очевидно, якість людських ресурсів у суспільстві залежить не тільки від якості навчальної підготовки, але й від накопиченого особистістю соціального досвіду, соціальної компетентності, зокрема, вміння використовувати ситуації і управляти життєвими обставинами. На мою думку, соціальну компетентність можна розвивати, якщо здійснити завдання розширення доступу соціально-вразливих груп населення до соціальних благ і престижних каналах соціалізації, тим самим запобігаючи їх маргіналізацію.

У цьому зв'язку підвищується роль інклюзивної освіти, спільного навчання, що дозволяє істотно скоротити процеси маргіналізації осіб з інвалідністю. Однак його впровадження, судячи з досвіду, стикається не тільки з труднощами організації так званого "безбар'єрного середовища" (пандусів, одноповерхового дизайну установи, введення в штати сурдоперекладачів, переобладнання місць загального користування тощо), але й з перешкодами соціальної властивості, що полягає в поширених стереотипах і забобонах, в тому числі, в готовності або відмові викладачів, студентів та їх батьків прийняти розглянуту форму освіти.

Здобуттю якісної освіти особами з інвалідністю перешкоджають множинні структурні обмеження, так чи інакше пов'язані з соціальною нерівністю. Однією з важливих проблем освіти в суспільстві є його доступність для соціальних груп, що мають невигідні стартові умови. Серед них особливе місце займають діти з інвалідністю. Оскільки освіта в більшій ступені схильна відображати і підтверджувати існуючу нерівність, ніж сприяти його усунення.

Проте, незважаючи на прояв зазначеного стереотипу по відношенню до деяких форм осіб з інвалідністю, переважна більшість

опитаних переконані, що необхідно вживати спеціальні дії для того, щоб інваліди стали рівноправними. Подібні погляди більшою мірою притаманні тим, хто має особистий досвід спілкування з інвалідами.

Таким чином, інтеграція означає приведення потреб осіб з психічними та фізичними порушеннями у відповідність з системою освіти, що залишається в цілому незмінною, непристосованою для них; учні з інвалідністю відвідують масову школу, але не обов'язково навчаються в тих же класах, що і всі інші діти. "Включення", або інклюзія" – найбільш відповідний термін, який тлумачиться наступним чином: це реформування шкіл і перепланування навчальних приміщень так, щоб вони відповідали потребам і потребам всіх дітей без винятку.

Інклюзивна освіта, крім вирішення суто освітніх завдань, значною мірою сприяє поліпшенню якості життя людей. Інклюзивна освіта обов'язково передбачає створення гнучкого адаптивного освітнього середовища, яке може відповідати освітнім потребам всіх учнів. Останнім часом був прийнятий цілий ряд нових нормативно-правових актів, що стосуються просування моделі інклюзивної освіти в Україні. Однак, на сьогоднішній момент можна виділити кілька основних проблем в інклюзивній освіті:

- відсутність гнучких освітніх стандартів;
- невідповідність навчальних планів особливим освітнім потребам;
- відсутність спеціальної підготовки викладацького колективу освітньої установи, незнання основ корекційної педагогіки та спеціальної психології;
- відсутність у викладачів уявлень про особливості психофізичного розвитку осіб з обмеженими можливостями здоров'я, методиках і технологіях організації освітнього і корекційного процесу для таких осіб;
- недостатнє матеріально-технічне оснащення освітнього закладу під потреби осіб з обмеженими можливостями здоров'я (відсутність пандусів, ліфтів, спеціального навчального, реабілітаційного, медичного обладнання, спеціально обладнаних навчальних місць і т.д.);
- відсутність в штатному розкладі освітніх установ додаткових ставок педагогічних (сурдопедагоги, логопеди, педагоги-психологи, тифлопедагоги) і медичних працівників;
- люди – їхнє ставлення, недолік знань, страх, упередження, надмірна спеціалізація, відсутність досвіду, стереотипність мислення;
- брак матеріальних засобів і устаткування, низька заробітна

плата, нерівномірний розподіл ресурсів;

- безграмотність, відсутність доступу до будівель, слабка політика чи її відсутність, відсутність колективного досвіду в обговоренні та вирішенні проблем.

Таким чином, в даний час наша країна знаходиться лише на початку шляху до дійсно інклюзивної освіти. І на цьому шляху питання організації та реалізації інклюзивного навчання потребують подальшого вирішення не тільки в організаційно-правовому відношенні, але і в науково-методичному. Для успішного розвитку інклюзивної освіти необхідно створити модель психолого-педагогічного супроводу, де на кожній стадії буде надана необхідна допомога фахівцями. Головне завдання – виявити індивідуальні позитивні особливості у кожного студента, зафіксувати його вміння, набуті за певний час, намітити можливу найближчу зону і перспективу вдосконалення набутих навичок і вмінь і якомога більше розширити його функціональні можливості.

Найважливішою умовою, що забезпечує успішну інтеграцію, є точна диференціальна психодіагностика кожної особи. Це може бути здійснено тільки при наявності кваліфікованої діагностичної служби. Така служба повинна не тільки ставити діагноз, а й давати висновок для школи чи освітнього закладу, куди передбачається направити дитину відповідно з діагнозом, який містить рекомендації до індивідуального плану навчання.

Інклюзивна освіта передбачає, що різноманітності потреб студентів з інвалідністю повинен відповідати континуум сервісів, в тому числі освітнє середовище, найбільш сприятливе для них. Цей принцип означає: всі студенти повинні бути з самого початку включені в освітнє та соціальне життя закладу за місцем проживання.

Задача інклюзивної освіти побудувати систему, яка задовольняє потреби кожного; в інклюзивних закладах всі студенти, а не тільки з інвалідністю, забезпечуються підтримкою, яка дозволяє їм досягати успіхів, відчувати безпеку, цінність спільного перебування в колективі. Інклюзивні заклади найбільш націлені на освітні досягнення, ніж ті, що найчастіше визнаються звичайною освітою. Мета такої освіти - дати всім студентам можливість найбільш повноцінного соціального життя, найбільш активної участі в колективі, місцевому співтоваристві, тим самим забезпечити найбільш повну взаємодію, допомогу один одному як членам спільноти.

На жаль, питання про інклюзивну освіту поки ще обговорюється недостатньо. Деякі освітні заклади діють з випередженням, передбачаючи централізовані реформи, які, можливо, вже не за

горами. Однак досі не розроблені єдині нормативи організації навчального та реабілітаційного процесів, а також механізми їх матеріально-технічного, соціального, психолого-педагогічного, кадрового та реабілітаційного супроводу. Належить затвердити державний стандарт професійної реабілітації осіб з інвалідністю та організувати систему спеціальної підготовки і перепідготовки, підвищення кваліфікації викладачів – фахівців інклюзивного навчання. Подібні заходи можуть сприяти розширенню доступності освіти для осіб з інвалідністю. Тим самим будуть створюватися більш благоприємні умови для соціальної мобільності вихідців з найменш забезпечених верств сучасного українського суспільства.

Таким сином, інклюзивна освіта намагається розробити підхід до викладання і навчання, який буде більш гнучким для задоволення різних потреб у навчанні. Якщо викладання і навчання стануть більш ефективними в результаті змін, які впроваджує інклюзивна освіта, тоді виграють усі діти (не тільки діти з особливими потребами). Зараз в країні почали активно працювати люди, які допомагають українцям зрозуміти, що таке інклюзія. Вони займаються впровадженням інклюзивних підходів до освіти в нашій країні, в тому числі і на рівні держави.

Відсутність можливості інклюзивної освіти може спричинити за собою порушення не тільки права на освіту, але і цілого ряду інших фундаментальних прав людини.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л.В. Управління персоналом: навч. посібник / Л.В. Балабанова, О.В. Сардак. – К.: Професіонал, 2006. – 512 с.

2. Крушельницька О.В. Управління персоналом: навч. посібник / О.В. Крушельницька, Д.П. Мельничук. – К.: «Кондор», 2013. – 308 с.

3. Руженський М.М. Соціальний менеджмент: навч.посібник / М.М. Руженський. – К.: ІПК ДСЗУ, 2011. – 255 с.

***А.О. АЛТУХОВ**, студент групи МО-61-14 м*
Вінницький інститут Університету «Україна»,
науковий керівник: В.В. Швед, к.е.н.,
доцент кафедри бізнесу і права
Вінницький інститут Університету «Україна»

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ СИСТЕМИ ЗБУТУ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація: В умовах триваючої економічної кризи підвищення ефективності діяльності є основною метою управління підприємством.

Ключовим напрямком отримання фінансів сьогодні є система збуту підприємства, яка забезпечує доставку товару від виробника до споживача.

Ключові слова: маркетинг, оптимізація, збут продукції підприємства.

Оптимізація системи збуту найбільш ефективно здійснюється в рамках логістики, де напрацьовані потужні методи, способи та технології розповсюдження товару, послуг та знань. В умовах триваючої фінансово-економічної кризи, яка захопила ринки як виробників, так і споживачів та посередників, оптимізація як організаційної структури, так і управління системою збуту підприємства часто відіграють вирішальну роль в самому існуванні суб'єкту підприємницької діяльності.

В роботах зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як Дж. Акерлов, А. Войчак, П. Друкер, В. Захарченко, Т. Клебанова, Ф. Котлер, Р. Коуз, Є. Крикавський, О. Мороз, А. Рубінштейн, М. Спенс, О. Старостіна, П. Хопкінс, О. Черняк, Н. Чухрій, А. Шиян, та багатьох інших закладено потужний фундамент сучасного маркетингу та логістики.

Розглянемо теоретико-методичні положення створення системи управління збутовою діяльністю із врахуванням принципів до її побудови.

Система збуту товару – одна з найважливіших у маркетинговій політиці підприємства. Проаналізуємо та систематизуємо підходи до визначення поняття "збут" різними авторами. Про визначну роль збуту в системі маркетингу підприємства говорить Д. Болт, який вважає, що: "збут є життєво важливою ланкою в системі зв'язків між підприємством і його споживачами, а основними функціями збутової діяльності є вивчення попиту, завантаження виробничих потужностей і поширення товарів на ринку" [1]. В основі концепції Болта є теорія так званої граничної корисності збутової діяльності підприємства: всі засоби збуту спрямовані на збільшення об'єму продажів, що в свою чергу визнається доцільним тільки за умови забезпечення необхідної (граничної) прибутковості. Багато вчених в своїх визначеннях не розрізняють поняття "збут" і "розподіл". Дж.Р.Званс і Б. Берман визначають: "Розподіл – оптово-роздрібна функція, пов'язана з спрямуванням продукції на різноманітні споживчі ринки". П.Драккер вказує: "Переміщення товарів і їх складування є компонентами тієї ж самої діяльності зі збуту" [2]. Можна погодитися з німецькими вченими – Діхтлем Е. та Хершгеном Х., які визначають розподіл: "як процес, регулювання всіх виробничих заходів, спрямованих на

переміщення продукту в просторі і часі від місця виробництва до місця споживання". Г.Стюарт визначає збут, як: "діяльність, пов'язану із виконанням таких завдань, як: кредитний контроль, торгівля, просування продукції на ринку, контакти із великими замовниками, демонстрація, після продажний сервіс" [3]. В працях Старостіної А.О. поняття розповсюдження товарів (збут) включає найрізноманітнішу діяльність, яка забезпечує доведення товарів до споживачів. Ця діяльність пов'язана з незбігом процесів виробництва і споживання за місцезнаходженням, часом і формами. Найбільш точне поняття, з нашої точки зору, дає Л.В. Балабанова: "збут-процес організації транспортування, складування, підтримки запасів, доробки, просування до оптових і роздрібних торговельних ланок, передпродажної підготовки, пакування і реалізації товарів з метою задоволення потреб покупців і отримання на цій основі прибутку" [4].

Переконаємось про значення знання теоретичних підходів до організування процесу збуту на підприємстві.

Організаційна структура управління збутом на підприємстві – це сукупність управлінських і виробничих підрозділів, що організовують і здійснюють комплекс збутових операцій по доведенні готової продукції споживачам відповідно до їх вимог. Враховуючи, що збут – це діяльність по забезпеченні реалізації продукції, відзначимо межі організування збуту, які охоплюють:

- організування інформаційного забезпечення про стан ринку, проведення маркетингових досліджень і складання прогнозів збуту;
- підписання договорів на постачання продукції;
- вибір форм і методів збуту, організування системи розподілу;
- створення маркетингової комунікації та організування правового забезпечення;
- організування сервісного та післяпродажного обслуговування.

Відомий зарубіжний теоретик з проблем збуту Г.Дж. Болт порівнює організацію збуту з його каркасом, або засобом проведення в життя запланованої стратегії й тактики.

Зарубіжна практика виробила значну кількість рекомендацій відносно того, як повинна бути організована збутова діяльність на підприємстві. Проте методи, які використовуються в країнах із розвиненою ринковою економікою, вимагають певної адаптації до вітчизняних умов. Російські літературні джерела містять як теоретичний, так і практичний аспект цієї проблеми. Більш того, для російських підприємств економістами розроблено “Методичні рекомендації по організації постачальницько-збутової діяльності підприємств на основі маркетингу”. У наукових виданнях відомих

українських вчених як правило, висвітлено теоретичні та деякі практичні точки зору на організування збутової діяльності підприємств. Ми встановили, що автори більшості із цих праць пропонують будувати організаційні структури управління збутом для підприємств, орієнтуючись на маркетингову концепцію. Проте у адаптаційній до ринкової економіці України є ще достатня кількість виробників, котрі використовують лише частково принципи маркетингу, орієнтуючись традиційно на вдосконалення виробництва або товару. Такі підприємства потребують практичних рекомендацій для створення гнучких організаційних структур, які можна без великих економічних і організаційних ресурсів адаптувати поступово до ринкових умов з орієнтацією на маркетинг. Досить мало публікацій стосуються раціональної організації збутової діяльності малих (до 50 чол.) і середніх підприємств. Управлінські підрозділи, що забезпечують розвиток системи управління збутовою діяльністю на різних підприємствах, можуть бути представлені відділом збуту, відділом маркетингу або ж групою збуту в складі інших управлінських підрозділів. До виробничих підрозділів віднесемо склади готової продукції, цехи з комплектації, маркування і пакування готової продукції, транспортний підрозділ, відділ післяпродажного обслуговування.

Розрізняють централізовану і децентралізовану службу збуту. При централізованій формі складське господарство адміністративно підкоряється безпосередньо керівнику відділу збуту. При децентралізованій формі відділ збуту відособлений від складів готової продукції

Пропонуємо окреслити завдання та функції відділу маркетингу, який за нинішніх умов є найбільш поширеним організаційним підрозділом вітчизняного підприємства по забезпеченні збутової діяльності.

Завдання:

- дослідження та прогнозування попиту;
- вивчення конкурентів;
- пошук найбільш ефективних каналів і форм розподілу, що відповідають вимогам споживача;
- встановлення договірних відносин на постачання продукції;
- створення умов із забезпечення замовленою продукцією в передумовлені договором терміни.

Функції:

- планування і організування збуту;
- організування післяпродажного обслуговування;

- мотивування працівників, які займаються збутом продукції;
- контролювання за процесом збуту продукції.

Форми організування збутової діяльності на підприємстві як елемент функціональної підсистеми передбачають об'єднання працівників, які виконують взаємопов'язаний комплекс робіт в процесі управління всіма збутозабезпечуючими операціями. У цьому зв'язку необхідно визначити: функції і службові взаємовідносини між робітниками всередині збутової системи і за її межами; функції координування і контролювання в системі збуту. Крім того, ми дотримуємося думки відносно того, що форми організування збуту охоплюють діяльність по формуванню, відбору спеціалістів всіх збутозабезпечуючих підрозділів, оцінюванні якості та результатів роботи працівників, а також заходи по матеріальному і моральному мотивуванню персоналу. Працівники відділу маркетингу, поряд із типовими функціями, можуть виконувати й інші обов'язки – з метою збільшення обсягу продажу й завоювання престижу організації. Для забезпечення функціонування системи управління збутовою діяльністю, що передбачає планування організування, мотивування та контролювання операцій із доставки необхідної споживачеві продукції у визначені терміни, в необхідне місце, у встановленій кількості і відповідної якості, необхідно скоординувати всю діяльність функціонального відділу маркетингу, його зв'язки з внутрішніми підрозділами підприємства і зовнішнім середовищем.

Прийняття концепції маркетингу на підприємстві змінює методи, за допомогою яких досягаються цілі виробництва і збуту продукції. За рахунок інтеграції функції маркетингу у систему управління підприємством здійснюється більш глибоке і ефективне поєднання збуту із дослідженням ринкової ситуації, плануванням асортименту продукції, змінюється характер роботи, пов'язаної з реалізацією продукції. На перший план висуваються потреби та вимоги споживачів, а не виробника товару, виробник стає активним учасником збуту продукції завдяки глибокій взаємодії з працівниками торгівельних організацій, включається в перепідготовку персоналу відділу маркетингу. З іншого боку, працівники збутозабезпечуючих служб, завдяки тісній взаємодії з іншими підрозділами відділу маркетингу мають доступ до більш глибокої інформації про своїх клієнтів, що підвищує ефективність комерційних комунікацій в системі управління.

Система управління збутовою діяльністю повинна відповідати головним напрямкам господарської діяльності підприємства, забезпечувати такий зміст виробничої, збутової, складської,

транспортної та іншої діяльності, при якій вчасно реалізовується продукція споживачеві. Вважаємо за доцільне розглянути і логістичний підхід до організування процесу збуту на підприємстві, так як логістика керується принципами раціонального управління товарно-матеріальним потоком, то необхідно створювати такі організаційні системи, які б відображали цей потік. Інтеграція принципів логістики та маркетингу в організаційну структуру управління (ОСУ) підприємством передбачає зосередження функцій, пов'язаних із збутом виготовленої продукції у відділі маркетингу і логістики. Така структура створює широкі можливості логістичної оптимізації матеріального потоку на етапах дослідження ринкової ситуації, постачання матеріалів, сировини, а також на етапах розподілу, реалізації продукції споживачам та післяпродажного обслуговування. Побудова відділу маркетингу з використанням принципів логістики, на відміну від традиційних організаційних структур відділу маркетингу, дасть змогу забезпечити:

- підпорядкування процесу управління матеріальним і інформаційним потоком цілям і задачам маркетингу;
- системний взаємозв'язок процесу збуту з процесом постачання (в плані управління матеріальним потоком);
- системний зв'язок всіх функцій всередині відділу маркетингу і логістики.

Системи управління збутовою діяльністю, що повинно базуватися на певній теоретичній концепції, а проводити його на підприємствах повинні відповідні організаційні структури. Таке оцінювання передбачає вирішення комплексу питань, пов'язаних з вибором і обґрунтуванням стратегічного напрямку збутової діяльності; визначенням показників для контролювання збутової діяльності, оцінюванням впливу факторів мікросередовища на дієвість системи управління збутовою діяльністю.

Домінантними факторами мікросередовища, які чинять вплив на збутову діяльність промислових підприємств, є наступні:

- споживачі – їх ставлення до торгівельної марки підприємства-виробника, майбутні наміри щодо купівлі, мотивація та поведінка під час купівлі (кількість, частота, з якої нагоди здійснюється купівля); – ринок досліджуваного товару – місткість, насиченість, тенденції змін на ринку, товари-замінники;
- конкуренти – частка їх на ринку, характеристики товару: якість, упаковка, престижність торгівельної марки, ціна, розподіл, частота придбання продукції споживачами.

Забезпечення реалістичності економічного оцінювання,

пов'язаного з обґрунтуванням стратегічного напрямку збутової діяльності, як правило, визначення показників контролювання збутової діяльності значною мірою залежать від формування збутових витрат. З огляду на зазначене вище, вважаємо, що важливим є узагальнення теоретичних підходів до управління витратами при організуванні процесу доведення продукції до кінцевого споживача, їх використання у практичній діяльності підприємств. В нових умовах господарювання виробники повинні дотримуватися найважливішого управлінського принципу – керувати через витрати, натомість керувати витратами. Конкурентна ситуація, яка складається на ринку промислової продукції, вимагає від його учасників прийняття гнучких рішень щодо економічного оцінювання процесу розподілу та реалізації, а також всіх маркетингових операцій, які забезпечують збут. Розуміючи, що без розрахунку коштів на збут неможливо отримати прихильності до своєї марки у споживачів, виробникам промислової продукції необхідно переглянути підходи до економічного оцінювання витрат збутової діяльності.

Важливим моментом у визначенні теоретико-прикладних засад елементів системи управління збутовою діяльністю є дослідження інструментарію інформаційного та аналітичного забезпечення збуту. З метою виявлення уподобань споживачів, аналізу конкурентів і, загалом, для удосконалення інформаційного забезпечення про стан ринку необхідно підприємствам постійно проводити маркетингові дослідження.

Важливим елементом, який уможливлює проведення об'єктивного аналізу кон'юнктури ринку з метою визначення його реальної та потенційної місткості, а також дослідження попиту, пропозиції, прогнозу обсягів збуту і стратегії розвитку збутової діяльності, є система аналітичного забезпечення збуту. Використання сучасних напрацювань дає змогу визначати кон'юнктуру як конкретну економічну ситуацію, що склалася на ринку під впливом сукупності чинників та умов за певний відрізок часу. Про системність цього поняття свідчить також латинський переклад терміну "conjungo" – з'єдную, зв'язую.

За словами В. Прауде та О. Білого, оцінка ринкової ситуації за допомогою аналітичної системи маркетингу складається з прогресивних засобів для аналізу даних і проблемних ситуацій, включає статистичний банк і банк моделей. До статистичного банку у нашому дослідженні віднесемо наступний інструментарій: статистичні джерела Держкомстату України, опубліковані в періодичних виданнях матеріали, що стосуються збутової діяльності підприємств, управління

зовнішньоекономічною діяльністю, звітність підприємств, результати маркетингових досліджень. Банк моделей охоплює методи кореляційно-регресійного аналізу, факторний аналіз, методи екстраполяції та методи сценаріїв, формалізовані моделі.

Принципова можливість визначення стратегічного розвитку ринку як в цілому, так і окремих його географічних сегментів визначається характером природи причинно-наслідкових явищ.

Завдання оцінки ринкової ситуації полягає в тому, щоб на основі дослідження діючих тенденцій дати найбільш ймовірну картину розвитку ринку в майбутньому.

Отже, діяльність підприємств повинна ґрунтуватись на цілком обґрунтованих, раціональних, науково і інформаційно підкріплених теоретичних основ, що дають змогу проводити політику системи збуту найбільш ефективніше.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л.В., Германчук А.М. Комерційна діяльність: маркетинг і логістика / Л.В. Балабанова, А.М. Германчук. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 288 с.

2. Войчак А.В. Маркетинговий менеджмент / А.В. Войчак. – К.: КНЕУ, 2008. – 198 с.

3. Гаєвський Б.А. Основи науки управління: Навч. посібник / Б.А. Гаєвський. – К.: МАУП, 2007. – 109 с.

4. Кальченко А.Г. Основи логістики / А.Г. Кальченко. – К.: Знання, 2009. – 134 с.

***Н.В. БІРЮКОВА**, студентка групи СР-51-14 ДВО (з)*
Вінницький інститут Університету «Україна»,
науковий керівник: І.Г. Саранча, к.пед.н.,
доцент кафедри соціальних технологій
Вінницький інститут Університету «Україна»

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕВЕНТИВНОГО ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ.

Анотація: У статті розглядаються особливості організації соціально-педагогічної діяльності з неповнолітніми правопорушниками. Визначені ефективні методи та засоби профілактичної і корекційної роботи з ними. Особлива увага приділяється системі індивідуальної профілактики правопорушень неповнолітніх.

Ключові слова: Соціально-педагогічна діяльність, превентивний вплив, неповнолітні правопорушники, профілактика правопорушень.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний розвиток українського суспільства характеризується протіканням цілої низки важливих процесів, які торкаються різних аспектів життєдіяльності людини. Чимало із них обумовлені пошуком власного шляху розвитку та зміни цінностей як на державному, так і на особистісному рівні.

Первинна соціалізація сучасної української молоді зазвичай відбувається в умовах її соціальної, економічної і духовної незахищеності, що супроводжується розчаруванням у системі ціннісних орієнтацій, зневірою в існуючих до недавно ідеалах, зростанням страху перед невідомим майбутнім. Все це може призводити до загострення суперечностей між молодою особистістю і суспільством та проявлятись у тих чи інших правопорушеннях.

Неповнолітній правопорушник (делінквентна особа) зазвичай обтяжений уже вкоріненими негативними поглядами, судженнями, негативними звичками та формами поведінки. Часто він грубо протидіє позитивному впливу, зводить психологічний бар'єр недовіри, відчуження і навіть ворожості. Зруйнувати цей бар'єр – значить створити позитивні передумови для подальшої соціально-педагогічної роботи з ними. У цьому випадку виховання неповнолітніх правопорушників перетворюється в творчий процес цілеспрямованого позитивного впливу на їхній розум, волю та почуття. При цьому застосування тих самих прийомів, методів, шаблонів, що й по відношенню до дорослих правопорушників, неприпустимі і можуть нанести тільки шкоди. Усвідомлення необхідності врахування таких особливих умов та знання вікових особливостей розвитку неповнолітніх дозволяє запроваджувати ефективні технології роботи з ними, знаходити правильні рішення і добиватися високих результатів у вихованні та перевихованні особистості. Важливими і першочерговими в цьому аспекті є питання профілактичної роботи.

У зв'язку з цим дослідження проблем виховання неповнолітніх правопорушників, розробка інструментарію дослідження особливостей важковиховуваних дітей та методів профілактичної і корекційної роботи з ними є актуальними завданнями сьогодення.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз сутності та причин протиправної поведінки призвів до появи окремих теорій, авторами яких є відомі вчені Звєрєва І., Личко А., Галагузова М., Капська А. У 20-ті роки XX ст. Кащенко В. зазначав, що корекція недоліків особистості в процесі її становлення – це проблема великої значущості і вирішувати її продуктивно потрібно у контексті державної політики.

У 30-ті роки XX ст. А. Макаренко та С. Шацький, розглядаючи питання соціальної, корекційної і реабілітаційної діяльності, заклали основні принципи, зміст і методи соціальної роботи з важковиховуваними дітьми і підлітками. В основу своєї педагогічної теорії вони заклали ідею створення педагогом виховного соціального середовища.

Особливості організації соціально-педагогічної діяльності в мікросередовищі вивчали О. Карпенко, Р. Короткова, Г. Орлов, М. Поплавський, В. Семенов. Цілий ряд учених приділяють значну увагу вивченню особливостей процесу соціалізації особистості у вільний час, зокрема: Н. Косарєва, А. Мудрик, М. Лукашевич, Л. Новікова, Н. Маслова та ін.

Метою означеної статті є теоретичний аналіз проблеми дослідження та обґрунтування особливостей превентивного впливу на особистість неповнолітніх правопорушників.

Виклад основного матеріалу. Натепер одним із найбільш актуальних і соціально значущих завдань, що стоять перед нашим суспільством , безумовно, є пошук шляхів зниження кількості скоєння злочинів неповнолітніми і підвищення ефективності соціально-педагогічної роботи стосовно їхньої профілактики.

Необхідність якнайшвидшого рішення цього завдання обумовлена: по-перше, тим, що в країні продовжує зберігатися досить складна криміногенна ситуація; по-друге , в сфери організованої злочинності втягується усе більше неповнолітніх, вона молодіє і приймає стійкий рецидивний характер. А така криміналізація молодіжного середовища позбавляє суспільство перспектив встановлення у швидкому майбутньому соціальної рівновага і благополуччя [1].

На наш погляд, розв’язати означену проблему можна тільки комплексно, із залученням усіх сил суспільства. Однак інтеграція зусиль суспільств може здійснитися лише в межах науково обґрунтованої, забезпеченої ефективними технологіями, соціально-педагогічної системи перевиховання особистості неповнолітнього за допомогою послідовних профілактичних впливів, що забезпечують формування особистості з твердими і правильними життєвими установками [2]. Соціально-педагогічна концепція профілактики дозволяє успішно переборювати однобічний підхід, що переважав на протязі багатьох літ, який розглядав особистість тільки як продукт "виховного впливу", тому що не враховував інші об'єктивні фактори, наприклад, соціальні умови, що впливають на особистість.

Безперечно, процес перевиховання, як і загалом профілактика правопорушень, виступає, з одного боку, як процес залучення особистості до матеріальної, інтелектуальної і моральної культури, а з іншого боку – як процес індивідуального розвитку, корекції поведінки особистості. Сьогодні інтенсифікація розвитку сфери соціального життя призвела до того, що з'явилася можливість більш ефективно керувати процесом перевиховання особистості, по-перше, за рахунок якісних змін суб'єкта перевиховання, тому що виховно-профілактичний вплив у даний час здійснюють не тільки педагоги, соціальні педагоги, фахівці із соціальної роботи, але і сили громадськості, виробничі колективи, установи культури, друку, радіо, кіно, телебачення, по-друге, це відбувається за рахунок поглиблення і розширення виховних і профілактичних завдань, оскільки суспільне виробництво, соціально-політичне і культурне життя активно сприяють ефективній організації всієї системи профілактики правопорушень, зокрема серед неповнолітніх, з урахуванням оточуючих умов, особливостей різних вікових груп, їхньої зайнятості [3].

Недогляд у вихованні є наслідком того, що не має належної системи у сфері індивідуальної роботи, організації профілактичного процесу з конкретними правопорушниками. Важливо при цьому перебороти обмежене розуміння самого індивідуального підходу, що нерідко зводиться до обліку особистісних особливостей юнаків і дівчат, які мають відхилення у поведінці У практиці індивідуального підходу, на думку А. Макаренка, зустрічаються найбільш часто дві помилки: перша полягає в прагненні "обстригти усіх під одну гребінку", втиснути людину в стандартний шаблон, виховати одноманітну серію людських типів, друга – пасивне слідування за кожним індивідуумом,безнадійна спроба справитися відразу з усіма за допомогою розрізненої метушні з кожною людиною окремо. Це – гіпертрофія "індивідуального підходу" [4].

Індивідуальна профілактика правопорушень містить у собі виправно-коригувальний вплив як один з елементів, але не зводиться тільки до нього. Це цілеспрямований процес керування перевихованням особистості, що полягає у тому, що правопорушники під впливом вихователів, громадськості і колективів виробляють у себе правильні погляди і переконання, опановують навички і звички соціально-позитивної поведінки, розвивають свої почуття і волю, змінюють у такий спосіб інтереси, прагнення і нахили. З іншого боку, індивідуальна профілактика спрямована на усунення несприятливих впливів на конкретну особистість оточуючого середовища. Щоб

ефективно керувати даним процесом, необхідно вибирати профілактичні методи, що забезпечують: вироблення моральної свідомості; формування навичок і звичок позитивної поведінки; виховання вольових зусиль, що дозволяють протистояти антигромадським впливам;соціальне оздоровлення мікросередовища. Однак треба мати на увазі, що перевиховання особистості правопорушника неповнолітнього віку, вироблення позитивних навичок і звичок, вольових зусиль пов'язані з різними особливими сферами психологічної діяльності, спирається на визначені фізіологічні фактори, специфіка яких не може не враховуватися при виборі методів профілактики [1].

У структурі індивідуальної профілактики правопорушень можна виділити такі основні завдання:

- своєчасне виявлення осіб з поведінкою, яка соціально відхиляється, і схильних до здійснення правопорушень, а також батьків і інших осіб, що негативно впливають на них;
- вивчення вікових і психологічних особливостей особистості неповнолітніх правопорушників з метою не допущення конфлікту молодої людини із суспільством, усунення сприятливих тому причин і умов;
- розробка програми індивідуального виховно-профілактичного впливу на правопорушника і оточуюче його середовище з урахуванням наявних форм і методів, результативності їхнього застосування;
- організація взаємодії і наступності у виховно-профілактичний роботі всіх суб'єктів соціально-педагогічної діяльності, повсякденного і безперервного контролю за способом життя підлітків з девіантною поведінкою, реагування на "зриви" і заохочення позитивних зрушень [5;6;7].

Отже, перевиховання це складний процес , який потребує величезних зусиль, напруги, використання різноманітного арсеналу профілактичного і морального впливу, тому що доводиться мати справу з найбільш запущеними в педагогічному, виховному відношенні людьми, у яких не змогли сформувати позитивних навичок поведінки ні родина, ні школа, ні соціум. Комплексна робота з ними потребує особливого уміння виділити потенційні можливості особистості і впливати на людину в потрібному напрямку, допомогти її виправленню і перевихованню. Успіх тут багато в чому залежить від того, як сам підліток прагне до усунення негативних проявів у власній поведінці [4].

Якщо за формою і метою індивідуальна профілактика правопорушень полягає у виявленні осіб, схильних до здійснення антигромадських проявів, і прийнятті стосовно них заходів виховного впливу, то, власне кажучи, вона являє собою організований процес перевиховання окремих осіб, здійснюваний у вузькоспеціальних цілях, – не допустити здійснення повторних правопорушень. При цьому особлива увага повинна бути звернена на такі категорії неповнолітніх:

- які повернулися з виховних колоній після відбування покарання, поведінка яких, однак, викликає занепокоєння;
- засуджених неповнолітніх, у відношенні яких виконання вироку до позбавлення волі відстрочено,
- які скоїли злочини, але звільнені від кримінальної відповідальності з зв'язку з застосуванням заходів суспільного або адміністративного впливу, або внаслідок амністії, а також зробили суспільно небезпечні дії до досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність;
- які повернулися зі спеціальних навчально-виховних установ:
- які скоїли правопорушення, що вимагають заходів суспільного або адміністративного впливу, або застосування заходів виховного характеру;
- які вживають спиртні напої і наркотичні речовини; раніше не засуджені, але притягувалися не менше двох разів за рік до адміністративної відповідальності або повторного приводу для офіційного застереження;
- які злісно ухиляються від навчання;
- які систематично займаються азартними іграми, а також ведуть антигромадський спосіб життя.

Специфіка індивідуальної профілактики, а також особливість самих об'єктів вивчення і виховного впливу вимагають врахування:

- психологічних процесів (особливості уяви, уваги, мислення, пам'яті, сприйняття і ін.), що відбуваються у свідомості правопорушника при формуванні антигромадських поглядів, переконань, звичок, при зародженні протиправних задумів і осмисленні шляхів їхньої реалізації, рівня світоглядного і морального розвитку правопорушника, моральних мотивів, властивих даній дитині (почуття сорому перед рідними, знайомими, острах покарання, осуду колективу і т.п.), що, як правило, змушують його зберігати в таємниці свої антигромадські погляди, вести "подвійне життя". Тому не завжди вдається вчасно виявити таких підлітків, визначити причини відхилень

у їхній поведінці способі життя, а виходить, і вчасно вплинути на них з виховною профілактичною метою;

- характерних рис особистості правопорушника, рівня його свідомості, рушійних мотивів, а також його поведінки до і після правопорушення;
- обставин, за яких у підлітка виникли антигромадські наміри, зріла і реалізовувалася рішучість зробити правопорушення або аморальний вчинок;
- негативних факторів конкретного середовища (найближче оточення в школі, у родині, на вулиці), що викликають ці мотиви протиправної поведінки [2;6].

Найчастіше негативно впливають на молоду людину мікросередовище, життєвий безлад, що продовжується протягом тривалого часу. Вони змінюють його особистість, сприяють засвоєнню антигромадської поведінки. Своєчасне втручання в цей процес соціального педагога може запобігти негативному впливу на юнака або дівчину, змінити їхні погляди, переконання, спрямувати енергію в суспільно корисне русло [5]. Коли стають відомі суб'єктивні уявлення, цілі і наміри дитини, що скоїла правопорушення, зрозумілі й оцінені мотиви, переконання, цінності особистості, можна переходити до комплексної розробки програми профілактичного впливу на правопорушника.

Профілактичний вплив стає оптимальним, якщо він враховує особливості і тенденції розвитку особистості і збігається з її внутрішніми спонуканнями. Процес зовнішнього профілактичного впливу тоді ніби зливається з процесом самовиховання, саморозвитку. Дуже часто цей ефект у профілактиці правопорушень залежить не стільки від сили зовнішнього впливу, скільки від уміння привести його у відповідність з особливостями особистості.

Висновки. Отже, аби запобігти створенню маргінальних та викинутих за рамки суспільства груп, які стали б факторами ризику для нестійкого перехідного періоду, державі необхідно розширювати мережу соціального захисту і соціально-педагогічної підтримки усіх груп людей, в першу чергу, неповнолітніх правопорушників,посилити ефективність профілактичної і реабілітаційної роботи з ними. Уміло підібраний інструментарій у профілактичній та реабілітаційній роботі дозволяє глибоко вивчити проблему і на індивідуальному рівні підібрати програму педагогічної та психологічної корекції відхилень у поведінці неповнолітніх правопорушників та досягти відповідних успіхів.

Список використаних джерел

1. Социальная работа. Теория и практика: учеб. пособие / Холостова Е.И., Совина А.С. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 427 с.
2. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи: модульний курс дистанційного навчання / А.Й. Капська, О.В. Безпалько, Р.Х. Вайнола; за ред. А.Й. Капської. – К.: ДЦССМ, 2007. – 164 с.
2. Кобильченко В.С. Світ підлітка / В.С. Кобильченко. – К.: ДЦССМ, 2002. – 321 с.
3. Борисова Ю.В. Методологія та методи соціальних досліджень: навчальний посібник / Ю.В. Борисова. – К.: ДЦССМ, 2009. – 216 с.
4. Коваль Л.Г. Соціальна педагогіка. Соціальна робота: навч. посібник / Л.Г. Коваль, І.Д. Звєрєва, С.Р. Хлебж. – К.: ІЗМН, 2007. – 392 с.
5. Трубавіна І.М. Поняття кризового втручання в соціальній роботі / І.М. Трубавіна // Соціальна робота в Україні: теорія та практика. – 2005. – №4. – С. 81-83.
6. Соціальна робота. Частина 2. Теорія та методи соціальної роботи / Семигіна Т.В., Григ Г.М. – К.: Києво-Могилянська академія, 2012. – 166 с.

***О.В. ГНЕНИЙ**, студент групи МО-61-14м*
Вінницький інститут Університету «Україна»
науковий керівник: В.В. Швед, к.е.н.,
доцент кафедри бізнесу і права
Вінницький інститут Університету «Україна»

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Анотація: Управління ефективністю господарювання підприємства являється актуальним з тієї точки зору, що працівникам вищої ланки необхідно володіти ситуацією відносно стабільності та ефективності роботи підприємства, вчасно реагувати на негативні моменти, які виникли в ході виробничої діяльності.

Ключові слова: управління, організаційна структура підприємства

Вагомий внесок в економічну теорію з питань ефективності господарювання зробили українські вчені: В.П. Александрова, О.М. Алімов, Ю.М. Бажал. Є.Р. Бершеда, І.І. Лукінов, А.А. Пересада, П.С. Рогожин, В.Я. Шевчук, Е.Й. Шилов та інші.

Загальна тенденція в удосконалюванні організаційних структур перебуває в необхідності переходу від лінійно-функціональних до дивізіональних структур управління.

Будь-яке вдосконалення структури управління необхідно оцінювати, насамперед з погляду досягнення поставлених перед нею цілей. В умовах економіки, що нормально розвивається, реорганізація спрямована на те, щоб шляхом удосконалювання підвищити ефективність роботи. При цьому варто мати на увазі, що основним критерієм ефективності організаційної структури є ступінь досягнення цілей.

Завдання проектування й перетворення організаційної структури є складною й такою, що загалом вважається програмованим. Подібні завдання зважуються на основі наукових методів із суб'єктивною діяльністю фахівців. Тому при проектуванні організаційних структур досить важливим є дотримання правил (принципів) їхньої побудови.

Розглянемо проблеми вдосконалювання організаційної структури управління. Стратегія поведінки такого роду орієнтована на пошук оптимального рішення між централізацією й децентралізацією владних функцій, що обумовлено необхідністю:

1) оперативно реагувати на зміни в зовнішньому середовищі;

2) звільнити генерального директора від повсякденної, рутинної роботи, пов'язаної з оперативним управлінням виробництвом;

3) встановити раціональні зв'язки між ланками й щаблями управління на всіх рівнях;

4) мінімізувати кількість щаблів структури управління;

5) делегувати повноваження на рішення проблем тому підрозділу апарату управління, що має найбільшу інформацію по даному питанню;

6) підвищити оперативність прийнятих рішень.

З таких позицій структуру управління можна розглядати, як форму поділу й кооперації управлінської діяльності, у рамках якої відбувається процес управління.

Отже, структура управління включає в себе всі цілі, розподілені між різними ланками, зв'язок між якими забезпечується координацією окремих дій по їхньому виконанню.

Зв'язок структури із ключовими поняттями управління – його цілями, функціями, процесом, механізмом функціонування, людьми і їхніми повноваженнями – свідчить про її величезний вплив на всі сторони діяльності організації.

Отже, важливою умовою в удосконалюванні й проектування організаційної структури управління організацією є вибір

оптимального зв'язку між всіма рівнями управління. Для цього необхідно вибирати з існуючих видів структур такі методи проведення робіт з удосконалювання структур управління, які дозволили б підприємству добиватися поставлених цілей з оптимальним використанням трудових, фінансових, матеріально-технічних і технологічних ресурсів.

Наведені нижче принципи вдосконалювання й проектування організаційних структур мають науково обгрунтоване формування організаційних структур управління – актуальне завдання сучасного етапу адаптації господарюючих суб'єктів до ринкової економіки. У нових умовах необхідно широко використовувати принципи й методи проектування організації управління на основі системного підходу. Без розвитку методів проектування структур управління є ускладненим подальше вдосконалення управління й підвищення ефективності виробництва, тому що:

По-перше, у нових умовах у цілому ряді випадків не можна оперувати старими організаційними формами, які не задовольняють вимогам ринкових відносин, створюють небезпеку деформації самих завдань управління;

По-друге, у сфері управління технічними системами, комплексний підхід до вдосконалювання організаційного механізму раніше багато в чому був підмінений роботою із впровадження й використання автоматизованих систем управління.

По-третє, створення структури повинне спиратися не тільки на досвід, аналогію, звичні схеми й інтуїцію, але й на наукові методи організаційного проектування;

По-четверте, проектування найважчого механізму – механізму управління – повинне покладатися на фахівців, що володіють методологією формування організаційних систем.

Оскільки ціль організаційної структури полягає в тому, щоб забезпечити досягнення поставлених перед організацією завдань, проектування структури повинне базуватися на стратегічних планах організації.

Розробка принципів і методики проектування структури, як сталого набору органів, що відповідають кожній спеціалізованій функції управління, насамперед, містить у собі систему цілей і їхній розподіл між різними ланками. Сюди відноситься склад підрозділів, які перебувають у певних зв'язках і відносинах між собою, розподіл відповідальності тощо. Важливими елементами структури управління є комунікації, потоки інформації й документообіг в організації.

Системність самого підходу до формування структури

проявляється в наступному: не випустити з уваги жодну з управлінських задач, без рішення яких реалізація цілей виявиться не повною; виявити й взаємоповязати, стосовно до цих завдань всю систему функцій, прав і відповідальності по вертикалі управління – від генерального директора підприємства до майстра ділянки; досліджувати й організаційно оформити всі зв'язки й відносини по горизонталі управління; забезпечити органічне сполучення вертикалі й горизонталі управління.

Отже, досліджуючи принципи вдосконалювання й проектування організаційних структур можна зробити висновок, що питання проектування й формування організаційних структур актуальні не тільки для знову створюваних підприємств, але й для діючих.

Велика розмаїтість організаційно-технічних умов виробництва, можливостей одержання інформації, кваліфікація розроблювачів обумовили різні методи виконання робіт з вдосконалення організаційних структур.

Проаналізуємо сутність найбільш відомих з них:

1. Експертний метод складається в попередньому дослідженні чинної структури управління, виявленні її вузьких місць. Із цією метою проводитися діагностичне обстеження системи управління, для того, щоб вивчити її стан на основі порівняння фактичних значень відповідних показників нормативними й плановими їхніми значеннями. Наступний аналіз цих показників дозволяє встановити недоліки (резерви) у діяльності системи управління, поставити їм точний діагноз. Як правило, ця робота супроводжується проведенням т.зв. прогностичного аналізу, у завдання якого входить вивчення поведінки діючої системи в динаміці, виявлення тенденцій її зміни, а також пояснення причин, що обумовили ці зміни.

2. Метод порівняння й аналогії полягає у використанні при вдосконаленні організації управління елементів механізму управління, організаційних форм і рішень, які виправдали себе на практиці в організаціях з подібними умовами (розміром, типом виробництва, складністю продукції тощо). Метод порівняння й аналогії передбачає розробку й використання типових структур управління, норм керованості, типового складу функцій управління, різних розрахункових формул для визначення нормативів чисельності управлінських працівників. Слід зазначити, що цей метод є найпоширенішим у цей час у практиці роботи галузевих проектних інститутів, підприємств і об'єднань. Широке використання методу призвело до уніфікації організаційних структур управління в організаціях, упорядкуванню штатних розкладів, регламентації

адміністративно-управлінської діяльності. Звичайно, в умовах великої розмаїтості побудов організаційних структур, способів визначення чисельності працівників по функціях управління, відсутність кваліфікаційних фахівців з організації управління цей підхід є прогресивним і зіграв позитивну роль. Разом з тим він орієнтує на усереднений склад функцій управління, ставить жорсткі обмеження у виборі організаційних структур.

3. Метод структуризації цілей заснований на представленні виробничого-господарської організації як багатоцільової системи. Метод передбачає структуризацію цілей (завдань) організації по певних ознаках, які є основою для виділення видів діяльності, складу управлінських робіт. Угрупування управлінських робіт з певних ознак дає можливість визначити структурні підрозділи й орієнтувати їхню діяльність на досягнення конкретної виробничо-господарської мети.

4. Методи організаційного моделювання засновані на використанні певних формалізованих уявлень (моделей) об'єкта й системи управління. Серед групи методів організаційного моделювання найбільш відомий метод, в основі якого лежить декомпозиція інформаційного процесу виконання управлінських робіт. Відповідно до цього методу у виробничих процесах виділяють точки, місця, що вимагають керуючих впливів. Далі встановлюють характер і періодичність цих впливів, склад і обсяги інформації, необхідні технічні засоби й інші складові процесу управління.

Експериментування з розробкою й введенням нових структур управління стало характерною рисою останнього десятиліття XX ст. У ході цих експериментів нерідко використовуються найрізноманітніші комбінації відомих видів і типів структур, що пристосовуються організаціями до конкретних умов їхнього функціонування. Але все-таки головна тенденція полягає в тому, що кожна наступна структура стає більш простою і гнучкою в порівнянні з раніше діючими.

При цьому називаються наступні десять рекомендацій і характеристик формування структур управління:

- укрупнення розмірів підрозділів і укомплектування їх більш кваліфікованим персоналом;
- зменшення числа рівнів управління;
- орієнтація поточної роботи, у тому числі графіків і процедур, на запити споживачів;
- мінімізація витрат;
- швидка реакція на зміни;

З вищеназваного можна зробити наступний висновок, що для оптимального формування структур управляння необхідно звернути

увагу на персонал, який наймається. Тому що саме від персоналу за частую залежить, наскільки швидка буде реакція на зміни в організації, наскільки персонал буде звертати увагу на запити споживачів.

Зменшення числа рівнів управління досягається шляхом децентралізації владних функцій. Керівники структурних підрозділів повинні отримати більше свободи у своїх діях, у той же час, нести більшу відповідальність. Швидка реакція на зміни як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі досягається також шляхом децентралізації влади.

Мінімізація витрат може бути досягнута шляхом зменшення бюрократичного механізму в організації, а також скорочення персоналу після проведення укрупнення підрозділів.

Список використаних джерел

1. Бородатий В.П., Крижко І.Д., Ягодзінський А.Й. Управління персоналом: Навч. посібник / В.П. Бородатий, І.Д. Крижко, А.Й. Ягодзінський. – К.: ІЗМН, 2007. – 272 с.

2. Голов С.Ф., Єфименко В.І. Фінансовий та управлінський облік / С.Ф. Голов, В.І. Єфименко. – К.: ТОВ «Автоінтерсервіс», 2006. – 544 с.

3. Коломинський І.Є. Комплексний підхід щодо розв'язання проблем підвищення ефективності управління персоналу підприємств / І.Є. Коломинський // Проблеми надання та перспективи розвитку економіки України в умовах ринкової трансформації. – 2001. – №2. – С.27-30.

***О.М. ЗАДОРОЖНИЙ**, студент групи СР-51-14 ДВО (з)*
Вінницький інститут Університету «Україна»
науковий керівник: І.Г. Саранча, к.пед.н.,
доц. кафедри соціальних технологій,
Вінницький інститут Університету «Україна»

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ПРОБЛЕМ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Анотація: У статті зроблено спробу теоретичного обґрунтування формування державної молодіжної політики в Україні з урахуванням проблем європейської інтеграції. Досліджено теоретико-методологічні підходи до аналізу феномену державної молодіжної політики.

Проаналізовано вітчизняний досвід з питань реалізації державної молодіжної політики в Україні та європейських країнах.

Ключові слова: державна молодіжна політика, робота з молоддю, європейський вибір, європейська інтеграція, стандарт молодіжної політики.

Можливість успішного економічного розвитку завжди визначалась вихованням, освітою, вимогами часу та соціалізацією молодого покоління, що здатне не лише адаптуватися до умов, які надзвичайно мінливі на сучасному етапі державного розвитку, а й бути готовим підтримати та розвивати позитивні зрушення в економічному, політичному, соціальному житті суспільства. Суспільство, в особі держави, визначає через молодіжну політику статус, місце і роль нашого підростаючого покоління у світі, що змінюється, а разом з тим, і майбутнє людського потенціалу.

Для більш глибокого вивчення та аналізу поставленої проблеми, автор звертається до робіт у сфері дослідження молодіжної політики ряду провідних учених М. Головатого [1], О. Горшкова [2], Є. Бородін [3], М. Димитрова [4]. Це дало змогу стверджувати, що молодіжна політика – це комплексне явище, що є результатом практичної, науково-теоретичної, ідеологічної та іншої діяльності соціальних інституцій стосовно молоді. На нашу думку, її можна розглядати як інтегральну функцію багатьох змінних: діяльності держави, партій, громадських, релігійних організацій тощо. Молодіжна політика включає в себе багато елементів і має складну структуру.

На сьогодні сучасні дослідження потребують більш детального розгляду питань щодо реалізації молодіжної політики в контексті європейського вибору України. Сучасність вимагає нових підходів до реалізації державної молодіжної політики, соціальної підтримки молоді. Тому вирішенню зазначених проблемних питань і присвячена дана стаття.

Вважаємо за доцільне у своїй роботі звернутися до аналізу досвіду зарубіжних країн, які пішли шляхом розв'язання соціальних потреб молоді через вирішення такої наболілої у наш час проблеми, як працевлаштування, проведення соціальної роботи з молоддю у плані її реабілітації в суспільстві.

В Західній Європі нагромаджено значний науковий потенціал, великий практичний досвід соціальної допомоги людям, що її потребують, а зокрема, молоді, для збереження соціальної стабільності та попередження і розв'язання різноманітних конфліктів у суспільстві. Розв'язання соціальних проблем різних верств суспільства через проведення соціальної роботи, органічно ввійшло в життя багатьох

цивілізованих країн. Соціальна робота в нині розвинутих країнах найінтенсивніше розвивалася під час економічних криз і соціального напруження, паралельно зі становленням ринкових відносин [5, с.103]. Зокрема, досвід німецької організації «Вербундсистем», яка є мережею центрів підготовки і працевлаштування, де скоординовано набір послуг, дав можливість зрозуміти механізм покращення загальної професійної підготовки і набуття трудових навичок молодими людьми, які не змогли знайти роботу після закінчення школи. Спеціалісти по молодіжній праці безпосередньо працюють як з молодими людьми, так і з тими, хто забезпечує їх навчання та працю. Ними використовуються три методи роботи, зокрема, інформування та рекомендації молоді, спільне планування з соціальними програмами, прямі контакти з роботодавцями.

Серед найбільш характерних та загальних елементів у країнах Європи, які здійснюють цілеспрямовану політику щодо молоді, можна виділити наступні: соціальний взаємозв'язок між урядом та молоддю шляхом консультування та впливу; поради та інформація про права молодих людей та можливості для них; свобода культурного, творчого та політичного вираження; культура продовження освіти і професійної освіти; підтримка молодої сім'ї; відповідна спеціальна підтримка для молодих людей «груп ризику» таких, як люди з особливими потребами чи молоді в'язні; підтримка і заохочення активного проведення вільного часу; правильна організація професійної підготовки тих, хто працює з молодими людьми; дослідження труднощів, з якими стикаються молоді люди; сприяння міжнародним зв'язкам між молодими людьми.

Поняття молодіжної політики у країнах Європи відрізняється від вітчизняної хоча б тому, що в кожній країні склалися національні традиції роботи з молоддю, що в свою чергу має динамічний або статичний характер. Наприклад, у країнах Північної Європи переважає статична модель, у той час як у Великобританії та країнах Середземномор'я – функціонує динамічна модель, яка приділяє велике значення постійним змінам у роботі з молоддю, забезпеченню взаємодії між учасниками процесу та розробленню і упровадженню молодіжної політики [6, с. 32].

Взявши за основу учасників молодіжного сектора та шляхи координації молодіжної політики, молодіжне законодавство, європейські країни можна класифікувати за трьома категоріями:

- з розвинутим молодіжним сектором. Молодіжна політика безпосередньо сконцентрована в добре визначеному молодіжному секторі, який домінує. Прикладами є Австрія, Люксембург,

Ліхтенштейн, Іспанія, Греція, Португалія;

- з обмеженим молодіжним сектором. Молодіжну політику частково передано до спеціалізованого молодіжного сектора, а частково розподілено серед традиційних секторів таких, як освіта, працевлаштування, охорона здоров'я і та ін. Це спостерігається в Нідерландах, Франції, Бельгії, Ірландії, Фінляндії, Швеції, Норвегії;
- без спеціального молодіжного сектора. Молодіжну політику розподілено за традиційними секторами без явно вираженого центру. Це можна спостерігати у Великобританії, Ісландії, Італії, Данії.

Щодо спеціального молодіжного законодавства: усі країни Європи ратифікували Конвенцію ООН про права дитини (від 20 листопада 1989 р.). Законодавство країн Західної Європи включає в себе забезпечення життєдіяльності в різних галузях молодіжної політики: освіта, соціальна допомога і захист, професійне навчання, працевлаштування, робота з правопорушниками, охорона здоров'я, де молодь розглядається як окрема категорія населення.

Типологія молодіжної політики повинна обов'язково бути орієнтовною і може лише будуватися на гіпотезах. Дана типологія має на увазі певне абстрагування, в якому низка відмінностей між країнами та схожих рис можуть бути розглянуті щодо цих характеристик [7, с. 25].

Молодіжна політика реалізується через механізми, тобто, конкретні заходи, які вживаються державою та суспільством для реалізації головних принципів молодіжної політики. Формування системи державного управління молодіжною політикою починається з загальнодержавного рівня і спускається до рівня окремої людини. Одним із елементів ефективної реалізації молодіжної політики є залучення до цього процесу молоді та молодіжних організацій.

Сучасний етап розвитку нашої держави вимагає залучення молоді до співпраці з органами державної влади. Активна взаємодія місцевої влади та молодіжних громадських організацій передбачає роботу над місцевою нормативно-правовою базою, місцевими соціальними програмами, реалізацією конкретних проектів з окремими установами органів державної влади та органами місцевого самоврядування, грантовими програмами для молоді, що надаються органами місцевого самоврядування. Молодь і проблема співпраці влади та молоді для вироблення дієвого механізму реалізації державної молодіжної політики мають надзвичайно багато аспектів, як і молодіжна політика та становище молоді в Україні в цілому.

У країнах Європи молодіжна політика є невід'ємною часткою державної соціальної політики. Визначальну роль у розвитку

молодіжної політики на світовому рівні відіграє Організація Об'єднаних Націй, яка прийняла низку документів, що проголошували нові принципи у стосунках із молоддю та стали засадничими для розбудови молодіжної політики в країнах – членах ЄС. Особливої уваги у процесі реалізації молодіжної політики в країнах Європи заслуговує Європейська хартія про участь молоді в муніципальному та регіональному житті.

Головними структурними ланками національної державної молодіжної політики мають бути ті, що стосуються освіти молоді, формування й реалізації економічних і соціальних інтересів юнаків та дівчат, реальної участі молодих людей у політичній діяльності, реалізації духовних інтересів юнаків і дівчат тощо [1, с. 115]. До Європейських стандартів молодіжної політики слід віднести норми впливу суб'єктів молодіжної політики на молодь як об'єкт молодіжної політики та їх взаємодія з метою формування та реалізації гідного рівня життя та розвитку молоді через участь, освіту, зайнятість, професійну освіту, подолання соціальної ізольованості, добробут, незалежність, культуру, європейські цінності, мобільність, відносини зі світом.

Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні з урахуванням проблем європейської інтеграції європейського вектору розвитку відбувається на фоні загальних тенденцій демократизації суспільства, підвищення ролі молоді і водночас розширення можливостей для соціалізації та індивідуального розвитку особистості. Взаємодія держави з молоддю для формування і реалізації державної молодіжної політики на сьогодні мають базуватися на основі принципу консенсусу між молодіжним середовищем та державними структурами. Залучення молоді до вирішення політичних проблем місцевого та загальнодержавного рівнів дасть змогу сформувати концептуальну модель сучасної молодіжної політики в країні.

Список використаних джерел

1. Головатий М.Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення / М.Ф. Головатий. – К.: Наукова думка, 1993. – 236 с.

2. Горшков О. А. Опыт социальной работы за рубежом / О.А. Горшков. – М.: СТИ ГАСБУ, 1999. – 264 с.

3. Бородін Є. І. Історія формування державної молодіжної політики в Україні (1991-2004 рр.): монографія / Є.І. Бородін. – Д.: Герда, 2006. – 472 с.

4. Димитров М. Ф. Пріоритетні напрями молодіжної політики у діяльності державних місцевих структур та громадських організацій /

М.Ф. Димитров, гол. ред. В.Г. Кремень // Проблеми освіти: наук.-метод. зб.. – К. – 2006. – № 44. – С. 63-66.

5. Головатий Н. Ф. Из опыта работы служб социальной помощи зарубежных стран / Н.Ф. Головатий. – К.: УНДІ проблем молоді, 1992. – С. 81-103. – (Соціальні служби для молоді: збірник методичних матеріалів).

6. Шульга В. В. Соціально-педагогічні аспекти державної молодіжної політики в Україні / В.В. Шульга, гол. ред. В. Г. Кремень // Проблеми освіти: наук.-метод. зб.. – 2004. – № 40. – С. 32-39.

7. Результати моніторингового опитування населення України стосовно соціального становища молоді. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000. – 34 с.

О.А. ПОНОМАРЬОВА*, студентка групи СР-61-14М (з)*
Вінницький інститут Університету «Україна»
науковий керівник: Г.В. Давиденко, д.пед.н.,
доцент кафедри соціальних технологій
Вінницький інститут Університету «Україна»

МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація: В даній статті проаналізовано основні моделі та визначено пріоритетні напрямки соціальної політики в країнах ЄС.

Ключові слова: Європейський Союз, соціальна політика, імплементація.

Соціальна політика є пріоритетним напрямком державного регулювання економіки, яке спрямоване на забезпечення добробуту й усебічного розвитку його громадян і суспільства загалом.

Історично обумовлено, що у кожній країні існують свої пріоритетні напрямки, державні інститути, інструменти та механізми, що дозволяють реагувати на потреби соціально-економічного розвитку конкретного суспільства. В єдності це визначає національну модель розвитку держави.

Серед класифікацій моделей соціальної політики можна назвати запропоновані В. Джорджем та Р. Уїлдінгом, Г. Еспінг-Андерсеном, У. Лоренцом, Р. Мішрою, Р. Тітмусом, Ф. Уїльямсом.

Викликають науковий інтерес матеріали звіту Європейської комісії, представленого в 1995 році, в країнах ЄС. Відповідно до цього документу домінують чотири основні моделі: скандинавська, південно-європейська, континентальна та англосаксонська [1]. Під

моделлю соціального захисту розуміються сформовані принципи організації та функціонування програм соціального забезпечення.

В основу класифікації Р. Тітмуса був покладений критерій рівня витрат держави на цілі соціального забезпечення [2]. Залежно від того, який підхід практикувався – «залишковий» або «інституційний» Тітмус виділяв дві моделі соціального захисту. Держави, в яких захист фінансується за залишковим принципом, надають громадянам мінімальні гарантії та комплекти соціальних послуг. Держави, в яких система соціального захисту побудована з інституційного принципу, гарантують населенню достатній рівень підтримки.

У моделі «залишкового» типу держава покладає на себе лише ті соціальні функції, з якими не справляється ринок. Допомога держави спрямована вибірково, на найбільш бідні верстви населення, за наявності вельми слабо вираженої прогресії податків. Діяльність в галузі соціальної допомоги спирається на певні життєві стандарти та сприяє динамічному зростанню без будь-якого безпосереднього втручання в основні механізми виробництва та розподілу.

У «інституційної» моделі об'єктом соціальної політики виступають практично всі верстви населення. У значно більших масштабах, ніж у «залишкової» моделі здійснюються виплати за допомогою податків, що стягуються на основі високої прогресії. Держава з принципових міркувань відіграє вирішальну роль у вирівнюванні доходів і багатства населення. Уряду ставиться в обов'язок втручатися у функціонування економіки з метою більш рівномірного розподілу матеріальних благ і життєвих шансів. Це в основному перерозподільчий тип соціальної політики.

Типовим представником «інституціональної» моделі служить шведський варіант соціальної політики. Його характерними рисами є універсальність (загальність) або заадресованість всьому населенню і відповідно великий обсяг бюджетного перерозподілу на соціальні потреби, а тому менш ніж в «залишкової» моделі розвинений приватний сектор соціальних послуг. Внаслідок цього високі ступінь соціалізації національного доходу і частка загальноподаткових надходжень. Найважливіша особливість шведської моделі – «соціалізація без націоналізації». Її відрізняє принципова націленість на забезпечення «повної зайнятості» і, відповідно, активна політика зайнятості з високою часткою витрат на перепрофілювання та підвищення кваліфікаційної, професійної та територіальної мобільності робочої сили. Для даної моделі характерні: централізоване колективно-договірне регулювання заробітної плати та профспілкова політика солідарності, націлена на

зменшення розриву в рівні заробітної плати. Суттєвою рисою є соціальний корпоративізм, або макроконсенсус між головними організаціями бізнесу, профспілок і державою.

Серед науковців є чимало прихильників типології Г. Еспінг-Андерсена [5], в основі якої лежали такі критерії, як місце соціальної політики серед національних пріоритетів, ступінь участі держави в перерозподільних процесах та ін. Ця типологія передбачає три основних типи соціального захисту: ліберальний, консервативний і соціально-демократичний.

О.І. Шкаратан стверджує, що підходи до соціальної політики різні та інтерпретація їх залежить від вживаної типології. Можливий розгляд соціальних політик залежно від їх диференціації з точки зору захисту інтересів тих чи інших соціальних груп (точніше, ранжирування цих інтересів) [3]. Інша типологія пов'язана з розрізненням політичних позицій; тут можна виділити консервативну, ліберальну, соціал-демократичну і інші позиції.

Ліберальному англосаксонському типу, прийнятому у Великобританії та Ірландії (його авторство приписують англійському економісту У. Бевериджу),коли кожному гарантується мінімальний дохід, що забезпечує задоволення базових потреб у їжі, житлі і медичному обслуговуванні. Фінансування соціальної системи здійснюється як за рахунок страхових внесків, так і за рахунок податків при плоскій податковій ставці. У рамках даного типу традиційним одержувачем допомоги вважалася не окрема людина, а сім'я в особі її глави, тобто, найчастіше, чоловіки. Основна відповідальність, як і в попередньому варіанті, лежить на державі, причому тут всі програми соціального страхування утворюють єдину систему.

Корпоративному типу, що прижився не тільки в Німеччині (модель Бісмарка), але також в Австрії, Франції та країнах Бенілюксу. Центральне місце займає соціальне страхування, тісно прив'язане до зайнятості та сімейного стану. Фінансування проводилося, насамперед, у формі внесків працівників та роботодавців до страхових фондів, тобто держава не брала на себе основну соціальну відповідальність, виходячи з того припущення, що ринок впорається з цим самостійно.

Південно-європейського типу, який отримав розповсюдження в Іспанії, Італії, Греції та Португалії. Ця модель розвивається дотепер і є перехідною. Як правило, рівень соціального забезпечення був відносно низький, а соціальний захист перебував в сфері турботи родичів, сім'ї та церкви при обмеженій участі держави, що погано

поєднується з нинішніми тенденціями до індивідуалізації в соціальній культурі [4].

Рамки впливу держави та її роль значно змінюється по відношенню до іммігрантів і своїх громадян у зв'язку зі стиранням кордонів і підвищенням мобільності [3]. Поступово національні держави поступаються в цьому питанні, розширюючи компетенцію Європейським інститутам і загальними правилами Європейського Союзу, що в черговий раз підкреслює необхідність стандартизації цих правил і розробки чіткої єдиної стратегії в цих питаннях. У період свого розквіту національні системи соціального захисту виключали осіб, які не є громадянами даної країни, а власних громадян, навпаки, міцно прив'язували до себе як обов'язкових учасників. Нині національні режими добробуту поширюються не тільки на громадян країни, а й на всіх, хто має роботу на законних підставах на даній національній території громадян ЄС, тоді як правом на національні виплати можна скористатися і в разі переїзду в іншу країну ЄС.

Оформлення єдиної соціальної політики вимагає заходів зі скорочення перешкод до транскордонної мобільності, пов'язаних з тим, що національні режими соціального захисту ще досі не скоординовані між собою.

У зв'язку з тим, що формування Єдиної соціальної моделі Євросоюзу – питання майбутнього, а оформлення загальноєвропейської «держави добробуту» малоймовірне, найбільш реальною альтернативою виглядає збереження «держави добробуту» на національному рівні [1]. Для цього важливі забезпечення легітимності соціального перерозподілу в очах середнього класу, від якого, в першу чергу, і залежить наповнюваність соціальних бюджетів. Перед середнім класом в сучасних умовах інтеграційного розвитку відкриваються нові закордонні та приватні можливості вирішення власних життєвих проблем.

Метою єдиної соціальної політики Європейського Союзу є не тільки поліпшення добробуту населення кожної з держав-членів, але і подальший стійкий економічний і соціальний розвиток ЄС у цілому. Незважаючи на певні труднощі в ході проведених в останні роки соціальних реформ йде перетворення колишньої моделі «держави добробуту» у напрямку так званої «північної моделі», що робить основний наголос не на збільшення витрат на соціальні потреби і скорочення числа безробітних, а на оптимізацію співвідношення між рівнем соціальної забезпеченості та динамікою ринку праці в умовах глобалізації.

Отже, незважаючи на різницю в моделях соціального забезпечення різних країн Євросоюзу, в останні роки відбувається зближення соціальної політики різних країн. У першу чергу це обумовлено наявністю спільних європейських підходів до соціального забезпечення, які значно відрізняються від американських або азіатських. Різкий перехід до якої-небудь, навіть самої успішної моделі, був би вкрай болючим і, напевно, неможливим для деяких країн у зв'язку з національним менталітетом в першу чергу.

Проте, можливо й необхідно вироблення концептуального підходу, який міг би стати основою формування єдиної соціальної політики Євросоюзу. При введенні єдиних стандартів соціальної політики для країн Євросоюзу повинна йти мова не про прагнення до перегляду колишніх ціннісних принципів у політиці, а про новий баланс відповідальності, тобто не про скасування, а про істотні модифікації колишньої соціальної моделі . Незважаючи на видиме благополуччя і успішність передбачуваної соціальної моделі, важливим є визначення місця і ролі держави в соцзабезпеченні. Основною стратегією в цьому напрямку повинен стати відхід від державного фінансування і надмірної державної опіки. Основними завданнями держави є забезпечення такої політики, яка зможе відповідати на виклики світової економіки і мотивувати самостійну відповідальність громадян за свій добробут.

Тільки реалізація власних зусиль та ініціативи кожним учасником господарської діяльності в умовах вільної конкуренції може призвести до зростання і власного благополуччя, і добробуту всього суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Європейської Комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://ec.europa.eu/index_en.htm.

2. Titmuss R. Social Policy: An Introduction / Ed. by B. Abel-Smith & K. Titmuss.- London: Allen & Unwin, 1974. – P. 272.

3. Государственная социальная политика в стратегии выживания домохозяйств / Под общ ред. О.И. Шкаратана. – М.: ГУ ВШЭ, 2003. – 310 с.

4. Антропов В.В. Экономические модели социальной защиты населения в государствах / В.В. Антропов // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – №10. – С. 26-33.

5. Ярова Л.В. Особливості європейської соціальної політики / Л.В. Ярова // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2010. – № 2. – С. 176-180.

***А.В. РОЗВАЖАЄВА**, студентка групи ДД-61-14(м)*
Вінницький інститут університету «Україна»
науковий керівник: С.Л. Яблочніков, д.пед.н.,
проф. кафедри бізнесу і права
Вінницький інститут університету «Україна»

ДОКУМЕНТАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Анотація: У статті зроблено теоретичний огляд теоретико-методологічних засад документаційного забезпечення в Україні. Висвітлено понятійно-термінологічний апарат, як інструментарій розкриття змісту документаційного забезпечення, структура і функції документаційного забезпечення управління закладами освіти.

Ключові слова: документацій не забезпечення, термінологія, понятійно термінологічний апарат, інформація.

Понятійно-термінологічний апарат є основою наукового пізнання змісту будь-якої предметної галузі. Через поняття формуються уявлення про загальне, найбільш суттєве у предметах чи явищах, що вивчаються. Поняття − це абстракція, отримана внаслідок свідомого і цілеспрямованого відмежування від менш важливих якостей предметів чи явищ, що вивчаються, і зосередження на сторонах, що розкривають суть, закономірності і тенденції розвитку досліджуваної предметної сфери. Поняття не є чимось непорушним, вони змінюються в ході поглиблення уявлень про предмети чи явища досліджень. У зв'язку з цим поняття, які у меншій мірі відображають реальний зміст, або стають менш вживаними, старіють і зникають, або збагачують новим змістом і продовжуть вживатися.

Позначення наукових понять прийнято називати термінами. Останні виражаються спеціальними словами чи словосполученнями і становлять основу наукової мови. Термін − це слово або стійке словосполучення, якому приписане певне наукове або спеціальне поняття. На відміну від звичайного слова, термін не називає поняття, а поняття приписується до терміна, додається до нього. Це і зумовлює певну конвенціональність терміна, тобто вчені або спеціалісти обумовлюють, яким словом (терміном) позначити те чи інше поняття.

У будь-якій галузі знань використовується певна сукупність термінів, якими позначаються вживані у даній сфері поняття. Такі терміни є термінологічною базою, основою, системою або понятійно-термінологічним апаратом конкретної галузі знань. Термінологічну систему сфери документування і організації роботи з документами

становлять терміни, якими позначається все, що пов'язане з процесами створення, обробки, пошуку, зберігання, використання документів .

Серед них є основні або так звані «вихідні» терміни. До них. зокрема, можна віднести терміни «інформація», «документ», «реквізит», «формуляр-зразок», «документообіг», «справа» тощо.

Незаперечна роль у вирішенні будь-яких людських проблем належить інформації. Адже інформація є важливою формою набуття, закріплення та поширення знань, дієвим засобом управління, виступає основним джерелом регулювання суспільного розвитку. Управління суспільством, галуззю народного господарства чи підприємством, як зазначають дослідники А. Фельзер і М. Міссерман, є, з точки зору технології, процесом отримання, обробки і передачі інформації.

Існує багато визначень поняття «інформація», які використовуються відповідно до конкретного призначеним і ототожнюються з поняттями «значення», «відомості», «дані», «показники» тощо. Як видно із багатьох досліджень, вважається, що у найзагальнішому значенні під поняттям «інформація» здавна розумілися відомості, що передаються людьми усним, письмовим або іншим способом (за допомогою умовних сигналів, технічних засобів тощо).

На нашу думку, цікавим є дослідження етимології слова «інформація», здійснене у 1984 році І. Корнілаєвою [9, с.28-29]. Як відмічає зазначений автор, слово «інформація» прийшло у російськумову з польської, яка, у свою чергу, запозичила його з латини у значенні «роз'яснення», «виклад», «переказ». Традиційно це запозичення відносять до запозичень петровської епохи.

З середини XX століття цей термін стає загальнонауковим поняттям, що включає обмін відомостями між людьми, людиною і автоматом, автоматом і автоматом; обмін сигналами у тваринному і рослинному світі, передачу ознак під клітини до клітини, від організму до організму; стає одним із основних понять кібернетики .

А. Фельзер і М. Міссерман визначають інформацію як відомості про навколишній снів і процеси, що у ньому відбуваються, які сприймаються людною abo спеціальними пристроями .

Державний Стандарт України ДСТУ 2392-94 трактував поняття інформації як «знания, що розглядаються в аспекті комунікації».

З точки зору діяльності закладів освіти важливим є законодавче визначення поняття «інформація». У першій статті Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. зазначено, що під інформацією цей Закон розуміє документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі та

навколишньому природному середовищі .

Законність одержання, використання, поширення та зберігання інформації полягає у неухильному дотриманні всіма суб'єктами інформаційних відносин чинного законодавства з питань інформаційної діяльності. Актуальність забезпечується оперативністю збору і передачі інформації, інформація вважається актуальною, якщо з часу її появи до часу її використання стан речей, яких вона стосується, суттєво не змінився. Іноді лише свіжість, новизна інформації обумовлюють її можливості у вирішенні назрілих проблем. Аутентичність означає виклад інформації в зрозумілій для людей формі, очищення інформації від малозрозумілої термінології, іншомовних і рідко вживаних слів.

Головним, центральним, базовим поняттям документаційного забезпечення управління є поняття «документ». Призначення документа в загальному розумінні зводиться до потреби фіксування в письмовому вигляді відомостей, необхідних для здійснення різноманітних дій. За допомогою документа інформація зберігається і передається у часі і в просторі, а тому з цієї точки зору документи можуть розглядатися як один з інструментів пізнання оточуючої дійсності. Сучасний діловий світ важко уявити без потоків інформації, що циркулює в різних напрямках і оформлена найчастіше документально .

У зв'язку з широким використанням поняття «документ» у багатьох сферах суспільної діяльності, воно розуміється по-різному в різних галузях знань, зокрема, в документознавстві, інформатиці, бібліотекознавстві, архівознавстві, музеєзнавстві, а також у відповідних спеціальних галузях діяльності − архівній, бібліотечній, музейній справі і, звичайно, у документаційному забезпеченні діяльності закладів освіти.

Хоча інформаційна природа документа очевидна, саме поняття «документ» визначають по-різному, бо за основу визначення поняття беруть різні критерії − мету створення документа, його зміст, форму, спосіб відтворення інформації тощо. Однак яким би не було ставлення до існуючого різноманіття визначень, воно, на наш погляд, закономірне, оскільки предмет і; завдання кожної дисципліни, що вивчає документи, має свою специфіку. Кожна галузь науки у визначенні документа виділяє, які правило, якийсь один аспект. Так, історична наука розглядає документ як важливе джерело. Як засіб документування і доказу правових відносин вивчаються документи у правовій науці. Фахівці у галузі управління вважають документ засобом фіксації управлінських дій .

У дослідження історії виникнення та еволюції тлумачення терміна «документ» значний внесок зробили Х. Арнтц, В. Банасюкевич, Г. Воробйов, А. Єлпатьєвський, М. Ілюшенко, З. Калишевич, А. Канцлерис, В. Кашепов, М. Комаров, С. Кулешов, Н. Кушнаренко та інші.

Як зазначає Н. Кушнаренко, на міжнародному рівні найбільш загальним визнано визначення документа як записаної інформації, яка може бути використана як одиниця у документаційному процесі. Таке визначення розроблене і затверджене Міжнародною організацією з стандартизації (ІСО) за участю: Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій, Міжнародної федерації́з документації, Міжнародної ради з архівів, Міжнародної організації з інтелектуальної власності .

У 1975 році з’являється державний стандарт ГОСТ 6.10.2-75 «Унифицированные системы документации. Термины и определения», який визначає документ як матеріальний об’єкт, який місить у зафіксованому вигляді інформацію, оформлену в установленому порядку, шо має відповідно до чинного законодавства правове значення.

Проблеми, пов'язані з функціями документа, досліджені мало, хоча науці відомо чимало спроб їх з'ясування. Ще у 20-х роках минулого століття у роботі «Руководство к администрирозанию» бельгійський, вчений П. Отлє дав таке формулювання цих функцій:

1) викладати правила, організацію і діяльність адміністративних одиниць;

2) надійно і швидко передавати розпорядження та інструкції як агентам адміністрації, так і управління;

3) зберігати пам'ять про факти;

4) зберігати докази їх;

5) поширювати корисну інформацію .

Отже, в Україні сфера документування та організації роботи з документами може позначатися трьома застандартованими термінами: діловодство, справочинство та керування документацією. На відміну від Російської Федерації, в Україні термін «документаційне забезпечення управління» можна вважати офіційно не визнаним.

Чинні на даний час нормативно-правові акти та інструктивно-методичні документи не регламентують системи організації документаційного забезпечення управління, не пов'язують застосування тієї чи іншої системи з обов'язковою наявністю певних факторів. Тому при створенні і організації служби документозабезпечення питання вибору системи організації документозабезпечення та організаційної форми самої служби є

прерогативою організації (установи). Багаторічний досвід свідчить, що у практиці склалися три системи організації документаційного забезпечення управління – централізована, децентралізована та змішана.

Централізована система передбачає зосередження всіх технологічних операцій із документування та організації роботи з документами у віданні одного структурного підрозділу (умовно – служби документаційного забезпечення (управління) або одного працівника (умовно – секретаря). Така служба або такий працівник виконує повний цикл технологічних операцій – від стадій технічного виготовлення, створення чи одержання до передачі документів в архів: технічне виготовлення, оформлення, облік вихідних і внутрішніх документів; приймання і обробка вхідних документів, їх реєстрація, організація руху, контроль за виконанням, надсилання документів, перєдархівна обробка і передача документів до архіву. Застосування централізації операцій із документування та роботи з документами визнається найбільш раціональною системою організації документаційного забезпечення управління, оскільки вона дозволяє знизити затрати на обробку документів, покращити організацію праці персоналу служби документозабезпечення за рахунок спеціалізації, взаємозамінюваності окремих працівників, ефективно використовувати оргтехніку, досягти єдності організаційного і методичного керівництва документаційним забезпеченням. Проте повна централізація роботи з документами можлива лише у невеликих установах.

Повною протилежністю централізованій є децентралізована система організації документаційного забезпечення управління. За цієї системи кожний структурний підрозділ організації створює свою власну службу документозабезпечення, яка автономно виконує весь цикл операцій зі створення та організації; роботи з документами у цьому структурному підрозділі. Застосування такої системи доцільне для організацій, апарат яких територіально розрізнений, а також для тих, що мають специфічні і особливості документозабезпечення, пов'язані, наприклад, із захистом інформації чи самостійністю діяльності структурних підрозділів.

Найбільш поширеною є змішана система організації документаційного забезпечення управління закладами освіти. При зазначеній системі частина операцій, зокрема,таких, як, наприклад, виготовлення, тиражування документів, приймання та обробка вхідних і вихідних документів, їх реєстрація, контроль за строками виконання, архівне зберігання, зосереджуються у центральній

документозабезпечувальній службі, а у структурних підрозділах, виконуються операції, пов'язані зі створенням (складанням) документів, їх систематизацією, зберіганням справ та передархівною обробкою документів.

Отже, основними принципами раціоналізації документаційного забезпечення управління закладами освіти мають стати принципи наукової організації праці.

Список використаних джерел

1. Діловодство і архівна справа. ДСТУ 2732-2004. Терміни та визначення понять / [О. Загорецька та ін..]; за ред. С. Кулешов. – К.: Держспоживстандарт України, 2005. – 128 с.

2. Палеха Ю. Управлінське документування / Ю. Палеха. – К.: Вид-во Європейського університету, 2003. – 382 с

3. Погиба Л.Г. Складання ділових паперів: навч. посіб. / Л.Г. Погиба, Т.О. Грибіниченко, М.П. Баган. – К.: Либідь, 2002. – 240 с.

4. Кулицький С.П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління: навч. посіб. / С.П. Кулицький. – К.: МАУП, 2002. – 222 с.

5. Кушнаренко Н.М. Наукова обробка документів: підруч. / Н.М. Кушнаренко, В.К. Удалова. – К.: Вінар, 2003. – 328 с. – (Вища освіта XXI століття)

***О.В. СТУКОВ**, студент групи ФНК-61-14(м)*
Вінницький інститут університету «Україна»

ШЛЯХИ ТА МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА У РИНКОВИХ УМОВАХ

Анотація: Визначено основні методологічні основи управління витратами та встановлено напрями оптимізації їхньої структури, що дозволять ефективніше використовувати ресурси підприємства, знизити собівартість продукції та максимізувати прибуток. Досліджено теоретичні положення та методичні рекомендації стосовно управління витратами виробництва, які стимулюють зростання конкурентоспроможності підприємств.

Ключові слова: оптимізація витрат, конкурентоспроможність підприємств, ефективність виробництва.

Сучасні умови господарювання та підвищення ролі новітніх технологій у світі висувають нові вимоги до системи управління витратами. Усе частіше необхідність зменшення собівартості

продукції (або послуг) та зміцнення конкурентних позицій підприємства на ринку змушують підприємства шукати нові шляхи й методи оптимізації поточних витрат та економії ресурсів.

Дослідження структури витрат та методів їх оптимізації знайшло відображення в наукових роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких А. Чандлер, В. Панасюк, А. Юданов, А. Пилипенко, В. Лебедєв, А. Тимохов, О. Амосов, С. Архієреєв, Т. Резнікова, А. Захаров, А. Зокін, Е. Гончарова, В. Палій, Н. Єгорова, І. Романенко, О. Турчинов, С. Ніколаєва, А. Бородкін, А. Гальчинський, В. Торопов, В. Петрова, К. Філіппов, Б. Мігалатий, Е. Брігхем, Дж. Шанк та ін. Широке коло завдань і методів їх вирішення, пов'язаних з управлінням витратами на підприємствах, знайшло відображення в наукових роботах багатьох вітчизняних учених, таких як М. Корінько, Г. Тітаренко, Т. Котенко, Л. Коваленко, Л. Ремньова та ін.

Але, незважаючи на велику кількість досліджень у цьому напрямі, відсутність системних та комплексних підходів до вирішення цих питань не дозволяє конкретизувати пріоритетні напрями та методи оптимізації витрат на вітчизняних підприємствах, що можуть бути застосовані на практиці в сучасних умовах.

Метою даної статті є систематизація теоретичних основ та практичних рекомендацій щодо сучасних шляхів та методів оптимізації витрат підприємства в ринкових умовах.

Сучасні методи оптимізації витрат мають бути гнучкими, простими у використанні, надавати в оперативному порядку необхідну для прийняття управлінських рішень інформацію. При цьому оперативність інформації є дуже важливим аспектом, оскільки своєчасний вплив на рівень виробничих витрат і формування собівартості продукції можливий тільки при такій організації обліку, при якій причини змін собівартості, допущення перевитрат і отримання економії розкриваються не тільки шляхом аналізу звітних калькуляцій, але й у процесі господарської діяльності на підставі первинної документації та поточних облікових записів.

З урахуванням вищенаведених особливостей після проведення комплексного аналізу підходів щодо сучасних напрямів оптимізації витрат підприємства можна виділити заходи, що є доцільними у сучасних умовах:

1. Підвищення технічного рівня виробництва, яке забезпечується впровадженням новітніх технологій, застосуванням нових видів сировини та матеріалів; використанням інноваційної техніки та обладнання; автоматизацією та механізацією виробничих процесів тощо.

2. Удосконалення організації виробництва і праці за рахунок зміни форм і методів праці, удосконалення апарату управління, зменшення адміністративних та транспортних витрат.

3. Зміна обсягу та структури продукції, зокрема зміна номенклатури й асортименту, зниження матеріаломісткості й трудомісткості продукції.

4. Поліпшення використання виробничих ресурсів, застосування більш дешевих матеріалів, їх повторне використання, впровадження безвідходних технологій виробництва, застосування ресурсозберігаючих технологій, що забезпечує економію матеріалів та енергії.

5. Введення в дію нових цехів, виробництв і виробничих одиниць, а також диверсифікація виробництва.

6. Використання альтернативних методів зниження витрат: розмежування витрат на виробництво нестандартної продукції та продукції вищої якості; застосування єдиної системи калькулювання витрат на всіх стадіях життєвого циклу продукції; чітке виділення витрат на управління, підготовку й оновлення процесу виробництва і т. ін.

7. Вивчення причин браку та зниження собівартості за рахунок скорочення втрат від браку, що дасть можливість скорочення і більш раціонального використання відходів виробництва.

8. Зниження витрат на оплату праці на одиницю продукції.

9. Скорочення адміністративно-управлінських витрат.

10. Ліквідація непродуктивних витрат і втрат.

11. Чітке дотримання технологічної дисципліни, що приводить до скорочення виробничих втрат.

12. Розробка оптимальної стратегії технічного розвитку підприємства, що забезпечує раціональний рівень витрат на створення технічного потенціалу підприємства.

13. Запровадження ефективних систем внутрішньовиробничих економічних відносин, що сприяють економії ресурсів, підвищенню якості продукції.

14. Раціоналізація організаційної структури з метою скорочення витрат на управління, підвищення його ефективності тощо.

15. Посилення контролю над витратами, зокрема за валютними операціями та операціями з цінними паперами, а також перегляд порядку роботи з покупцями і замовниками в разі прострочення платежів, вдосконалення механізму нарахування пені та штрафних санкцій, контроль дебіторської заборгованості.

16. Посилення контролю за співвідношенням темпів зростання

продуктивності праці та заробітної плати; недопущення прискореного зростання середньої заробітної плати щодо росту продуктивності праці.

17. Зниження рівня комерційних та управлінських витрат на підприємстві.

18. Збільшення рівня операційного важеля.

19. Скорочення витрат на оплату праці за рахунок аутсорсингу і фрілансу, компенсація частини заробітної плати наданням працівникам соціальних пільг (безкоштовного харчування, розширеного медичного страхування і т. п.) [4].

20. Управління інвестиціями: обґрунтований відбір інвестиційних проектів, запрошення незалежних експертів тощо.

21. Застосування технології «ощадливого виробництва» (lean thinking), яка полягає в тому, що витрати оцінюються з точки зору клієнта: чи погодиться він їх оплачувати.

На нашу думку, максимальний ефект підприємствам нададуть тільки комплексні програми зниження витрат, а не окремі дії. Кожна з таких програм може включати кілька проектів, які в різні періоди часу реалізуються підприємством з метою зниження витрат. Основними програмами скорочення витрат є: робота зі зниження трудомісткості бізнес-процесів; перегляд принципу компенсації персоналу; оптимізація продуктів і каналів розподілу; оптимізація використання активів і капіталу; робота зі зниження закупівельних цін; зміна технологій з метою зменшення витрат.

Прикладом дій, пов'язаних зі зниженням трудомісткості бізнес-процесів, можуть бути централізація функцій, спрощення бізнес-процесів і документообігу, перерозподіл функцій усередині компаній і т. ін. Перегляд принципу компенсації персоналу полягає в переведенні частини «фіксованої» заробітної плати до категорії «змінної» та її виплата у вигляді бонуса за досягнення певних показників. У рамках роботи над оптимізацією продуктів і каналів розподілу визначаються та ліквідуються продукти, товари, канали розподілу, регіони й види бізнесу, які не є рентабельними. У рамках напряму оптимізації активів і використання капіталу розглядається можливість продажу або виділення непрофільного бізнесу, альтернативного використання активів (можливість перепрофілювання, здавання в оренду), оптимізація розміру запасів, впровадження елементів технологій «точно в строк», а також робота з дебіторами й кредиторами [6]. Робота зі зниження цін на закупівлі та зміна технологій з метою зменшення витрат залежать від галузі й специфіки підприємства та є індивідуальними.

Крім того, у сучасних умовах постають питання щодо сучасних методів оптимізації витрат, що є практично застосовувані в умовах вітчизняних підприємств. Але кожен із них має свої переваги й недоліки та може бути застосований у певних умовах.

Так, одним із найбільш ефективних методів виявлення резервів зниження собівартості продукції є функціонально-вартісний аналіз (ФВА). Функціонально-вартісний аналіз – комплексний системний аналіз діяльності підприємства, його складових (технічних і технологічних, маркетингових, фінансових, збутових підрозділів, управлінських функцій), а також оцінка ефективності використання витрат на реалізацію кожної з цих функцій з метою виявлення неефективних, нераціональних витрат, існуючих внутрішніх резервів і розробки програм підвищення ефективності діяльності та збільшення прибутковості підприємства [8].

Основними перевагами ФВА є:

- більш чітке вивчення вартості продукції, що дає можливість приймати обґрунтовані стратегічні рішення щодо призначення цін на продукцію, вибору між можливостями виготовляти самостійно або купувати напівфабрикати;
- ясність функцій, за рахунок яких підприємствам вдається приділити більше уваги підвищенню ефективності високовартісних операцій тощо.

Недоліки функціонально-вартісного аналізу полягають у такому:

- процес опису функцій може виявитися занадто деталізованим; крім того, модель є досить складною в застосуванні, її важко підтримувати;
- найчастіше етап збирання відомостей про джерела даних за функціями недооцінюється;
- для якісної реалізації методу потрібні спеціальні програмні засоби;
- метод «застаріває» у зв’язку з організаційними змінами;
- реалізація методу розглядається як непотрібна «примха» фінансового менеджменту, недостатньо підтримується оперативним керівництвом.

Значне зниження витрат виробництва досягається в результаті застосування прогресивних методів організації праці. Прикладом цього є розроблена в Японії система організації виробництва «just-in-time» («точно-в-строк»), яка набула широкого застосування в усьому світі. Система знижує витрати виробництва за рахунок своєчасного постачання ресурсів. Сутність її полягає в тому, що матеріальні ресурси постачаються споживачеві у визначене місце, у потрібний час

і в необхідній кількості [8].

До переваг методу «just-in-time» відносять:

- зменшення термінів виробництва кінцевого виробу;
- скорочення витрат на зберігання продукції;
- більш висока гнучкість при модифікації продукції;
- більш висока продуктивність;
- скорочення термінів підготовки до виробництва;
- покращений контроль якості;
- більш рівномірний графік виробництва;
- мінімум збоїв на виробництві;
- низька ймовірність надвиробництва.

До недоліків цього методу належать:

- зростаючі транспортні витрати; зберігання товару на складі може виявитися дешевшим, ніж постійне його постачання;
- залежність від постачальників;
- складність забезпечення високої узгодженості між стадіями виробництва;
- значний ризик зриву виробництва й реалізації продукції.

Наступний метод – таргет-костінг (від англ. target costing – цільова вартість) – це метод управління собівартістю (витратами на виробництво продукції), сутність якого полягає в зниженні собівартості продукції під час усього її виробничого циклу за рахунок застосування виробничих, наукових досліджень та розробок [7]. «Target-costing» передбачає розрахунок собівартості виробу виходячи з попередньо встановленої ціни реалізації.

Перевагами таргет-костінгу є:

- маркетингова орієнтація виробництва;
- визначення цільових витрат для нових продуктів;
- контроль витрат на стадії розробки продукції.

Недоліками методу є те, що:

- для цільового зниження витрат можуть знадобитися значний час та інвестиції;
- технічні можливості підприємства не завжди дозволяють знизити собівартість до заданого рівня.

Інший метод – «kaizen-costing» – це новітній метод управління витратами, який застосовується для досягнення цільової собівартості, але на відміну від «target-costing» полягає в постійному вдосконаленні якості процесів на всьому підприємстві за участі всіх його працівників, що дає можливість зменшити непродуктивні витрати.

Основною перевагою «kaizen-costing» є те, що він забезпечує

постійне зменшення витрат і утримання їх на заданому рівні, а недоліком є необхідність мотивації працівників і корпоративної культури, що підтримує залучення персоналу в діяльність підприємства [7]. Крім того, недоліком цього методу є те, що він потребує мотивації співробітників, залучення додаткового персоналу.

LCC (Life Cycle Cost) – аналіз – це метод розрахунку витрат за етапами життєвого циклу продукції. Планові витрати визначаються на кожній стадії життєвого циклу продукту. Це єдиний метод управління витратами, який передбачає врахування впливу інфляції через дисконтування грошових потоків у прийнятті рішень.

Перевагами даного методу є отримання в довгостроковому періоді оцінки здійснених витрат і їх покриття відповідними доходами; забезпечення точного прогнозу всіх витрат і співвідношення отримуваного доходу та витрат щодо виробництва виробу в цілому; забезпечення стратегічного бачення структури витрат і зіставлення її зі структурою доходів. Недоліками є відсутність періодизації фінансових результатів; невизначеність в обліку накладних витрат; вірогідність витрат на отримання великої додаткової інформації [7].

Найновішим методом, який нещодавно почали практично використовувати в управлінні витратами, є EVA (Economic Value Added) – метод економічної доданої вартості. Даний метод дає можливість прив'язати створення вартості до певних груп робітників або підрозділів і так отримувати критерій для диференційованої винагороди за виконану роботу на підприємстві.

Крім того, більшого застосування дістає АВС-аналіз, що являє собою технологію обґрунтування та прийняття управлінських рішень щодо цільової локалізації витрат суб'єкта господарювання для потреб моделі управління його прибутком. Основою АВС-аналізу є поняття «центру витрат» – відокремленого функціонально організаційного процесу або явища, що пов'язані із формуванням однорідної сукупності витрат підприємства.

Перевагами АВС-аналізу є:

- значне підвищення обґрунтування віднесення накладних витрат на конкретний виріб, більш точне калькулювання собівартості;
- забезпечення взаємозв'язку одержуваної інформації з процесом формування витрат.

Основний недолік методу полягає в тому, що він вимагає значних змін у системі бухгалтерського обліку та вдосконалення систем інформаційної підтримки, що тягне за собою зростання витрат на управління.

Не менш важливим методом оптимізації витрат на підприємстві є

XYZ-аналіз, який являє собою технологію обґрунтування управлінських рішень щодо оптимізації абсолютної величини витрат підприємства шляхом виявлення та ідентфікації резервів їх зменшення, а також визначення методів мобілізації таких резервів. Переваги XYZ-аналізу: простота, точність і наочність, можливість автоматизації. Недоліками методу є те, що він не дозволяє забезпечити правильність висновків при побудові складного, слабкоструктурованого товарного асортименту.

Іншим методом оптимізації витрат є метод збалансованості. Як один із стратегічних підходів управління витратами, він пов'язаний з тим, що цілі, які ставить перед собою компанія, завжди балансують на одній чаші вагів із витратами. Наприклад, чим більш якісну продукцію ми хочемо виробити, тим більші витрати на забезпечення якості ми повинні понести.

Бюджетування як метод оптимізації витрат заснований на складанні оперативних, місячних, квартальних та річних бюджетів і пов'язуванні їх із стратегічними цілями (за допомогою системи збалансованих показників), що дозволяє, як мінімум, зробити появу витрат передбачуваним.

Ще одним методом оптимізації витрат є оперативно-заявочна кампанія та система контролю за виконанням та доцільностю витрат. Суть цього методу полягає в тому, що при щоденних витратах лінійним менеджерам постійно необхідно підтверджувати доцільність тих чи інших витрат. Ця система буде працювати, тільки якщо на підприємстві правильно сформований бюджет, розписані цілі і є мотиваційна програма зі скорочення витрат.

Отже, перераховані методи (збалансованості, бюджетування, оперативно-заявочна кампанія) вимагають впровадження інформаційних технологій. Адже якщо не буде системи, яка зобов'язуватиме всіх звітувати й контролювати процеси, наміри щодо оптимізації витрат залишаться лише на папері. Тому серед методів стратегічного управління витратами слід вказати й на аутсорсінг, тобто передачу третім особам частини функцій підприємства, або інший вид аутсорсінгу, пов'язаний із функціями, які не є для компанії ключовими. У цьому випадку можна знайти підрядника, здатного здійснювати ті ж функції, але за менші гроші.

Висновки. Особливості витрат як об'єкта управління полягають в їхній різноманітності, постійному зміненні під впливом зовнішнього та внутрішнього середовища, різній динаміці в різні періоди часу. Усе це призводить до ускладнення точного кількісного оцінювання величини, динаміки, рівня витрат, визначення впливу витрат на економічні

результати діяльності підприємства та методи їх оптимізації. Ефективність планування й контролю рівня витрат залежить також від своєчасного забезпечення інформацією всіх рівнів управління витратами.

Із розвитком нових економічних методів і підходів витрати підприємства піддаються все більшому управлінському впливу, з'являються можливості знайти більш ефективні шляхи їх оптимізації та зниження. Отже, посилення уваги до витрат підприємства має першочергове значення, оскільки від правильної оцінки реальної собівартості залежить ефективність управління виробництвом, що в підсумку вплине на фінансовий результат діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Корінько М.Д. Концептуальні основи управління витратами суб'єктів господарювання в умовах удосконалення ринкових відносин / М.Д. Корінько, Г.Б. Тітаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 9. – С. 126–131.

2. Котенко Т.Ю. Аналіз витрат як складова управління на підприємствах будівельної галузі / Т.Ю. Котенко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 6. – С. 118–121.

3. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. – К.: Знання, 2005. – 485 с.

4. Манів З.О. Економіка підприємства : навч. посіб. – 2-ге вид., стереотип. / З.О. Манів, І.М. Луцький. – К.: Знання, 2006. – 580 с.

5. Савчук В.П. Финансовый менеджмент: практическая энциклопедия / В.П. Савчук. – К.: Максимум, 2008. – 884 с.

6. Як правильно реалізувати програми зі скорочення витрат? За даними аналітики консалтингової компанії «Ернест енд Янг» 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ey.com/UA/uk/Newsroom/PR-activities/Articles.

7. Кальєніна Н.В. Методи управління витратами, їх переваги та недоліки / Н.В. Кальєніна // Держава та регіони. – 2007. – № 5. – С. 32–35.

8. Цимбалюк Л.Г. Чинники, резерви та шляхи зниження витрат виробництва як основа зменшення ціни товару / Л.Г. Цимбалюк, Н.П. Скригун // Вісн. Бердян. ун-ту менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 3 (15). – С. 88–95.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОБОТИ З ОСОБАМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

***К.В. ВІТЬКО**, студентка*
Дніпропетровської філії
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

ЕМОЦІЙНА АДАПТАЦІЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ПІСЛЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Анотація: У наш час становище людей з фізичними вадами істотно зміцніло, виділяються кошти для будівництва реабілітаційних центрів, виплачуються посібники, призначаються пільги. Але головною проблемою, як і раніше залишається духовний розвиток цих людей, моральна підтримка. Не можна забувати про їх покалічених долях, нездійснених мріях.

Ключові слова: адаптація, адаптаційний поріг, інвалід, інвалідність, соціальна адаптація, психологічна реабілітація.

Актуальність теми полягає в проблемі осіб з інвалідністю, їх адаптації в суспільстві, взаємодії і відносини цього товариства до його, так званому меншині, є сьогодні актуальною і дуже серйозною.

У стародавні часи в Україні люди з інвалідністю займали саму нижчу ступінь населення. Їх вважали тягарем, прошарком, що не приносить користь. Їх долею було злиденне існування і вимирання. Поступово ставлення до осіб з інвалідністю змінювалося в кращу сторону.

У наш час становище людей з фізичними вадами істотно зміцніло, виділяються кошти для будівництва реабілітаційних центрів, виплачуються посібники, призначаються пільги. Але головною проблемою, як і раніше залишається духовний розвиток цих людей, моральна підтримка. Інвалідність не привід ставити на собі хрест і відмовлятися від усіх радощів життя!

Проблема соціально-психологічної адаптації осіб з інвалідністю до умов життя в суспільстві є однією з найважливіших граней загальної інтеграційної проблеми. Останнім часом це питання набуває додаткової важливості і гостроту у зв'язку з великими змінами у підходах до людей з інвалідністю. Незважаючи на це, процес адаптації цієї категорії громадян до основ життєдіяльності суспільства залишається практично невивченим, а саме він вирішальним чином визначає всю ефективність тих корекційних заходів, які вживають

фахівці, що працюють з особами з інвалідністю. Настав момент представити інвалідність не як проблему певного кола "неповноцінних людей", а як проблему всього суспільства в цілому. Її сутність визначена правовими, економічними, виробничими, комунікативними, психологічними особливостями взаємодії осіб з інвалідністю з навколишньою дійсністю. Найсерйозніші аспекти проблеми інвалідності пов'язані з виникненням численних соціальних бар'єрів, що не дозволяють особам з інвалідністю та особам з хронічними захворюваннями, а також багатодітним сім'ям, літнім людям, дітям-сиротам, дітям з порушеннями соціальної поведінки активно включитися в життя суспільства. Дана ситуація-наслідок невірної соціальної політики, яка орієнтована тільки на частину "здорового" населення і виражає інтереси цієї категорії громадян. Саме тому структура виробництва і побуту, культури і дозвілля, соціальних послуг залишається непридатній для до потреб хворих людей.

Потреби осіб з інвалідністю можна умовно поділити на дві групи: загальні, тобто аналогічні потребам решти громадян і-особливі, тобто потреби, викликані тією чи іншою хворобою.

Найбільш типовими з "особливих" потреб осіб з інвалідністю є наступні: у відновленні (компенсації) порушених здібностей до різних видів діяльності; в пересуванні; в спілкуванні; у вільному доступі до об'єктів соціально-побутової, культурної та ін. сфери; в можливості отримувати знання; у працевлаштуванні; в комфортних побутових умовах; в соціально-психологічної адаптації; матеріальної підтримки. Задоволення перерахованих потреб – неодмінна умова успішності всіх інтеграційних заходів щодо осіб з інвалідністю. У соціально-психологічному плані інвалідність ставить перед людиною безліч проблем, тому необхідно особливо виділити соціально-психологічні аспекти осіб з інвалідністю.

Особливий інтерес та потребу сьогодні викликає питання адаптації до нормального життя осіб з інвалідністю внаслідок бойових дій на Сході України.

Особа з інвалідністю – людина, у якої можливості його особистої життєдіяльності в суспільстві обмежені через його фізичних, розумових, сенсорних або психічних відхилень.

В Україні установлений статус *«інвалід»* здійснюється установами медико-соціальної експертизи та являє собою медичну і одночасно юридичну процедуру. Встановлення групи інвалідності володіє юридичним і соціальним змістом, так як передбачає певні особливі взаємини з суспільством: наявність у інваліда пільг, виплата пенсії по інвалідності, обмеження в працездатності та дієздатності.

Деякі фахівці розглядають інвалідність як одну з форм соціальної нерівності.

Для України проблема соціального захисту осіб з інвалідністю є особливо значущою у зв'язку зі стійкою тенденцією до зростання частки осіб з інвалідністю у загальній структурі населення.

Інвалідність – стійке, тривале чи постійне, порушення працездатності, викликане хронічним захворюванням або патологічним станом (вроджені дефекти серцево-судинної системи, кістково-суглобового апарату, органів слуху, зору, центральної нервової системи, органів кровотворення та ін.).

Термін «інвалідність» включає в себе і юридичне і соціальне поняття. Тяжкість інвалідності може бути різною від обмеження працездатності в основній професії до повної втрати працездатності у всіх видах професійної діяльності. Залежно від ступеня втрати або обмеження працездатності встановлюється відповідна група інвалідності перша, друга, третя.

Серед українських військових, які брали участь у бойових діях на Донбасі, спостерігається дуже високий рівень психологічних проблем, відзначає начальник Науково-дослідного центру гуманітарних проблем Збройних сил України Назім Агаєв; «Аналіз досвіду бойових дій, які відбуваються на території нашої країни, свідчать про значне зростання психогенних втрат серед особового складу Збройних сил України, у порівнянні з війнами інших періодів і в інших державах", сказав він. За словами експерта, якщо середньостатистичний показник психогенних втрат становить 10-25%, то в даний час серед українських військових вони досягають практично 80% і приблизно в 30-40% випадків це можуть бути незворотні втрати, коли психологічні проблеми переходять в психіатричні»[2]

Військово-травматичний стрес є однією з різновидів посттравматичного стресового розладу. Він виникає в учасників бойових дій, тобто є захворюванням військовослужбовців.

При виникненні ПТСР людина послідовно виявляється в наступних обставинах:

1. Різка зміна умов мирного цивільного життя на бойову обстановку, до якої доводиться дуже швидко пристосовуватися. Це змушує зробити практично постійне перебування в стані небезпеки, руйнування, пожежі, загибель товаришів. Деякі дослідники позначають терміном «військово-травматичний стрес» реакції, що виникають саме в цей період;

2. Швидка зміна бойовій ситуації на мирну, до якої колишньому воїну знову доводиться адаптуватися, пристосовуватися. Виникаючі в

цей період дезадаптації, як правило, досить тривалі, але все ж тимчасового характеру, носять назву власне посттравматичного стресового розладу (синдрому).

У цілому ряді досліджень констатується, що посттравматичні стресові розлади становлять від 10 до 50% всіх медичних наслідків бойових подій.

Бойові дії накладають помітний відбиток на перебіг психічної діяльності і поведінку військовослужбовців. Бойовий стрес, зігравши свою позитивну роль у збереженні цілісності організму і особистості воїна в екстремальних умовах, виступає причиною подальшої дезадаптації учасників бойових подій. «По суті саме стресові пристосувальні трансформації за межами небезпечної ситуації опиняються негативними, дезадаптивною і утворюють осьову симптоматику бойових стресових розладів». Н.В. Якушин зазначає, що «... саме травматичний стрес, який виник під час військових дій, є одним з головних внутрішніх бар'єрів на шляху адаптації до мирного життя. Травматичний досвід, відображений у психіці ветерана, тримає його в стані внутрішньої війни».[2]

І. Соловйов зазначає: «Повертаючись до звичайного мирного життя, людина, найчастіше залишається адаптованим до бойової ситуації. Образно це можна представити у вигляді сильно стислої пружини, яка не мала можливості виконати дію своїм повним розтиснену, оскільки після часткової своєї роботи, вона знову і знову стискалася».

Для оточуючих посттравматичні стресові реакції, на думку І.Соловйова, діляться на три види: «1) невмотивована агресія відносно випадкових людей, дуже часто відносно рідних і близьких; 2) порушення сну, зниження настрою, загального життєвого тонусу, незрозуміле почуття провини, відхід у себе тощо; 3) психічні розлади, необхідність психіатричної допомоги».

Звертаючись до фундаментальних досліджень стресу і стресових реакцій, слідом за Г.Г. Аракелова відзначимо: «Для більш пізньої фази стресу, коли організм перебуває на межі норми і патології, (прикордонні стани), підходять розроблені рядом авторів системи групових ознак: 1. Клінічні – особистісна і реактивна тривожність, зниження емоційної стабільності. 2. Психологічні – зниження самооцінки, рівня соціальної адаптованості та фрустраційної толерантності. 3. Фізіологічні – переважання тонусу симпатичної нервової системи над парасимпатичної, зміна гемодинаміки. 4. Ендокринні – підвищення активності симпатико-адреналової і гіпоталамо-гіпофізарної надниркової систем. 5. Метаболічні –

підвищення в крові транспортних форм жиру, зсув ліпопротеїдною спектра в стронуатерогенних фракцій.

Наявність посттравматичного стресового розладу здатне викликати ці ознаки при найменшому нагадуванні про бойовий досвіді. Отже, ПТСР – це постійний «сховався» стрес, здатний відродитися в будь-яку хвилину.

Посттравматичний стресовий розлад не покидає людини і, через багато років. Цим розладом навіть через 15-19 років після закінчення війни страждало майже півмільйона ветеранів В'єтнаму – чоловіків (15,2%). Аналогічні результати (17%) були отримані в Росії при обстеженні експериментальної вибірки учасників бойових дій в Афганістані». «Ними (стресовими розладами), донині, страждають 29-45% ветеранів другої світової війни, 25-30% американських ветеранів в'єтнамської війни. Порядку 80% поранених і 30% хворих ветеранів чеченського конфлікту, що знаходилися на лікуванні і відчували симптоматику посттравматичних стресових розладів: фобії, нічні кошмари, нав'язливість, знижений тон настрою та ін.».[2]

"Військовослужбовці фактично не здатні виконувати завдання в зоні АТО і становлять небезпеку для оточуючих", – підкреслив Н.Агаев.

Він вказав, що однією з важливих проблем є робота з сім'ями військовослужбовців, які зіткнулися з тим, що поведінка повернулися рідних із зони АТО змінилося. "Фактично це призводить до розпаду деяких сімей. Це може бути пов'язано як з агресивною поведінкою, так і з якимись неадекватними стилями поведінки, які перенесені з війни в мирний час", – пояснив він.

Крім того, Н. Агаєв розповів, що фіксуються ситуації, коли чоловік – учасник бойових дій – взагалі не може почувати жінку як свого партнера в житті. "Йде повний розпад сім'ї, нерозуміння в якихось побутових ситуаціях", – сказав він.

Начальник науково-дослідного центру гуманітарних проблем ЗС України підкреслив, що максимальний термін для психологічного виснаження військовослужбовців при постійному знаходженні в зоні бойових дій становить 35-45 діб, а українські військовослужбовці перебували там по 4-5 місяців.

Він вказав на необхідність сконцентрувати зусилля, насамперед, не на подоланні психотравми, а на психологічній підготовці військовослужбовців до участі в бойових діях.

Термін «психологічна реабілітація» *(*від латинського rehabilitatio – відновлення) найбільш точно відображає процес і результати діяльності військового психолога при наданні допомоги в процесі

соціально-психологічної адаптації.

Психологічна реабілітація – це допомога особистості на всіх етапах формування нової системи значущих відносин: від виникнення первинного розлади самосвідомості у формі негативних значущих відносин до формування позитивних значущих відносин особистості до себе в співвіднесеності зі світом в минулому, сьогоденні і майбутньому свого життя. Психолог допомагає військовослужбовцям та членам їх сімей відновити й утвердити свої зв'язки з природним, соціальним і культурним просторами життя, структурувати у самосвідомості реальності зовнішнього світу, співвідносячи їх з реальностями внутрішнього світу.

Про людські почуття написано багато і написано зі значним різноманіттям. Наприклад, про любов і дружбу однозначно сказати не змогли навіть знамениті майстри слова, та це й зрозуміло, оскільки різні судження відображають величезну, неоднозначну палітру як всього світу в цілому, так і окремої людської душі. Але з незмінним завзятістю багато авторів повторюють побиту формулу про повсюдне почутті страху на війні, притаманному, нібито, кожному солдату.

Чи можна узагальнити почуття, про яке не завжди може повідати залишився в живих, і про який не може розповісти той, хто піднімався в атаку першим, і не повернувся з бою…

Страх на війні витканий з безлічі суперечності не однакового сприйняття різними людьми одних і тих же проявів ратної життя. По-різному відчувають бій проходять бойове хрещення солдати і ті, хто вже бував на війні, і тягнуться до неї, відчуваючи наркотичну насолоду від хвилі що надходить у кров адреналіну. І навіть відчуття одного і того ж людини, що потрапляє в різний час у схожі ситуації, трапляються дуже часто не однаковими.

Ось які почуття переживає солдат перебуваючи на війні-страх і ненависть, бажання вижити за всяку ціну і бажання вбити першим, втому і байдужість до військової роботі, спрага подвигу і обережність, туга за своїм рідним і безвихідь, азарт і нерозсудливість.

Основними проблемами солдатів є: страх 57%; демонстративність поведінки 50%; агресивність 58,5%; підозрілість 75,5%.

До розладів поведінки (поведінкових особливостей) належать: конфліктність в сім'ї, з оточуючими, родичами, колегами по роботі, спалахи гніву, зловживання алкоголем та наркотиками.

Крім того, спостерігаються: нестійкість психіки, при якій навіть самі незначні втрати, труднощі штовхають людину на самогубство; боязнь нападу ззаду; почуття провини за те, що залишився живий; ідентифікація себе з убитими.

Для учасників бойових дій характерні також: емоційна напруженість і емоційна відособленість, підвищена дратівливість і агресивність,безпричинні спалахи гніву, напади страху і тривоги.

Спостерігаються: повторювані яскраві флеш-беки; сни і нічні кошмари, нав'язливі спогади про психотравмуючих події, що супроводжуються важкими переживаннями, раптові сплески емоцій з «поверненням» до психотравмуючої ситуації.

До інших психічних явищ, присутніх у учасників бойових дій, належать: стан песимізму, відчуття занедбаності; недовіру; нездатність говорити про війну.[1]

Усвідомлення необхідності розробки спеціальних програм і заходів психологічної реабілітації військовослужбовців, що пережили психотравмуючий вплив екстремальної ситуації в бойовій обстановці, в даний час стає реальністю для наших співгромадян.

Поняття "адаптація" – одне з основних у дослідженні процесу психотравмування і наступної реабілітації. Завдяки процесу адаптації досягається оптимізація функціонування систем організму і збалансованість його в системі "людина-середовище".

Адаптація – це одночасно рівновага між середовищем та організмом і процес пристосування до умов середовища, що змінюються. Адаптивність особистості визначається ступенем розвитку в неї здатності до психічної регуляції. Кожна людина має свій адаптаційний поріг.

Адаптаційний поріг – це максимальний ступінь екстремального впливу на людину, до якого вона здатна адаптуватися за допомогою психофізіологічних компенсаторних механізмів без збитку цілісній структурі особистості.

Фактором, що впливає на виникнення дезадаптивних реакцій, є важкість травмуючих подій, свідком яких стає людина, її втягненість в дані події, та час перебування в бойовому стресі.

Відомо, що війна це не пригода і гра в романтику. Кожен день для когось стає останнім

Повернутися живим та цілим з війни, це ще не повне повернення. Частина душі, залишається там, поряд з полеглими та з побратимами. Ми маємо докласти максимальних зусиль, щоб повернути наших Героїв до нормального життя. Нам здається, що із закінченням війни для її героїв настане нове прекрасне життя. Насправді, перемігши на полі бою, багато солдатів програють боротьбу з БПТС. Бойовий посттравматичний синдром – стресовий розлад, що руйнує життя до 20% ветеранів. Страх смерті, втрата бойових товаришів та почуття провини підривають навіть найміцнішу психіку.

Соціальна адаптація – процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища. Одним з видів соціальної адаптації є адаптація соціально-психологічна, тобто така взаємодія особистості і соціального середовища, яке призводить до оптимальному співвідношенню цілей і цінностей особистості та групи. Цей вид пристосування передбачає пошукову активність особистості, усвідомлення нею свого соціального статусу і соціально-рольової поведінки, ідентифікацію особи і групи в процесі виконання спільної діяльності, прийняття індивідом норм, цінностей і традицій соціальної групи.[1]

В умовах сучасного життя, а особливо військовослужбовцям на передовій вони регулярно піддаються стресу. У психології відомо чимало способів для боротьби з цією недугою. Виконувати заспокійливі вправи краще щодня, бажано з ранку. Вже через кілька днів подібна зарядка дозволить вам відчути помітні зміни: ви станете спокійніше, впевненіше, відчуєте в собі більше сил, збільшиться життєвий тонус, а разом з ним покращиться ваш настрій і підніметься продуктивність.

Учасники бойових дій і особливо особи з інвалідністю відчувають стійку ситуаційну соціально-психологічну дезадаптованість. Життєвий досвід цих людей по своєму досить самобутній та унікальний, він надто сильно відрізняється від досвіду людей, що не воювали, що і породжує непорозуміння з боку основної маси населення.

Подолання травми відбувається в результаті активізації „долаючого" переживання – особливої форми внутрішньої активності, спрямованої на відновлення душевної рівноваги, втраченого сенсу існування, на виробництво доцільності".

Актуалізація відбувається в критичній ситуації травми – в ситуації „неможливості" жити й реалізовувати внутрішню необхідність свого життя так, як це було до травми.

Результатом психологічної діяльності переживання може стати «переживання-усвідомлення»: усвідомлення людиною того, що трапилося, сенсу (осмисленості) усього свого життя, аналіз динаміки розвитку симптоматики (порушень здоров'я)

Без цього „переживання-усвідомлення" зміни життєвої позиції практично неможлива, а отже, неможливе й адекватне подолання психологічної травми.

Етапи психічної діяльності долаючого переживання:

Перший етап – когнітивний. Він виникає, як правило, відразу після психотравмуючої ситуації і триває від кількох днів до кількох тижнів. Для цього етапу характерне виникнення афективних проявів.

Це може бути депресивний, дисфоричний, ейфоричний, апатичний чи інший стан.

Другий етап – афективно-мотиваційний. Він триває, як правило, кілька місяців. Для нього характерні яскраво виражені афективні переживання, спогади про психотравмуючу подію, про час, що їй передував. Під час цих спогадів відбувається перетворення психічних (ціннісних) змістів та перерозподіляються психічні спонуки.

Третій етап – антиципаційний. На цьому етапі, у випадку адекватної діяльності переживання на попередніх етапах, можуть формуватися своєрідні альтернативи й актуалізуватися когнітивні ресурси особистості, що допомагають активізувати механізми психологічної компенсації.

Четвертий етап – поведінковий. Завдання особистості в цей період – обрати стратегію поведінки в умовах травматичної зміни життєвої ситуації. На цьому етапі виробляються специфічні способи психологічної компенсації та включаються механізми самокорекції. У випадку їх неадекватності можлива поява як психосоматичних, так і психосоціальних порушень.

Принцип самодопомоги, у вигляді 5-крокової моделі. Її можна застосувати як стратегію гармонізації, адаптації та розвитку особистості. Людина сама застосовує її для себе або ж допомагає своєму оточенню: членам своєї сім'ї, колегам по роботі, друзям.

«П’ять кроків психологічної самодопомоги»

Щоб зберегти психологічне здоров’я психологи дають низку простих, але дієвих порад:

Вийдіть із ізоляції. Не замикайте свої переживання в собі, дайте собі час опрацювати, прийняти, зрозуміти й усвідомити, не поспішайте з висновками. Усе, що ви відчуваєте і переживаєте, – є важливим, дайте вашим почуттям вийти назовні. Спілкуйтеся з людьми, розмовляйте з друзями.

Говоріть із близькими людьми про те, що ви відчуваєте. Те, що кожен з нас відчуває – сум, страх, злість, бажання плакати, розчарування, тривога – це нормальна реакція на ненормальну ситуацію.

Якщо ви тривалий час погано засинаєте, або прокидаєтесь значно раніше, ніж звичайно, сон є неспокійним, недостатньо глибоким з важкими сновидіннями – не вживайте снодійні, які радить реклама, зверніться за допомогою до фахівців.

Основним негативним наслідком участі особистості у військовому конфлікті є посттравматичний стресовий синдром, особливу підступність якого полягає в тому, що з роками у суттєвої

частини психотравмованих воїнів він не згладжується, а посилюється, виливаючись у асоціальну поведінка, неврозоподібні реакції, соматичні захворювання, отже, стаючи вже предметом турботи не психологів, а медиків.

У нашій армії реадаптація та реабілітація починається вже в районі бойових дій та передбачає забезпечення психологами частин, які ведуть бойові дії.

Після повернення в мирне життя солдатів вправі розраховувати на реадаптаційні заходи та повноцінну комплексну реабілітацію, частиною якої є психологічна реабілітація.

Психологічна реабілітація проводиться в системі реабілітаційних центрів, де головна увагу психологи звертають на розробку індивідуальних програм реабілітації та їх реалізацію.[3]

Список використаних джерел

1. Ильин Е.П. Эмоции и чувства / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2001. – 752 с.

2. Таланов В.Л. Справочник практичного психолога / В.Л. Таланов., И.Г. Малкина-Пих. – СПб.: Сова, 2005. – 928 с.

3. Інвалідність [Електронний ресурс]. // Вікіпедія Україна. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki.

***В.О. ДРОЗД**, студент групи ПС-51-14м*
Вінницький інститут Університету «Україна»
науковий керівник: О.Ф. Волобуєва, д.п.н., професор
Вінницький інститут Університету «Україна»

УМОВИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ РОВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Анотація: Теоретико-емпіричне дослідження спрямоване на вивчення проблеми креативності, особливостей їх розвитку у студентів-психологів, а також умов та технологій їх активізації в системі підготовки фахівців у ВНЗ.

Ключові слова: креативність, особистісна креативність, соціальна креативність, невербальна креативність, вербальна креативність.

Постановка проблеми. Проблема креативності, її розвитку у майбутніх психологів є актуальною і своєчасною. Зміна пріоритетів у системі професійної діяльності психологів та модель взаємодії психолога з клієнтами потребує творчого підходу до розробки і застосування інноваційної психологічної роботи з ними. В останні

роки особлива увага приділяється ролі творчих передумов у професійній діяльності майбутніх психологів, сформовані креатині здібності виступають важливою складовою психологічної готовності майбутнього фахівця до успішної професійної діяльності.

Системність детермінації такого складного об'єкта як креативність обґрунтовували (В.В. Давидов, В.М. Дружинін, Л.Б. Єрмолаєва-Томіна, Г.С. Костюк, О.І. Кульчицька, С.Д. Максименко, Л.Я. Малімон, О.М. Матюшкін, В.О. Моляко, Т.О. Піроженко, Н.І. Пов'якель, Я.О. Пономарьов, В.В. Рибалка, Б.М. Теплов, О.К. Тихомиров, М.О. Холодна, Ф. Баррон, Е. Боно, Дж. Гілфорд, К. Дункер, П. Торренс та ін.), досліджено параметри креативного середовища як важливого чинника розвитку творчої особистості (В.М. Дружинін, А.Б. Коваленко, О.М. Леонтьєв, Н.І. Пов'якель, В.О. Моляко, В.С. Юркевич та ін.), що сформувало умови для визначення на цій основі глибинних системоутворюючих характеристик креативної особистості та вивчення характеристик творчої особистості (Н.Г. Алексєєв, П.С. Альтшуллєр, І.С. Булах, А.Г. Виноградов, В.О. Моляко, О.П. Саннікова, О.В. Скрипченко, І.М. Семенов, Є.Г. Юдін та ін.).

Мета дослідження – визначити психологічні особливості креативності, особливості її розвитку у студентів – психологів, а також умови і технології її активізації в системі підготовки фахівців у ВНЗ.

Аналіз літератури та отримані результати емпіричного дослідження дозволяють усвідомити складність структури креативності, яка включає як соціальні, так і природні чинники. При розгляді даної проблеми у психологічній літературі значне місце приділяється умінням креативно вирішувати професійні завдання, проте йдеться не стільки про їх наявність, скільки про міру здатності до вирішення тих чи інших фахових завдань. Отже, креативність формується і виявляється безпосередньо в самому процесі вирішення фахових завдань, розвивається і вдосконалюється у міжособистісних стосунках і є умовою розвитку самої особистості. Особливо актуальним це є в юнацькому віці.

Необхідними умовами для прояву креативності є наявність творчих цінностей, творчої особистості, творчого процесу, творчих умінь та творчого мислення, пізнавальні інтереси, відхилення від шаблону в поведінці, швидкість реагування, в тому числі і в умовах ризику, гнучкість мислення, передбачення вирішення ситуацій, високий ступінь активності у розумовій діяльності, передбачення вирішення ситуацій, творчий підхід до своєї роботи [2].

Для досягнення цілей дослідження застосовувався комплекс тестових методик для діагностики: видів і показників креативності – креативного мислення (П. Торренс), креативного потенціалу (Г.С. Никифоров), особистісної креативності (Є.Є. Тунік), соціальної креативності особистості (Н.П. Фетіскіна та ін.), рівня креативності (Дж. Джонсон), вербальної креативності (С. Медник), комунікативної креативності (О.П. Саннікова та Р.В. Бєлоусова) та когнітивної гнучкості мислення (А.С. Лачинс).

В ході емпіричного дослідження (виборка досліджуваних – 150 студентів-майбутніх психологів) нами визначено показники креативності: вербальну і невербальну, комунікативну, соціальну та особистісну.

Встановлено, що для інтегрованого, гармонійного профілю креативності студентів характерно: високий рівень розвитку швидкості, гнучкості, оригінальності мислення та розробленості теми; високий рівень креативного потенціалу, особистісної та соціальної креативності, що характеризується продуктивністю, оригінальністю та швидкістю вирішення завдань; розвиненою інтуїцією, допитливістю, багатою уявою, схильністю до ризику та складності; впевненістю в собі тощо. Для часткового, негармонійного профілю креативності студентів, який на відзнаку від першого представлено більш широко, характерно: помірний рівень розробленості теми та гнучкості мислення; низький рівень прояву швидкості, оригінальності, швидкості мислення; мінімальний рівень розвитку уяви; не здатність до структурування речей, що характеризується прагненням до детальної розробленості ідей, при цьому відсутність нових ідей та комбінацій; мислення стереотипне і не має бажання від нього відмовлятися; мінімальною кількістю створення нових ідей, не має бажання виходити за межі стереотипних асоціацій; здатністю до вирішення завдань стереотипним шляхом; віддають перевагу самотності; відчувають труднощі при встановленні контактів з новими людьми; не відстоюють свої погляди; важко переживають образи; розпочаті справи завжди не доводять до кінця, в самий відповідальний час знаходиться щось головніше, а ніж розпочата справа; повільні в діях; складно пристосовуються до нових умов.

Можливості та особливості розвитку креативності у студентів-психологів, а також технології її активізації в системі підготовки фахівців у ВНЗ досліджувалися нами в умовах формувального експерименту. Інтегрована тренінгова програма складається з чотирьох блоків, а кожен блок в свою чергу з 6-8 занять. Вона розроблена на основі існуючих теоретичних і практичних систем

психотехнік, тренінгів та психотренінгів, але саме така організація її впровадження, яку надаємо ми є креативною психотехнологією [1].

Отримані результати показників рівнів розвитку креативності за різними методиками, дозволяють констатувати, що після проведення інтегрованої програми, всі показники інтегрованої креативності стали вищими.

В експериментальній групі показники вербальної креативності так як і показники невербальної креативності стали вищими майже на 20%, комунікативної креативності – майже на 55%, особистісної креативності – майже на 30%, соціальної креативності – майже на 60%, креативний потенціал збільшився на 15%, інтегрована креативність – на 30% стали вищими у порівнянні з контрольною групою і це дає змогу констатувати, що використання креативних психотехнологій у процесі підготовки майбутніх фахівців впливає на розвиток креативних здібностей особистості.

Висновки. Проведене нами теоретико-емпіричне дослідження підтвердило припущення стосовно обґрунтованості аналізу креативності як умови успішної професійної діяльності майбутніх психологів. Визначено, що використання професійно-орієнтованих креативних психотехнологій в процесі підготовки майбутніх фахівців впливає на розвиток професійних навиків, креативного потенціалу особистості.

Список використаних джерел

1. Бурно М.Е. Терапия творческим самовыражением / М.Е. Бурно. – М.: Медицина, 1989. – 304 с.

2. Пов'якель Н.І. Генеза креативності як професійно-важливої складової професійного мислення психолога-практика / за ред. В.О. Моляко // Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості та обдарованості: Збірник наукових праць. – Т.12. – Вип. 2. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – С. 23-30

А.О. КОВАЛЬОВА, *студентка групи ПС-51-14(з)*
Вінницький інститут Університету «Україна»

МІЖНАЦІОНАЛЬНІ СТЕРЕОТИПИ В КРАЇНАХ ТА ІНТЕРКУЛЬТУРНА РОБОТА ЯК ЗАСІБ ДЛЯ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Анотація: Проблема стереотипів та упереджень, боротьби з ними дуже актуальна в сучасному світі, який рухається до глобалізації. Проте, не дивлячись на її розвиток, поширення інтернету та розширення доступу до інформації, залишається багато прогалин в

знаннях народів один про одного. Для гармонійного співіснування всіх європейських країн необхідна взаємодія не тільки на політичному і економічному рівнях, але й на міжособистісному рівні. Для досягнення цієї цілі необхідно також пізнати суть виникнення та механізм дії упереджень та стереотипів, які лежать в основі виникнення міжнаціональної ворожнечі. Успішна анти дискримінаційна політика країн повинна включати в себе поруч з різноманітними анти дискримінаційними законодавчими актами і заходами також і боротьбу з упередженнями та стереотипами. Велику роль при цьому відіграє міжкультурне навчання, метою якого є досягнення найкращого взаєморозуміння між країнами і народами.

Ключові слова: упередження, стереотипи, міжкультурне навчання, глобалізація, міграція, дискримінація, расизм.

Знайомство з різноманітними націями, культурами і країнами, так як і здатність до компромісів, необхідні для розвитку нашого прагнучого до зближення світу. Відкритість і терпимість, а також знання і усвідомлення власного коріння є найважливішим засобом проти створення неправильних уявлень про інші, чужі культури, проти виникнення фобій і заперечення всього чужого. Процес глобалізації і розвитку співробітництва між країнами нерозривно пов'язаний з подоланням міжнаціональної ворожнечі і дискримінації. Значимість теми виникнення і подолання упереджень обумовлена, насамперед, процесами соціального розвитку, які в, в свою чергу, знаходяться в тісному взаємозв'язку з міжнародними міграційними процесами. Особливу увагу хотілося би звернути на наступні аспекти:

1. Масштаби міграції. В Європі процеси міграції посилились і загострились після Другої світової війни. Численні хвилі міграції, які заполонили Німеччину, породили масу політичних, соціальних, культурних проблем.

2. Соціальна несправедливість. Незважаючи на значні покращення в політичному, економічному та соціальному положенні мігрантів, існує велика кількість проблем, пов'язаних з інтеграцією мігрантів в суспільство.

3. Етнокультурне різноманіття. В контексті міграційних процесів сильно проявляються тенденції і феномени етнокультурного різноманіття, характерного для країн з високим показником міграції. Це особливо актуально для великих міст таких країн. Мова йде, насамперед, про мовне та релігійне різноманіття, а також про так звані видимі відмінні ознаки різних етнонаціональних меншин.

4. Високий рівень конфліктності. Мультикультурні суспільства далекі від гармонійної ідилії і характеризуються високим ступенем

вираження різних конфліктів. В умовах плюралістичної демократії здійснюються спроби ненасильницького та політично-грамотного врегулювання даних конфліктів [17, с. 116].

В новому мінливому світі виникає необхідність в знанні психології інших народів, інших соціоекономічних та етнокультурних напрямів, щоб на сучасній цивілізованій основі побудувати міжнаціональні і міжособистісні відносини. Для досягнення даної цілі потрібно зрозуміти суть і механізми дії упереджень і стереотипів, які лежать в основі виникнення міжнаціональної ворожнечі і расизму [14, с. 96].

В упередженнях відсутні: раціональність: перевірене і досвідчеми шляхом підтверджене знання про якесь явище; справедливість і рівноправне відношення : визнання рівноправ'я; людяність: здатність до емпатії.

Дані ознаки упереджень, як правило, лежать в основі міжнаціональних, міжконфесійних і міжнародних конфліктів [5, с. 213].

Саме міцність стереотипів та упереджень є основою для створення численних конфліктних ситуацій, політичних маніпуляцій.

Упередження і стереотипи, які несуть в собі образи й приниження, виконують наступні функції: орієнована – знімає необхідність класифікації і визначення нових груп людей і явищ; пристосування – допомагає швидко знайти правильний спосіб поведінки і реагування; самопред'явлення – дозволяє швидко інтегрувати в новій ситуації ототожнити себе з тією чи іншою групою [3, с. 164].

З самого народження ми вчимося класифікувати людей і явища, і співвідносити їх з уже існуючими уявленнями. При цьому важливо розуміти обмеженість і відносність упереджень та стереотипів, для запобігання дискримінації і розвитку в собі здатності до іншого, більш об'єктивного погляду на світ [4, с. 232].

Тісно зв'язані з упередженнями стереотипи. Згідно з У. Ліппманом, стереотип – це прийнята в історичній спільності модель сприйняття, фільтрації, інтерпретації інформації при розпізнанні й пізнанні навколишнього світу, заснований на попередньому соціальному досвіді [7, с. 78].

Часто стереотипи використовуються в ЗМІ. Наприклад, за допомогою карикатур підкреслюються особливості тієї чи іншої соціальної групи для підсилення ефекту [10, с. 74].

Що стосується расизму і його різновиду міжнаціональної нетерпимості й ворожнечі, то це сукупність вчень, в основі яких

лежать положення про фізичну і психічну нерівноцінність людських рас і вирішальний вплив расових розбіжностей на історію і культуру суспільства. В центрі будь-якого расистського вчення або уявлення лежить ідея про існуючий розподіл людей на вищі і нижчі раси (групи). При цьому, перші, володіючи особливими якостями, є господарями на іншими. Ці ідеї та уявлення, підтримування численними упередженнями і стереотипами, лежать в основі політики расової дискримінації, яка практикується в багатьох країнах світу [1, с. 198].

Варто визнати, що в боротьбі з упередженнями і стереотипами не завжди можна посилатися на моральні аргументи, так як вони, на жаль, не тільки не сприймаються всерйоз, а й майже не допомагають в подоланні упереджень. Крім того, існує й велика кількість так званих прихованих упереджень [9, с. 26].

Так як упередження виконують функцію орієнтування, не уявляється можливим повністю їх побороти. Тому, потрібно спробувати пом'якшити та змінити їх. Упередження, як відомо, створюють передумови для дискримінаційної поведінки і навіть для агресії. Це проявляється, наприклад, у вигляді відмови іноземцю при прийнятті на роботу чи навіть у вбивствах на ґрунті міжнаціональної ненависті [2, с. 258].

В боротьбі з упередженнями важливо не стільки позиція окремої людини, скільки так звані супровідні умови і суспільна думка. Найбільший вплив при цьому можуть здійснити політика і ЗМІ: вони мають можливість не тільки перебороти упередження, але й, навпаки сприяти їх виникненню і укріпленню, як це не раз показувала й показує історія. Враховуючи роль ЗМІ в зміцненні й поширенні упереджень і стереотипів, хотілося би закликати їх до об'єктивного підходу в висвітленні подій і до демократичної спрямованості інформаційної політики в цілому [11, с. 34].

Сучасні соціальні і педагогічні служби Європи змушені враховувати основні тенденції в мультикультурному розвитку сучасного суспільства. Для цього необхідно розробити і використовувати нову концепцію роботи з некорінним населенням європейських країн. Ці концепції повинні базуватись новому, інтеркультурному підході – на парадигмі інтеркультурної педагогіки, яка повинна носити інтегративний і цілісний науково-обгрунтований характер в психолого-педегогічній роботі [3, с. 215].

Інтеркультурна робота передбачає так звану інтеркультурну відкритість офіційних установ і організацій на концептуальному, організаційному і особистісному рівнях. Для виконання даного

ключового завдання співробітники цих установ та соціальних служб повинні володіти знаннями політичної, правової, економічної і соціальної системи країн, звідки прибули потребуючі їх допомоги іноземці.

На закінчення, хотілося би додати, що в неминучому процесі розширення Європейського Союзу не можна недооцінювати значення міжкультурного навчання. В політиці переважають питання безпеки, економічних зв'язків і зовнішньоекономічні теми. Однак, не тільки ці фактори можна назвати в визначальними; самі жителі європейських країн є найважливішими ланками в подальшому розвиту Європи. Для гармонійного співіснування всіх європейських країн необхідна взаємодія не тільки на політичному і економічному рівнях, але й в міжособистісному плані.

Успішна анти дискримінаційна політика країн повинна включати в себе поруч з різними антидискримінаційними законодавчими актами і заходами також і боротьбу з упередженнями та стереотипами, які лежать в основі дискримінації і міжнаціональної ворожнечі. Велику роль при цьому відіграє інтеркультурна робота, ціль якої полягає в досягненні взаєморозуміння між країнами і народами, в пом'якшенні, подолання упереджень та стереотипів, і в підсумку в налагодженні міждержавних і міжнаціональних зв'язків і контактів.

Список використаних джерел

1. Амбулатипов Р.Г. Человек, нация, общество / Р.Г. Амбулатипов. – Москва: Слав. диалог, 2001. – 626 с.

2. Адорно Т. Иследование авторитарной личности / Т. Адорно. – М.: Серебряные нити, 2001. – 416 с.

3. Арбєніна В.Л. Етносоціологія: Навчальний посібник / В.Л. Арбєніна. – Х.: Харк.нац.ун-т ім. В.Н. Каразіна, 2007. – 316 с.

4. Арутюнян Ю.В. Этнососиология. Учеб. пособие для вузов / Ю.В. Арутюнян, Л.М. Дробижева, А.А. Сусоколов. – Москва: Аспект-Пресс, 1999. – 271 с.

5. Бороноєв А.О. Этническая психология / А.О. Бороноєв, В.Н. Павленко. – СПб.: Издательство Петербургского ун-та, 2004. – 308 с.

6. Липпман Уолтер. Общественное мнение / У. Липпман. Пер. с англ. Т.В. Барчуновои. – М.: Институт Фонда «Общественное мнение», 2004. – 384 с.

7. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс. – СПб: Прайм-Еврознак, 2002. – 512 с.

8. Маркузе Г. Этнос и цивилизация. Одномерный человек. Исследование идеологии развитого индустриального общества /

Г. Маркузе; Пер. с англ., послесл., примеч. А.А. Юдина. – М: ООО "Издательство АСТ", 2002. – 526 с.

9. Ментальные основы выбора [Электронный ресурс]. – Киевский Інститут проблем управления имени Горшенина. — Режим доступа : http://kipu.com.ua/Projects/projects_06.html.

10. Панина Н. Факторы национальной идентичности, толерантности, ксенофобии и антисемитизма в современной Украине / Н. Панина. // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2005. – №4. – С. 26–45.

11. Середа В.В. Етносоціологія: Навчальний посібник / В.В. Середа. – Львів: Видавниций центр ЛНУ ім. Франка, 2007. – 160 с.

12. Судаков К.В. Динамические стереотипы или информационные отпечатки действительности / К.В. Судаков. – Москва: ПЕРСЭ, 2002. – 128 с.

13. Фрейд З. Введение в психоанализ / З. Фрейд. – СПб.: Питер, 2009. – 770 с.

14. Шульга Н.А. Великое переселение народов: репатрианты, беженцы, трудовые мигранты / Н.А. Шульга. – Київ: Ин-т социологии НПН Украины, 2002. – 700 с.

***О.П. ЛОСЬ**, студентка групи ПС-61-14(м)*
***Н.С. ЧОРНОУСЕНКО**, к.психол.н.,*
доцент кафедри психології
Вінницький інститут Університету «Україна»

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ЦЕНТРАХ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ.

Анотація: В статті розглядається актуальні проблеми формування готовності до професійної діяльності та особливості психофізичного розвитку людей з особливими потребами в центрі професійної реабілітації.

Ключові слова: професійна реабілітація, тривожність, самонавіювання.

У фокусі психологічних досліджень людей з інвалідністю, як правило, вивчаються питання набутої та вродженої інвалідності. Готовність до професійної діяльності часто залишається поза увагою дослідників, внаслідок чого спостерігається помітна деградація людей з особливими потребами, а також дефіцит наукових робіт,

присвячених ролі професійної реабілітації. У контексті сучасної соціокультурної ситуації набуває особливого значення вивчення формування готовності до професійної діяльності людей з інвалідністю [7].

Мета даного дослідження полягає в діагностиці готовності осіб з інвалідністю до професійної діяльності та формуванні готовності до професійної діяльності за допомогою чинника "Мотиваційна тренінгова програма".

Для досягнення мети визначено такі завдання:

- забезпечити функціонування реабілітаційних заходів щодо формування готовності людей з інвалідністю до професійної діяльності;
- апробувати розроблену реабілітаційну систему підготовки людей з інвалідністю до професійного самовдосконалення;
- виявити й оцінити динаміку психологічних особливостей людей з інвалідністю під впливом впровадженої методики та зробити висновки про її доцільність та ефективність.

Виклад основного матеріалу. Розроблена організаційно-методична смистема формування готовності людей з інвалідністю до професійноїдіяльності була експериментально апробована в ході спеціально організованого формувального експерименту, що проводився на базі «Вінницького міжрегіонального центру професійної реабілітації інвалідів «Поділля»».

Заняття проводилися в експериментальній групі протягом півріччя один раз на тиждень. В контрольній групі такі заходи не здійснювались. Протягом всього періоду ці підгрупи порівнювалися.

В ході дослідження нами був проведений тест рівня тривожності за методикою Спілбергерга-Ханіна ми отримали наступні результати

Середні показники ситуативного рівня тривожності притаманні 44,41% і 34,44% – особистісним рівнем тривожності досліджуваних.

Рис. 1 Показники ситуативного та особистісного рівнів тривожності, % (n=80) .

Досліджуваних з низьким рівнем ситуативної тривожності склало – 22,18%, а особистісної – 23,21% відповідно середній рівень – 44,41 %, 34,44% та високий – 23,41 %, 32,35%. Це може бути пов'язане з усвідомленістю відповідальності за реалізованість запланованих планів у людей з інвалідністю.

Фрейд дійшов висновку, що тривога є функцією его і призначення її полягає в тому, щоб попереджати індивідуум про загрозу, що насувається, яку потрібно зустріти або уникнути [6].

З метою зниження тривожності людей з інвалідністю було застосовано психокорекційну роботу. Для виявлення достовірності відмінності показників до та після формувального експерименту нами було використано t-критерій Стьюдента з результатів дослідження рівня особистісного і ситуаційної тривожності людей з інвалідністю значно знизився. Це пояснюється зняттям внутрішнього психологічного напруження за допомогою тренінгових занять. Зниження показників тривожності осіб з інвалідністю сприяє обєктивній оцінці реальної життєвої ситуації, подальших перспектив розвитку людей з інвалідністю, а також сприяє зменшенню захисних межанізмів та покращенню внутрішньої рефлексії [4].

У КГ людей з інвалідністю спостерігається незначне збільшення особистісної тривожності, що може означати збільшення особистісної тривожності. Цю особливість можна пояснити тим, що в зв'язку зі збільшенням низького рівня тривожності перейшли в своєму психологічному стані в фазу легкої та мінімальної депресії

Зростання показників низької тривожності у людей з інвалідністю може пояснюватись або витісненням у частини осіб з інвалідністю високої тривожності в несвідоме, що потребує більш грунтовної індивідуальної психокорекційної роботи, або бажанням окремих з них продемонструвати себе найкращим чином, тобто демонстрацією соціально бажаної поведінки – критерій [1].

За допомогою t-критерій Стьюдента виявлено, що зміни в показниках особистсної тривожності дійсно є статистично достовірними з вірогідністю $p < 0{,}005$.

В ході експерименту ми виявили, що особистісний рівень тривожності відрізняється залежно від місця проживання. Відносно 30% досліджуваних з сільської місцевості, яким притаманний високий рівень особистісної тривожності 23,33% респондентів з міської місцевості. Різниця,якщо взяти низький рівень тривожності, то за даними дослідження, міщан складає 9,11%, в той час як селян з таким рівнем особистісної тривожності 5%. Середні показники тривожності відрізняються: 50% селян і 40% міщан (Рис. 2).

Ми прослідковуємо зниження показників тривожності людей з інвалідністю в сільській та міській місцевості завдяки проведеній психокорекцій ній роботі яка була проведена в центрі професійної реабілітації, в якому вони отримали кваліфіковану психологічну підтримку. Тому показники особистісної тривожності знизились у досліджуваних з сільської та міської місцевості.

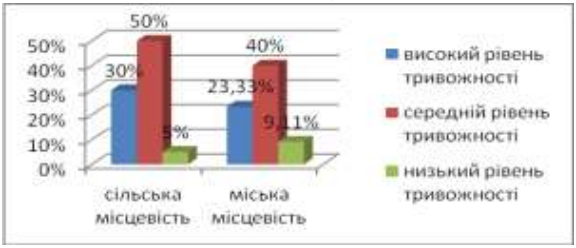

Рис. 2. Особистісний рівень тривожності залежно від місця проживання, %(n=80).

Отже, корекція тривожності людей з інвалідністю надає впевненості у собі, зниження емоційної напруги; допомогу в подоланні негативних переживань; допомогу у знятті страхів, агресивності; зменшення рівня тривожності [3].

Для того, щоб бути висококваліфікованим фахівцем необхідно проводити систематичну, цілеспрямовану і послідовну роботу над саморозвитком [2].

Ми пропонуємо комплекс заходів, застосування яких дає змогу підвищити самооцінку, спрямувати творчі здібності у правильному напрямку, навчитись використовувати власний потенціал, бути оптимістично налаштованим і стійким до різних життєвих ситуацій.

Ми застосовували у роботі з людьми які мають групу інвалідності позитивні твердження, або афірмації, які вселяють впевненість і спонукають повірити у власні можливості.

Самонавіяння призводить до підвищення рівня психічної саморегуляції, що дозволяє людині викликати в себе ті або інші відчуття, сприйняття, управляти думками, емоціями, процесами уваги, пам'яті. Довільне самонавіяння досягається за допомогою словесних самоінструкцій або уявного відтворення певних ситуацій, однозначно пов'язаних з необхідною зміною психічного або фізичного стану або програмуванням свого мислення. Ефективному довільному самонавіянню сприяє психічна релаксація, багата уява [5].

Під впливом мотиваційної тренінгової програми відбулись суттєві зміни в свідомості у людей з інвалідністю щодо відношення до себе як до майбутнього професіонала. Зросло почуття відповідальності за свої

дії та вчинки, підвищився рівень домагань, що відобразилось на подальшій діяльності. Підвищилась самооцінка досліджуваних.

Проведене, після закінчення тренінгової програми, тестування показало задоволеність учасниками результатами навчання, виявило бажання продовжувати подібне навчання. На основі даних тестування можливо зробити висновок про те, що у значної кількості учасників змінилася орієнтація відносно важливості оволодіння психотехнологіями та необхідності їх застосування. Після проведення мотиваційної тренінгової програми відзначено значна зміна оцінки учасниками необхідності знань та технологій, яке відбулось в процесі проведення тренінгових вправ.

Поєднання усіх методів і засобів роботи з людьми які мають інвалідність у професійному реабілітаційному центрі допомогло нам отримати найоптимальніші форми взаємодії і впливу з метою підвищення рівня їх психічного розвитку. Наш комплексний корекційний вплив сприяв значному покращенню психологічних особливостей розвитку людей з інвалідністю спрямованих на розвиток різних сторін психіки.

Отже, можемо зробити висновок, що ефективність допомоги людям з інвалідністю полягає у створенні необхідних умов, оточення, в якому здійснювалася корекційно-розвивальна робота, котра спрямована на досягнення певної психолого-соціальної та професійної реабілітації та адаптації людей з інвалідністю в умовах реабілітаційного центра для людей з інвалідністю.

Список використаних джерел

1. Бочелюк В.Й. Психологія людини з обмеженими можливостями: Навчальний посібник / В.Й. Бочелюк, А.В. Турубарова. – Київ: «Центр учбової літератури», 2011. – 264 с.

2. Врегулювання проблемних питань працевлаштування та захисту прав інвалідів у сфері праці: практ. посіб. / уклад. О.В. Бабак, І.В. Гладка, Н.М. Малиновська, В.Й. Скаковська. – К.: "Ун-т Україна", Всеукр. центр професійної реабілітації інвалідів, 2007. – 156 с.

3. Малкіна-Пих І.Г. Психосоматика: Довідник практичного психолога / І.Г. Малкіна-Пих. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 992 с.

4. Томчук М.І. Психологія адаптації до навчання студентів з особливими потребами: монографія / М.І. Томчук, Т.О. Комар, В.А. Скрипник. – Вінниця: Глобус-прес, 2005. – 210 с.

5. Холостова Е.И. Социальная реабилитация: Учебное пособие / Е.И. Холостова, Н.Ф. Дементьева. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2002. – 340 с.

6. Хорні К. Невротическая личность нашего времени / К. Хорні.

– СПБ.: Питер, 2008. – 224 с.

7. Формування та реалізація інклюзивної політики у сфері освіти дітей з особливими освітніми потребами в Україні // Журнал Віче. Верховна Рада України. – 2013. – №6. – С. 41-46.

***О.В. ЛЯШКОВ**, студент групи ФР-61-14м*
Вінницький інститут Університету «Україна»
науковий керівник: В.Г. Макац, д.м.н.,
проф. кафедри реабілітаційних технологій,
Вінницький інститут Університету «Україна»,

СТАТЕВОВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕГЕТАТИВНИХ НОРМАТИВІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація: У статті розкрито суть дослідження з розробки статевовікових особливостей функціонально-вегетативного здоров'я дітей дошкільного віку на основі «Функціонально-вегетативної діагностики» (ФВД) за В.Г. Макацом, яка рекомендована до використання в реабілітаційній практиці.

Ключові слова: реабілітаційна медицина, статевовікові особливості, функціонально-вегетативна діагностика, акупунктурні канали.

Актуальність проблеми. Згідно з рекомендаціями Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ**),** однією з основ реабілітаційної медицини повинна стати електропунктурна діагностика і «рефлексотерапія» (Міжнародна нарада ВООЗ, Єреван, 19.09.03) [1;2;3;4;6;7]. На V-му з'їзді ВООЗ (16.11.10) офіційно було визнано реабілітаційне значення традиційної Чжень-цзю терапії (ЧЦТ) і оприлюднила інформацію про її реєстрацію в ООН [8]. При цьому на Всесвітній Асамблеї охорони здоров'я (11.01.14) ВООЗ оголосила про стратегію в сфері комплементарної медицини на 2014-2033 роки і звернулася до держав-учасниць з рекомендацією адаптувати її в національні програми охорони здоров'я та реабілітації [5].

Сьогодні стало відомо про зроблене в Україні відкриття невідомої раніше «Функціонально-вегетативної системи людини» (ФВС) [9–15], яка підтверджує біофізичну реальність «акупунктурних каналів» традиційної Чжень-цзю терапії (ЧЦТ), їх безпосереднє відношення до вегетативного гомеостазу і вимагає свого місця в системній фізіології, та перегляду сучасних освітніх і реабілітаційних програм. НДР є фрагментом Програми «Двоетапна система функціональної реабілітації вегетативних порушень у дітей, які проживають в зоні екологічного контролю України», не має аналогів і виконується згідно

з Дорученням Кабінету Міністрів України №12010/87.

Метою проведеного дослідження є розробка статевовікових нормативів функціонально-вегетативного здоров'я дітей дошкільного віку на основі «Функціонально-вегетативної діагностики» (ФВД) за В.Г.Макацом [13], яка рекомендована до використання в реабілітаційній практиці рішеннями Вченої Ради МОЗ України та його проблемних комісій: Педіатрія, Акушерство і гінекологія, Квантова медицина, Гематологія і трансфузіологія, Нова медична техніка і нові засоби діагностики (протокол № 5 від 25.12.1991р.; протокол №1.08-01 від 11.09.1994р.). Аналіз експериментальних даних проведений на базі оригінального пакету комп'ютерних програм «Пошук», вірогідність показників оцінювалася засобами параметричної і непараметричної статистики за програмами комп'ютерних технологій.

При аналізі системної залежності і конкретизації статевовікових системних нормативів користувалися міжнародною акупунктурою номенклатурою (МАН), запропонованою ВООЗ і відомими рівнями функціонально-вегетативної рівноваги: ПА-зн (значна перевага парасимпатичної активності); ПА-в (виражена перевага парасимпатичної активності); ФкП (функціональна компенсація парасимпатичної активності); ВР (вегетативна рівновага); ФкС (функціональна компенсація симпатичної активності); СА-в (виражена перевага симпатичної активності); СА-зн (значна перевага симпатичної активності)[13].

Репрезентативні діагностичні ФАЗ - Diagnostic Representative FAZ

Традиційний канал	МАН *	ФН	Традиційний канал	МАН *	ФН
Легені	LU	P	Сечовий міхур	BL	V
Товстий кишечник	LI	GI	Нирки	KI	R
Шлунок	ST	E	Перикард	PC	MC
Селезінка - підшлункова залоза	SP	RP	Потрійний обігрівач	TE	TR
Серце	HT	C	Жовчний міхур	GB	VB
Тонкий кишечник	SI	IG	Печінка	LR	F

*МАН – міжнародна номенклатура ВООЗ, ФН – її французький аналог.

Traditional channel	IAN *	FN	Traditional channel	IAN *	FN
Lungs	LU	P	Urinary bladder	BL	V
Large intestine	LI	GI	Kidney	KI	R
Stomach	ST	E	Pericardium	PC	MC
Spleen - Pancreas	SP	RP	Triple energizer	TE	TR
Heart	HT	C	Gall bladder	GB	VB
Small intestine	SI	IG	Liver	LR	F

*IAN International acupuncture Nomenclature (WHO), FN - its French analogue.

Експериментальна частина. Представлений для аналізу матеріал містить інформацію про обстеження 14.453 дітей протягом 1984-2009 років. З указаного масиву відібрано 355 дітей дошкільного віку (181 дитина жіночої статі, 174 чоловічої). З них 211 проживали в регіонах екологічного (радіаційного) контролю за фактором ДОЩЗ-ПРВМОЗ (доза опромінення щитовидної залози, що не перевищує рівнів установлених МОЗ України) і 144 – в УМОВНО ЧИСТИХ регіонах. В

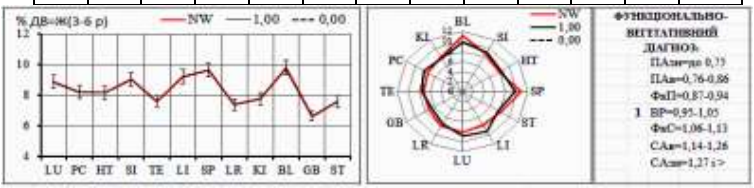
групу нормативного аналізу відібрано 102 дитини (жіноча група – 57 дітей, чоловіча – 45).

СТАТЕВОВІКОВІ НОРМАТИВИ ФВД ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (3-6 РОКІВ)

В першу чергу ми звернули увагу на доцільність уточнення нормативів функціонально-вегетативної діагностики (ФВД) в змішаній статевовіковій групі дітей дошкільного віку і окремих групах, сформованих за окремими роками життя. В групу експериментальної уваги було відібрано 102 дитини з к-ВР (коефіцієнтом вегетативної рівноваги) 0,94-1,06, що формує крайні межі "зони вегетативної рівноваги"). Вікові нормативи показані у % (верхній рядок статевовікових гістограм).

Нормативи змішаної жіночої групи 3-6 років (співвідношення в %, мал.1,1)

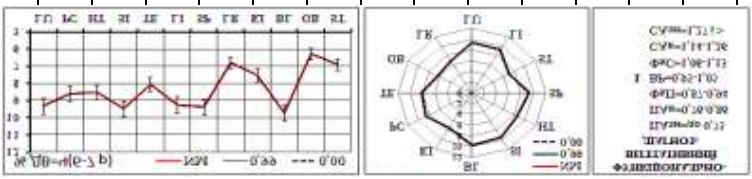
k-ВР	LU	PC	HT	SI	TE	LI	SP	LR	KI	BL	GB	ST
1	8,89	8,21	8,17	9,06	7,60	9,21	9,65	7,38	7,79	9,80	6,64	7,59

Мал.1

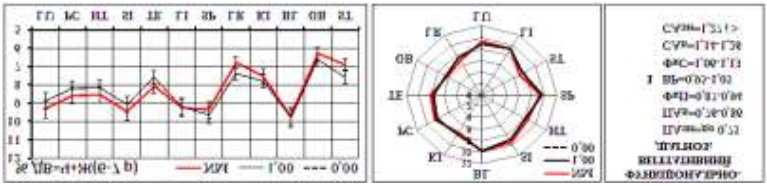
Нормативи змішаної чоловічої групи 3-6 років (співвідношення в %, мал.2)

k-ВР	LU	PC	HT	SI	TE	LI	SP	LR	KI	BL	GB	ST
0,99	9,33	8,62	8,54	9,48	8,08	9,27	9,38	6,81	7,54	9,74	6,30	6,91

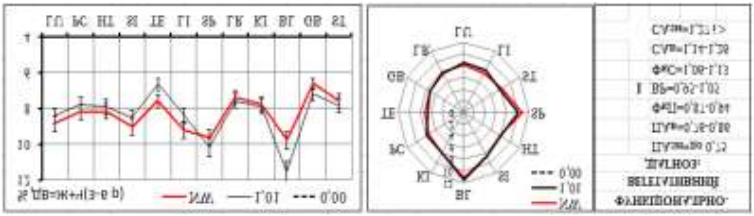
Мал.2

Порівняння нормативних гістограм жіночої (мал.1) і чоловічої (мал.2) груп не виявило вірогідних статевовікових особливостей в зоні норми (мал.3).

Мал.3

Порівняння нормативних гістограм (мал.3) з гістограмою змішаної за статтю і віком групи, виявило вірогідну відмінність у вигляді збудження функціональної системи (акупунктурного каналу) BL і пригнічення TE (мал.4). Останнє вказує на необхідність використання окремих по статі діагностичних нормативів для дівчаток і хлопчиків дошкільного віку.

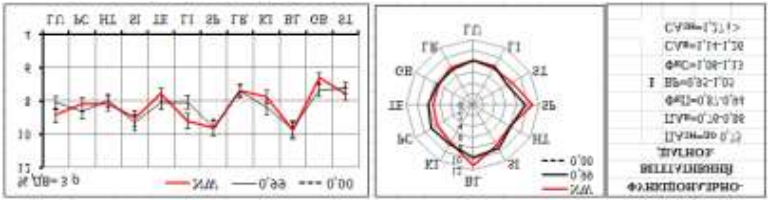
Мал.4

Стало питання про реальність статевовікових особливостей нормативів ФВД за окремими роками життя дітей дошкільного віку. Проведені розрахунки (за спеціальними комп'ютерними програми) і системний функціонально-вегетативний аналіз отриманих матеріалів жіночої та чоловічої груп свідчить про нестандартний характер системної залежності в умовах середньої фізіологічної норми (мал.5–8 по жіночій групі; мал. 9– по чоловічій групі). Єдиним критерієм оцінки стану функціонального здоров'я дітей дошкільного віку виступає коефіцієнт вегетативної рівноваги (к-ВР), який указує на задовільне (або незадовільне) співвідношення "симпатична-парасимпатична активність". Його відхилення від середньої зони норми (0,95–1,05) указує на відповідну парасимпатичну, або симпатичну функціонально-вегетативну перевагу.

НОРМАТИВИ ЖІНОЧИХ ГРУП ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (ЗА РОКАМИ ЖИТТЯ)

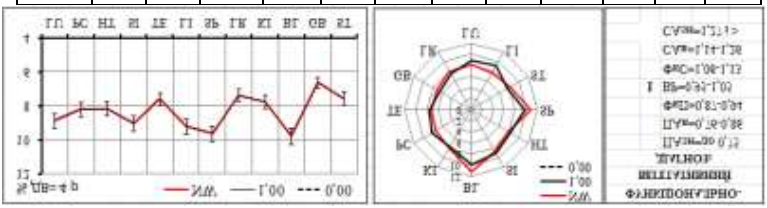
Жіноча група – вік 3 роки, 15 дітей ; (мал.5).

k-BP	LU	PC	HT	SI	TE	LI	SP	LR	KI	BL	GB	ST
0,99	8,12	8,64	7,99	9,32	8,09	8,09	9,60	7,42	8,41	9,71	7,37	7,25

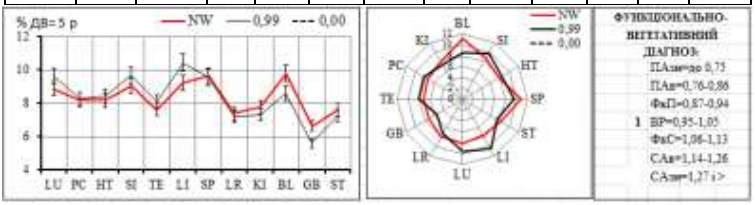
Жіноча група – вік 4 роки, 8 дітей (мал.6)

k-BP	LU	PC	HT	SI	TE	LI	SP	LR	KI	BL	GB	ST
1	9,73	8,25	8,58	8,36	7,54	10,44	8,82	7,29	7,43	8,82	6,31	8,43

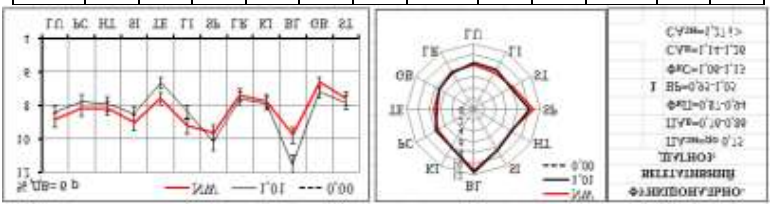
Жіноча група – вік 5 років, 17 дітей (мал.7)

k-BP	LU	PC	HT	SI	TE	LI	SP	LR	KI	BL	GB	ST
0,99	9,64	8,26	8,39	9,70	8,13	10,43	9,55	7,19	7,29	8,56	5,59	7,27

Жіноча група – вік 6 років, 17 дітей (мал.8)

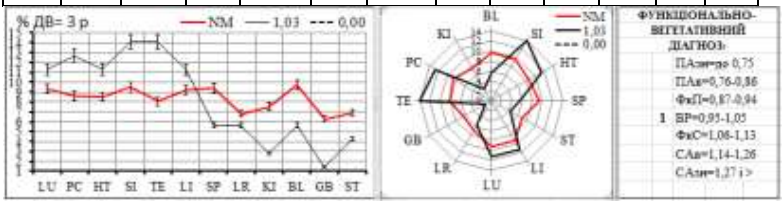
k-BP	LU	PC	HT	SI	TE	LI	SP	LR	KI	BL	GB	ST
1,01	8,43	7,77	7,92	8,53	6,67	8,39	10,18	7,60	7,90	11,57	7,20	7,83

НОРМАТИВИ ЧОЛОВІЧИХ ГРУП ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (ЗА РОКАМИ ЖИТТЯ)

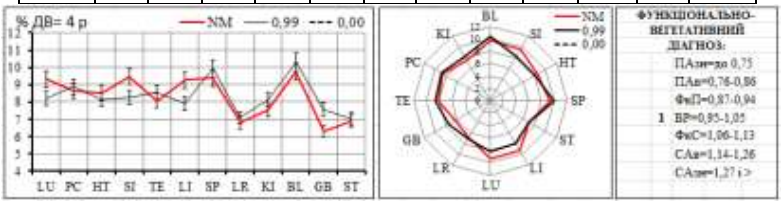
Чоловіча група – вік 3 роки, 1 дитина (мал. 9)

k-BP	LU	PC	HT	SI	TE	LI	SP	LR	KI	BL	GB	ST
1,03	11,27	12,68	11,27	14,08	14,08	11,27	5,63	5,63	2,82	5,63	1,41	4,23

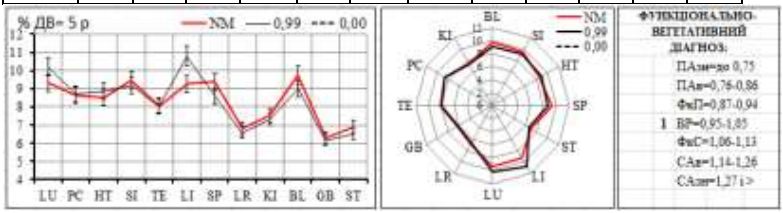
Чоловіча група – вік 4 роки, 11 дітей (мал.10).

k-BP	LU	PC	HT	SI	TE	LI	SP	LR	KI	BL	GB	ST
0,99	8,19	8,88	8,16	8,24	8,55	7,92	9,94	7,07	8,15	10,30	7,57	7,03

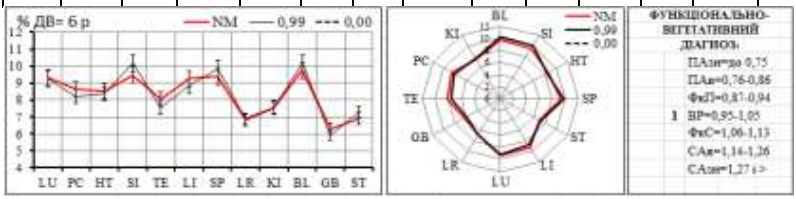
Чоловіча група – вік 5 років, 14 дітей (мал.11)

k-BP	LU	PC	HT	SI	TE	LI	SP	LR	KI	BL	GB	ST
0,99	10,21	8,71	8,86	9,20	8,03	10,80	8,59	6,58	7,32	9,00	6,19	6,53

Чоловіча група – вік 6 років, 19 дітей (мал.12).

k-BP	LU	PC	HT	SI	TE	LI	SP	LR	KI	BL	GB	ST
0,99	9,23	8,20	8,38	10,17	7,53	8,82	9,85	6,89	7,59	10,16	5,91	7,27

Висновки:

1. В дошкільному віці функціонально-вегетативні гістограми за окремими роками життя суттєво не відрізняються від виведених середньостатистичних нормативів для дітей дошкільного віку. Відмічені коливання в межах функціональної норми практично не впливають на системно-вегетативну трансформацію.

2. Для практичної (вірогідної) оцінки функціонального здоров'я дітей дошкільного віку необхідно використовувати системно-вегетативні нормативи виведені для змішаних по статі вікових груп (3-6 років).

Список використаних джерел

1. Бойцов И.В. Основные принципы электропунктурной діагностики / И.В. Бойцов // Рефлексотерапия. – 2003. – №3. – С.24-51.

2. Валькова Н.Ю. Сравнительная оценка инструментальной валидности анкетного вегетативного тестирования и индекса Кердо как методов интегральной оценки вегетативной регуляции / Н.Ю. Валькова // Проблемы науки и практики : региональный подход. – 2000. – № 2. – С. 118–121.

3. Жученко П.Г. Біогальванізація, біоенергодіагностика, біоактиваційна та антибактеріальна терапія у вирішенні проблеми запальних захворювань в гінекології. / П.Г. Жученко, Т.В. Лісовська, під ред. д.м.н. В.Г. Макаца. – Вінниця: «УНІВЕРСУМ», 1998. – 119 с.

4. Макац В. Енергоінформаційна система людини. Біодіагностика і реабілітація вегетативних порушень. Том 2 / В. Макац, Є. Макац, Д. Макац. – Вінниця: Вінниця, 2007. – 200 с.

5. Василенко А.М. Егоров В.В., Козко А.А. Комплементарная медицина на пути к правовому регулированию / А.М. Василенко, В.В. Егоров, А.А. Козко // Рефлексотерапия и комплементарная медицина. – 2014. – №1(7) – С. 4-24.

6. Розанов А.Л. Метод электропунктурной диагностики "Прогноз" / А.Л. Розанов // Рефлексотерапия. – 2003. – № 1(04). – С. 26-39.

7. Тогоев А.М. Внедрение методов рефлекторной диагностики и без лекарственной терапии в отделении восстановительного лечения городской поликлиники / А.М. Тогоев, А.В. Пономарев, Б.Ш. Усупбекова, А.М. Василенко // Рефлексотерапия. – 2005. – № 3(14). – С. 50-56.

8. Шень Чжицзян. О тенденции развития медицинской акупунктуры в мире / Ч. Шень // Рефлексотерапия и комплементарная медицина. – 2012. – №1(1). – С. 14-16.

9. Makats V. Power-informational system of the person (biophysical basics of Chinese Chzhen-tszju Therapy) / Makats V., Makats D., Makats E., Makats D. Part 1. – Ukraine: Vinnitsa, 2005**. –** 259 p. - ISBN 966-821-3238.

10. Makats D. Functional-vegetative certification child the population living in the zone of radiation control of Ukraine (Vinnytsya, Lviv, and Chernivtsi region). – Ukraine, 2013. – 340 p. – *ISBN 978-966-2770-96-4.*

11. Makats V. Pover-informational system of the person (biophysical basics of Tsen Tsu Therapy) / Makats V., Makats D., Makats E.– Part 1. – Ukraine: Vinnytsia, 2005. – 215 p.

12. Makats V. Functional vegetology. Theoretical and practical mistakes of the eastern acupuncture (volume-3) / Makats V., Makats D. at al.. – Ukraine: Vinnytsia, 2012. – 102 p. – ISBN 978-966-2770-46-9.

13. Makats V. Functional vegetology. Diagnostics, prognosis and correction of child systemic disorders (volume-2) / Makats V., Makats E., Makats D., .Makats D. – Ukraine: Vinnytsia, 2012. – 234 p. – ISBN 978-966-2770-65-0.

14. Makats V. Functional vegetology as a division of contemporary medicine (volume-1) / Makats V., Makats E., Makats D., .Makats D. – Ukraine: Vinnytsia, 2012. – 322 p. – ISBN 978-966-2770-46-9.

15. Makats V. Functional vegetology. Diagnostics, prognosis and correction of child systemic disorders (volume-2) / Makats V., Makats E., Makats D., .Makats D. – Ukraine: Vinnytsia, 2012. – 234 p. – ISBN 978-966-2770-65-0.

О.О. ОМЕЛЯНЧУК*, студентка групи ПС-51-14м*
Вінницький інститут Університету «Україна»
науковий керівник: О.Ф. Волобуєва, д.п.н., професор
Вінницький інститут Університету «Україна»

ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНІ КОНФЛІКТИ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ ТА ЇХ ПСИХОКОРЕКЦІЯ

Анотація: В статті проаналізовано особливості застосування психокорекційних програм та умови забезпечення результативності психокорекції негативних проявів внутрішньоособистісних конфліктів осіб юнацького віку.

Ключові слова: внутрішньоособистісний конфлікт, психокорекція.

Постановка проблеми. Нова соціальна ситуація розвитку особистості у ранньому юнацькому віці обумовлює зміни в

індивідуальних особливостях особистості, внаслідок чого відбувається загострення внутрішньоособистісних конфліктів.

Проблема внутрішньоособистісних конфліктів завжди приваблювала дослідників і розроблялася представниками різних психологічних напрямків як у зарубіжній, так і у вітчизняній психології. Зокрема, у зарубіжній психології вона представлена роботами в межах різних підходів: психоаналітичного (З. Фрейд, К.-Г. Юнг та А. Адлер); соціотропного (У. Мак-Дауголл, С. Сігеле); етологічного К. Лоренц, Н. Тінберген); теорії групової динаміки (К. Левін, Д. Креч); фрустраційно-агресивного (Д. Доллард); поведінкового (А. Бандура); соціометричного (Дж. Морено); інтеракціоністського (Т. Шибутані).

У середині ХХ століття перед науковцями постала проблема не лише розробки теоретичних підходів до різноманітних конфліктів, а і визначення шляхів та способів їх попередження і подолання. Це обумовило появу таких напрямків дослідження як мотиваційний (М. Дойч, С. Шикман), теорії організаційних систем (Р. Блейк, К. Томас) та теорії і практики переговорного процесу (Р. Фішер, Д. Прюітт).

В Україні зауважену проблематику успішно розробляють А.І. Бузнік, А.М. Гірник, Н.М. Дорошенко, О.В. Кришевич, В.Г. Ласькова, Г.В. Ложкін, В.М. Кушнірюк, І.Б. Омелаєнко, М.І. Пірен, Н.І. Пов'якель, В.М. Радчук, О.Л. Світличний.

Мета дослідження: Проаналізувати можливості психокорекційної програми щодо корекції негативних проявів внутрішньоособистісних конфліктів осіб юнацького віку.

Внутрішньоособистісний конфлікт, іманентно властивий внутрішній структурі особистості, – нормальне явище. Структура будь-якої особистості характеризується внутрішніми протиріччями й боротьбою між різними мотивами. Звичайно ця боротьба проходить у пересічних формах і не порушує гармонійності особистості. Але іноді ця боротьба стає головним, що визначає поведінку людини, її переживання, тоді йдеться про невротичний, деструктивний конфлікт, як результат тривалого внутрішньоособистісного конфлікту, що характеризується вищою напругою й протиборством внутрішніх сил і мотивів особистості.

Негативними наслідками внутрішньо особистісного конфлікту є: припинення розвитку особистості, початок деградації; психічна й фізіологічна дезорганізація; зниження активності й ефективності діяльності; стан сумніву, психічної пригніченості, тривожності й залежності від інших людей й обставин, загальний депресивний стан;

агресія або, навпаки, покірність в поведінці, як захисні реакції на внутрішньоособистісний конфлікт; поява непевності у своїх силах, почуття неповноцінності й нікчемності; руйнування смислоутворюючих життєвих цінностей і втрата самого сенсу життя. Негативні наслідки внутрішньоособистісного конфлікту стосуються не тільки стану самої особистості, її внутрішньої структури, але і її взаємодії з іншими людьми. Такими негативними наслідками можуть бути: деструкція існуючих міжособистісних відносин; несподіване відокремлення особистості в групі, мовчання, відсутність захопленості; підвищена чутливість до критики; критиканство, лайки, демонстрація своєї переваги; девіантна поведінка й неадекватна реакція на вчинки інших; пошук винуватих, або, навпаки, самозвинувачення.

Аналіз негативних наслідків переживання внутрішньоособистісних конфліктів передусім актуальний для осіб юнацького віку. Саме цей вік може стати початком осмислення власної «Я-концепції» та пошуку конструктивних способів подолання конфліктних ситуацій. На досягнення такої мети має бути орієнтована і психокорекційна робота з молодими людьми.

Сучасні психокорекційні програми включають методи, котрі, передусім, враховують міжособистісний фактор. Внутрішня конфліктність самосвідомості, яка є центральною характеристикою невротичності в юнацькому віці, сформувалася в результаті неадекватних стосунків, і може бути прихованою від суб'єктивного погляду та важкодоступною для психокорекційного впливу. В процесі психокорекції важливо усвідомити особистісні якості, що створюють конфліктний чи негативний зміст «Я». При цьому мотивації самопізнання протистоїть мотивація опору зміни «Я». У процесі психокорекції виявляються дисфункції психіки, які зумовлюють спрямування активності суб'єкта в бік інфантильних, глибиннопсихологічних цінностей. Потрібно брати до уваги співвіднесеність нормативних та умовних цінностей, породжених ідентифікацією з батьками та значущими людьми, чим і пояснюються бажані для суб'єкта відступи від реальності в бік ідеалізації «Я».

Важливим компонентом психокорекційної роботи є сама психокорекційна група, оскільки в ній можливо реалізувати механізм «проживання спільного досвіду» (інтерпретації, спрямовані до одного з членів групи, чи до групи загалом, прояснення групової динаміки стають дієвими для більшості її учасників)[1]. Крім того, у молоді з'являється можливість побачити себе зі сторони, що є фундаментальною точкою розширення поля самосвідомості.

Формування адекватного і структурно-змістовного «Я-образу» може здійснюватись шляхом розвитку здатності до самоспостереження, рефлексії, самоаналізу і самоконтролю в процесі спеціально організованих занять. Рефлексія дає змогу юнаку аналізувати своє життя, дивитися на нього ніби збоку, що є важливим моментом його психічного розвитку. Важливою також є постать тренера групи, оскільки новий досвід прив'язаності юнаків та дівчат стане потім «новою ідентичністю». Психологічним механізмом, який лежить в основі рефлексивності і на якому базується психокорекційна робота, є зворотній зв'язок. Буденні неефективні схеми міжособистісних стосунків молоді не дають можливості отримати корегуючий зворотній зв'язок, корекційна ж група є достатньо безпечним місцем для експериментування.

Проведений нами тренінг психокорекції проявів внутрішньоособистісних конфліктів в юнаків та юнок експериментальної групи у порівнянні з контрольною групою показав суттєве зниження рівнів прояву більшості показників, зокрема, внутрішньої конфліктності (T=2; $p \leq 0,01$) і самозвинувачення (T=1; $p \leq 0,01$). Суттєво зросли показники факторів «Самоповага» (T=0; $p \leq 0,01$) і «Аутосимпатія» (T=1; $p \leq 0,01$), а також посилилися когнітивні механізми захисту: компенсація (T=1; $p \leq 0,01$) та інтелектуалізація (T=2; $p \leq 0,01$).

Висновки. В цілому можна сказати, що метою психокорекції осіб юнацького віку є створення можливості для отримання більш конструктивного життєвого досвіду, що сприяє формуванню адекватного «Я-образу», покращенню якості міжособистісних стосунків через усвідомлення невротичних, деструктивних внутрішньоособитісних конфліктів.

Ефективна психокорекція проявів внутрішньоособистісних конфліктів в осіб юнацького віку дозволяє досягти ефективного покращення самоповаги та аутосимпатії у юнаків та юнок, знизити невротизацію та самозвинувачення, як основні чинники внутрішньої невлаштованості.

Список використаних джерел

1. Пріц А. Груповий психоаналіз: Теорія. Техніка. Застосування. / А. Пріц, Е. Викукаль. – Львів: Астролябія, 2006. – 415 с.

***О.В. ШЕВЧУК**, студентка групи ПС-51-14м*
Вінницького інституту університету «Україна»
Науковий керівник: О.Ф. Волобуєва, д.п.н., професор
Вінницького інституту університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЙ ПОДОЛАННЯ ДЕПРЕСИВНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Анотація: В статті здійснено порівняльний аналіз проявів депресивності та особливостей розвитку стратегій подолання депресивності у підлітків за умови застосування психокорекційної програми.

Ключові слова: депресивність, психокорекція, психопрофілактика.

Постановка проблеми. Проблема депресивності та її подолання у підлітковому віці тісно пов'язана з різноманітними аспектами життєдіяльності підлітка, зокрема, з проблемою активації психологічних ресурсів, реалізації творчого потенціалу, самореалізації. Водночас депресивність мало досліджена як психологічний феномен. Розглядалися депресії та депресивні розлади більшою мірою з позицій медичної і клінічної психології (Н.Г. Гаранян, В.В. Ковальов, Г.Д. Мазуро, О.С. Чабан, Дж. Мак-Каллоу, К. Петерсон та ін.). Розробки у сфері педагогічної та вікової психології представили О.А. Ідобаєва, П.В. Лушин, Н.І. Пов'якель, А.І. Подольський, А. Бек, М. Селігман, П. Хейманс та ін.

Інтенсивне переживання підлітками негативних станів створює передумови винесення суїцидальних думок та суїцидальної поведінки. Актуальність дитячої проблематики в суїцидології визначається нагальністю завдань профілактики самогубств серед учнівської молоді. Згідно з результатами соціально-психологічних досліджень, 27,2 % дітей віком 10-17 років іноді втрачають бажання жити, 17,8 % вважають, що нікому немає до них справ, 25,5 % не завжди можуть розраховувати на допомогу близької людини, 51,9%.

Функціональний стан депресивних підлітків відрізняється пониженим самопочуттям та настроєм. Змінюється також суб'єктивний аспект ставлення до себе, який особливо відображається на зниженні оцінки власних можливостей, на критичному ставленні до себе, незадоволеності власною поведінкою, рівнем досягнень, недостатньому рівні прийняття самого себе. Висока вірогідність появи невротичних або інших проблем, пов'язаних з відчуттям малоцінності власної особистості [2].

Мета дослідження: здійснити порівняльний аналіз проявів депресивності та особливостей розвитку стратегій подолання депресивності у підлітків за умови застосування психокорекційної програми.

Експериментальне дослідження проводилось нами у загальноосвітніх закладах м. Вінниці. Відповідно, для участі в дослідженні була сформована вибірка: 97 підлітків віком від 13 до 15 років.

Узагальнені результати за „Опитувальником депресивності А.Бека" дають можливість говорити про явну депресивність у 6 (4,68%) підлітків. Критичний рівень депресивності спостерігається у 12 (12,5%) досліджуваних. Рівень помірної депресивності виявлено у 66 обстежуваних, що складає 69,27% від усієї вибірки. У 13 респондентів, що складає 13,54% від всіх досліджуваних депресивні прояви відсутні. За результатами методики А.Бека сформовано три експериментальні групи. В експериментальну групу 1 входили підлітки з явною та критичною депресивністю, експериментальну групу 2 складали підлітки з помірним рівнем депресивності, експериментальна група 3 – підлітки без депресивних ознак.

У контрольному зрізі брали участь 2 групи (по 23 чол. в кожній) підлітків з різним рівнем прояву депресивності (явним, критичним та помірним): експ. гр. – підлітки, з якими проводились тренінгові заняття; контр. гр. – підлітки, з якими психокорекційна робота не проводилась.

Метою формувального експерименту стало створення та апробація розвивально-психокорекційної тренінгової програми подолання депресивності у підлітків, перш за все, через активізацію процесів самопізнання, саморозкриття, самоусвідомлення, самоаналізу, особистісного саморозвитку та саморегуляції.

Програма заснована на активних методах соціально-психологічного навчання й підкреслює важливість активного способу пізнання, тобто методу, що спонукає тих, кого навчають, брати на себе відповідальність за набуття знань. Розмаїття методів навчання дозволяє зробити процес навчання творчим і дає можливість багатопланово впливати на підлітків [1].

Тренінгова програма розрахована на 15 занять. В організації занять розробленого нами тренінгу ми вважали суттєвим: введення учасників у ситуацію психологічного тренінгу; створення атмосфери довіри, доброзичливості та взаємного прийняття; виконання тренінгових практично-орієнтованих групових етюдів на рефлексію себе та інших; навчання умінням групового „мозкового штурму" у

вирішенні неоднозначних та складних завдань; введення членів групи у практику ігрового творчого моделювання, набуття умінь та навичок участі в рольових іграх.

Повторне психодіагностичне обстеження для виявлення динаміки змін у формувальному експерименті проводилось з використанням психологічних методів та методик ідентичних таким у констатувальному експерименті.

Після застосування психокорекційної програми у підлітків зафіксовано зниження рівня депресивності та пов'язане із цим підвищення суб'єктивних проявів функціонального стану або самопочуття, активності та настрою. У групах респондентів, рівень депресивності яких був явним, критичним та помірним після проведення розвивально-психокорекційної тренінгової програми зросла впевненість в собі, незалежність, схильність розраховувати на власні сили у важких ситуаціях, активність і товариськість.

Цілеспрямована зміна психологічного та емоційного стану депресивних підлітків сприяла підвищенню на всіх рівнях самоставлення. Так, позитивна динаміка спостерігається на рівні самоповаги, самоінтересу, ставлення до власного „Я". Важливим для підлітків стає позитивне ставлення з боку оточуючих, яке приходить на зміну індиферентності та концентрації на негативному полюсі власних переживань. Для підлітків, рівень депресивності яких до психокорекції був помірним, характерними стають також глибоке розуміння власного внутрішнього світу, своєї діяльності та віри у власні сили, певною мірою схвалення себе.

У цілому, аналіз результатів формувального експерименту дозволив нам констатувати конструктивні зміни психологічних чинників подолання депресивності у підлітковому віці за умови застосування розвивальних та корекційних психотехнологій: розвинені уміння саморегуляції; суттєві зміни у структурі самоставлення, зокрема, у розвитку самоповаги, аутосимпатії, очікуванні ставлення від інших, самовпевненості та самоприйняття; позитивні зміни у психофізичному стані досліджуваних.

Важливим є комплексне застосування розвивальних та корекційних психотехнологій для активізації психологічних чинників подолання депресивності та психопрофілактичної моделі, що сприятиме не лише реституції психологічного здоров'я, відновленню внутрішнього балансу, але й запобіганню закріплення депресивності у підлітковому віці.

Висновки. Ефективність психологічного супроводу, зокрема, психокорекційної та розвивальної роботи з подолання підліткової

депресивності досягається через систему методів, прийомів, засобів та психотехнологій у межах розвивального та психокорекційного впливів. Результатами дослідження, отримані після проведення психокорекційної програми, підтверджують її ефективність та можуть бути використані в роботі з підлітками.

Список використаних джерел

1. Осадько О. Технології психологічного консультування. / О. Осадько – Київ: Ред. загальнопед. газ., 2012. – 128 с.

2. Панкратов В.Н. Саморегуляция психического здоровья: Практическое руководство. / В.Н. Панкратов – М.: Издательство Института психотерапии, 2001. – 352 с.

РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

***О.М. ТКАЧУК**, д.е.н.,*
професор Вінницького торговельно-економічного інститут КНТЕУ

З ПРАКТИКИ ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація: У статті розглядаються питання виховання людини в сучасному світі. Наводиться приклад навчання дітей у приватній школі-ліцеї. Визначаються основні моральні, духовні цінності в формуванні світогляду молоді. Приділено увагу існуючим в Україні проблемам та розвитку соціальної сфери у галузі опіки над дітьми з особливими потребами. Також проаналізовано провідний європейський досвід (швецький) з цього напряму

Ключові слова: виховання дитини, життя людини, дитяча довіра, відношення до навколишнього світу, любов, школа-ліцей, арт-терапія, діти з особливими потребами, фостерна сім`я, реабілітація, моральні цінності

Виховання дитини є відповідальною та найскладнішою справою в житті людини. Адже дитинство – це той унікальний період, коли формуються риси характеру, основні моделі поведінки, відношення до себе та навколишнього світу. Виховання дитини у ранньому віці – надто важливе, оскільки «…поле її серця легко піддається опрацюванню» – за визначенням І. Златоуста. Малеча, подібно губці, жадібно «вбирає» знання, вміння та погляди світу, який його оточує. І тут виникає головне та найскладніше питання – як правильно «насичити цю губку», як виховати дитину людиною з великої літери? Отже, кожна людина – це плід виховання. У сучасному світі, з його хворобливими, часто агресивними правилами і аморальністю достатньо складно виростити повноцінну особистість, причипивши ій високі моральні якості. Свідомість дитини подібна до рідини, а властивість рідини – приймати форму наповнюваної посудини. І такі посудини – це наші діти, саме тому так необхідно тримати їх у внутрішній чистоті та цільності, щоб «рідина душевна» не забруднювалась і не проливалась крізь дири і тріщини. Кожний батько, мати запитує себе, як уберегти свідомість чада від руйнівного впливу зовнішнього світу, як надати дитині надійну опору у житті, як

створити цю посудину міцною і як відтворити віру в душі дитини?

У християнському вихованні використовують досвід сприйняття правди про себе, вміння передати його дітям, навчити особистим прикладом вірно оцінювати свої думки, бажання, дії. Випробуючи своє сумління, вчинки, людина самовизначається і знаходить відповіді на багато питань, які з'являються щоденно. Виховання дітей призводить батьків до переосмисленння навколишнього світу – практичного, метафізичного та заново піднімає питання правдивості, розуміння істини, пошуку справжнього у житті (що важливе, а що – другорядне), глибинного змісту душі. Сьогодні люди часто опиняються в гущі таких проблем, як втрата рідних, друзів, домівки, роботи, лишаються віри, надії, любові.

І в той самий час у дітей виникає чимало простих щирих питань: чому не стало моря; хто такі біженці; як це – війна; а літак, який ми чуємо, він воєнний; а тато буде солдатом; а – я? Можна відмахнутися від цього, сказавши, нічого не знаю і знати не хочу, – мовити, зараз у мене багато інших проблем. Але це неправильно – у корні підриває батьківський авторитет та спрямовує дітей шукати відповіді у джерелах інформації, що часто не контролюються батьками, і є небезпечними для молодої душі.

Можна у відповідь строго мовити: «Не ваша справа, – маленькі ще». Але невже дитина зрозуміє чи повірить, що в неї немає права цікавитися і співчувати. Можна також покірливо сказати: «Бог все управить». Але ж діти чудово розуміють – для того, щоб щось налагодилося, слід докласти зусиль та визначити, що «зламалось» (відбулося). А можна просто відповісти – спокійно, зважено, добираючи потрібні слова, згадуючи сімейний досвід, світову і біблійну історію, історію країни тощо. Від такої довіри і уваги з боку батьків, бажання розповісти правду (навіть і складну), дитячі серця наповнюються мужністю, відчай проходить, з'являється розуміння, як діяти. І ця правдивість, яка почалася з дитячих питань про таке непросте, поступово, крок за кроком проникає у подальше життя дитини. Вона дарує сміливість називати чорне – чорним, біле – білим, війну злом, неправду – брехнею, відступництво – зрадою, каприз – проявом власного егоцентризму. Насправді, це набагато важливіше, ніж здається на перший погляд. Ситуація в країні, в якій слова втрачають свій істинний сенс і набувають протилежного, часто безглуздого, – ознака тоталітарності суспільства. Адже мова – це наші думки, які нерозривно пов'язані з вчинками. Практика словесної брехні легко дезорієнтує людину (велику роль у цьому відіграють також мас-медіа), уподібнює її дресированій тварині, якій залишається лише

наслідувати когось та підміняти Творця. Не відкривати образ і подобу в собі, а вигадувати помилкові цінності і вірити в них, – в той час як ми покликані бути співтворцями. Ми будуємо наш видимий світ – будинки, міста, народжуємо дітей, пишемо вірші, вирощуємо квіти і сади, піклуємося про гармонію в сім'ї та у відносинах, – все це наше життя. Ми проживаємо дні, закладаючи основу для післясмертного буття в безпосередній близькості до Творця. І, нарешті, кожне промовлене слово – це зерно, яке сіється у грунт світу. А найпростіша перевірка сказаного як і зробленого – чи подобається мені світ, який починається зі слів «добрий ранок», «дякую», з чашки чаю, з обіймів, посмішки? Адже наше життя починається з простих речей. До них відноситься правдиве слово, просте, але аж ніяк не пусте. Часто люди бояться того, що всередині них, змістовності, але це єдине місце, де можна знайти те, що нам потрібно тут і зараз.

В Україні, місті Вінниці, працює приватний православний навчально-виховний комплекс імені святителя Миколая, який допомагає батькам розібратися в непростому завданні виховання дітей. Отже, основною метою педагогічної роботи є бажання виростити люблячих, правдивих, щирих людей з великої літери. В школі-ліцеї щотижнево, згідно з рішенням батьківського комітету, дирекції діти мають можливість приступити до таїнств сповіді і Причастя. Кожний день в ліцеї розпочинається з ранкових молитв, священик благословляє кожного присутнього на добру справу.

У дитячому садку навчально-виховного комплексу працюють групи: 1) з повним перебуванням дітей; 2) з короткочасним (до 5 годин, з одноразовим харчуванням); 3) прогулянкові групи (з перебуванням до чотирьох годин, без харчування).

Школа-ліцей має ліцензію для проведення занять за такими напрямками: 1) урок християнської етики та моралі; 2) рідна мова; 3) математика; 4) англійська мова; 5) оздоровча гімнастика; 6) я у світі; 7) творча майстерня; 8) музика і хореографія.

Останні позиції є своєрідною дитячої арт-терапією, можливістю творчого самовираження, розкриття внутрішнього потенціалу та народження нових креативних ідей. Як відомо, кожна дитина в душі – художник і винахідник, маленький талановитий творець світу.

Педагогічний патронаж школи здійснюється Вінницькою обласною асоціацією православних педагогів. Для учнів також пропонуються: 1) російська, французька мови; церковнослов'янська (факультативно); 2) підготовка домашніх завдань (в групах подовженого дня); 3) спортивні секції; 4) художньо-естетичні напрямки розвитку дитини; 5) музичні заняття, хоровий спів;

6) прикладні гуртки.

Заповнюваність класів – до 16 осіб, що дозволяє реалізувати можливість індивідуального підходу до кожного учня. Процесс виховання базується на основі морально-християнських цінностей. Головне завдання педагогічного колективу – виростити людину, основною життєвою позицією якої буде любов у всеобсяжному значенні цього слова, а не тільки отримання матеріальних чи будь-яких інших благ.

До учнів і вихованців школи-саду св. Миколая висуваються наступні вимоги: 1) не залишати територію навчального комплексу без дозволу адміністрації та згоди батьків; 2) не пропускати заняття (пропуск можливий виключно з поважної причини); 3) з честю, гідністю і відповідальністю нести звання учня – вихованця школи-ліцею; 4) бути активним у процесі навчання та виховання під ім'ям святого.

У контексті православної освітньої програми хочеться торкнутися такої серйозної теми, як життя і навчання дітей з особливими потребами.

Люди, яких інколи важко полюбити, якраз найбільше потребують любові. Справжня людина протягом життя вчиться любити і не залишати тих, кого любить. Вона черпає натхнення у своїх діях. Для цього необхідна робота над собою, яка починається з бажання любити, жити по-справжньому, повноцінно. Адже саме шлях, дорога, можуть принести нам радість, а не стільки досягнення поставленої мети. Все, що в нас є – це тільки тут і зараз, кожна мить – тут і зараз. Варто пам'ятати, що ти ніколи не будеш краще, як і ніколи не будеш гірше, ніж будь-хто інший – кожна людина цінна від народження.

В Україні під час відвідування місць, де перебувають діти з обмеженою свободою дій, звичайна людина стикається зі стресом. Всі дітки, від яких відмовилися батьки через фізичні або психологічні особливості, – часто «невидимі» в нашому суспільстві, окремих його інституціях. Це невирішене, болюче питання для будь-якої нормальної людини.

Моніторинг стану таких місць в країні здійснює національний привентивний механізм. Рекомендації цього органу в сукупності з діяльністю волонтерів дещо покращують життя дітей в складних умовах. Але для істотних змін – потрібна ефективна соціальна реформа, регулююча піклування та зміну підходів у роботі подібних установ і відношення у суспільстві до людей з особливими потребами, в цілому.

У вирішенні таких питань у пригоді може стати досвід

розвинутих європейських країн, наприклад, таких, як Швеція. Там немає спеціальних місць для залишених дітей: малеча завжди живе у сім'ї, а якщо з батьками щось сталося, його передають в фостерну (прийомну) сім'ю. Соціальні служби «ведуть» і спостерігають за такими дітьми, починаючи з народження, та проводять тестуванням з метою виявлення хвороб на ранніх стадіях. Коли проблема визначена, проводяться консультації з батьками, потім фахівці визначають, що необхідно родині з такою дитиною, та чим можна допомогти. Далі разом з батьками, також за бажанням дитини, складають план можливої реабілітації. Після зазначених процедур відбувається моніторинг результатів. І знов все – по колу.

Так, у Швеції діти з особливими потребами ходять до школи – спеціальної, тренувальної або звичайної. Для порівняння, в Україні діти, які проживають у будинках-інтернатах 3-4-го профілю, до школи не ходять (рідкісний винятком – спеціальні школи). Часто вважають, що ці дітки не здатні засвоювати навчальний матеріал. Їх працю використовують для роботи в підсобному господарстві установи, де вони живуть, і вчать самому простому – самостійно поїсти, почистити зуби, зав'язати шнурки. Виховання дітей у Швеції – це обов'язок батьків, від якого вони не можуть відмовитися, а відвідування школи – обов'язок кожної дитини. Індивідуальний графік і навчання вдома можливі лише в надзвичайних ситуаціях. Соціалізація та інтеграція таких дітей у суспільство – це чіткий обов'язок держави. У Швеції їх навчають максимально обслуговувати себе самостійно, розвивають здорові та реабілітують обмежені функції організму; прикріплюють до дитини одного або двох асистентів. Вся робота, що проводиться з дітьми в соціальних центрах, записується на відео і потім аналізується фахівцями. Для дітей з особливими потребами та їх батьків там існують літні табори. Також для них влаштовано ліфти (що давно вже не обговорюється) та багато інших допоможних пристроїв або речей, в той час як в Україні, нажаль, навіть кількість пандусів обмежена. До речі, крісла для кожної дитини виготовлюються індивідуально, також є «біла» і «чорна» кімнати – для розвитку сенсорики дітей та різноманітні тренажери.

Отже, нам варто задуматися над таким зворушливим підходом у прояві любові до людини і важливістю виховання дітей з раннього віку на основі моральних, духовних цінностей.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Кресто-Воздвиженский храм. Школа-сад св. Миколая [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://krest-ua.com.

2. Журнал "Купол" [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до журналу: http://festzmi.org/node/2802.

3. ООН в Україні та захист прав людей з особливими потребами [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.un.org.ua/ua/main/united-nations-enable-rights-and-dignity-of-persons-with-disabilities.

4. Ткачук О.М. Формування економічного, морального і духовного потенціалу суспільства. Соціально-економічні трансформації в епоху глобалізації / О.М. Ткачук, Н. С. Назаренко // Збірник наукових статей учасників 5-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції ПНПУ ім. В. Г. Короленка. – 2013. – С. 51-54.

5. Формирование духовных основ предпринимательской деятельности: монографія. – Германия: Palmarium Academic Publishing, 2015. – 76 с.

***О.П. БОНДАР**, магістрант групи ПС-51-14 (м),*
Вінницький інститут Університету «Україна»,
науковий керівник: Н.С. Чорноусенко, к.психол.н.,
доцент кафедри психології
Вінницький інститут Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ТИПОВА ЛІДЕРСЬКА ЯКІСТЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Анотація: Стаття присвячена аналізу лідерських якостей особистості та визначенню значущості соціальної відповідальності для лідерів молодіжних громадських об'єднань.

Ключові слова: відповідальність, соціальна відповідальність, лідерські якості, молодь

Мета статті – проаналізувати основні лідерські якості та визначити чи соціальна відповідальність є типовою якістю для лідерів молодіжних громадських об'єднань.

Розбудова громадянського суспільства в Україні і встановлення демократичних цінностей не можливі без активної участі молоді, про що свідчать події в Україні 2005-2015 р. Підвищення свідомості та поширення соціальної відповідальності серед молоді, формування активної життєвої позиції ідуть поряд з розвитком молодіжного лідерства.

Лідерство є однією з найбільш яскравих і значимих явищ у суспільному житті. В англійській мові слово «лідерство» стало використовуватися більше два століття тому, проте систематичне

наукове вивчення лідерства та пов'язаних з ним теорій почалося лише в XX ст. і стало предметом дослідження багатьох науковців (Р. Крачфілд, Д. Креч, Г. Хомманс, Р. Бейлс, Т. Ньюком, А. Харе, Р. Бейлз, Л. Картер, Ф. Слейтер, Дж. Бернс, Р. Такер, Б. Келлерман, Дж. Пейдж та ін.). Було запропоновано понад кілька сотень визначень лідерства, що доводить складну його пррироду та актуальність питання.

Лідерство – досягнення мети через діяльність людей. Воно полягає в підтримці та натхненні працівників і груп людей на те, щоб вони досягали успіху оптимальним шляхом [7].

Лідер (від англ. Leader – ведучий) – член групи, за яким вона визнає право приймати відповідальні рішення в значущих для неї ситуаціях. Це особистість, що об'єднує людей заради досягнення певної мети [6].

На початку XX століття виникла одна з перших соціально-психологічних теорій лідерства – «теорія рис» лідерства (теорія англійського вченого Ф. Гальтона). Згідно з теорією людина могла стати лідером лише за умови наявності в неї певного універсального набору вроджених характеристик: від зросту, ваги до інтелектуальних здібностей і рис особистості. На практиці ця теорія зазнала поразки.

Відомі дослідники лідерства Ральф Стогділл та Річард Менн у 40-50-х роках минулого століття намагалися згрупувати всі виявлені раніше лідерські якості. Стогділл визначив якості, які характеризують лідера: розум та інтелектуальні здібності, професіоналізм, впевненість у собі, домінування, активність, прагнення до успіху, комунікабельність.

У 1940р. американський психолог К. Берд склав список із 79 лідерських рис і якостей, проте проаналізувавши інших авторів і практику зрозумів, що наявність цих рис не завжди перетворювала людину на ефективного лідера.

Важлива роль надавалася психологічним особливостям лідера: чесність, впевненість, оптимізм, ентузіазм, порядність, переконаність, настирливість та ін. Але продовжуючи дослідження з визначення необхідних характеристик лідера, вчені виявляли все більше і більше якостей лідера в залежності від ситуацій та процесу діяльності. Це дало поштовх до появи та розвитку інших концепцій лідерства, зокрема ситуаційної теорії. В ній якості розглядалися як одна з «ситуаційних змінних».

Згідно з теорією лідерських якостей (теорія великих людей), найкращі керівники мають певний перелік особистий якостей, які є загальними для всіх (чесність, високий рівень інтелекту, знання,

вражаюча зовнішність, ініціативність, дисциплінованість, високий рівень впевненості у собі, здоровий глузд, мудрість). Разом з тим немає певної думки щодо набору якостей, які мають бути притаманні справжньому лідеру [7].

У 1969р. Е. Холландер і Д. Джуліан вперше розглянули «імпліцитну теорію» лідерства: «люди сприймаються в групах як лідери в тій мірі, в якій їх характеристики (наприклад, інтелект, риси особистості, цінності) відповідають уявленню інших про лідера»[5].

Сьогодні у західній соціальній психології домінує синтетична концепція лідерства, згідно якої лідерство – це процес організації міжособистісних стосунків у групі, а лідер є суб'єктом управління цим процесом.

Більшість досліджень якостей лідера проводилися у США та Великобританії. Згідно з них можна виділити основні якості успішного лідера: здатність працювати з людьми, здатність генерувати нові ідеї, здатність нести відповідальність за виконання завдань, потреба в досягненні результатів, попередній досвід лідерства, великий досвід у різних галузях діяльності, здатність вести справи та переговори, готовність ризикувати, обдарованість, здатність змінювати стиль керівництва в потрібній ситуації.

Практики Пітер Урс Бендер та Ерік Хеллман визначають такі якості лідера: знання себе та своїх цінностей, бачення майбутнього, готовність до ризику, комунікаційні вміння, працелюбність, моніторинг результатів, завзятість, вміння ставити та досягати цілей, професійні знання, віра в себе, бажання досягнути успіху, отримання задоволення від роботи, позитивне відношення, інтуїція, ініціативність, впевненість, мужність, відповідальність, чесність, відкритість, здатність мотивувати та надихати інших, зосередженість, емпатія, вміння поважати досягнення інших, стійкість, витримка, увага до деталей, вміння працювати під тиском [1].

Майже усі дослідники лідерських якостей називають серед домінуючих – відповідальність, адже лідер приймає на себе відповідальність за прийняття правильного рішення та виконання обраного напрямку.

В умовах глобалізації, вивчаючи поняття «відповідальність» як форму саморегуляції особистості, слід розглядати і «соціальну відповідальність» як усвідомлення особистістю своєї соціальної активності, своїх вчинків, дій і наслідків, значущих для людей, держави та суспільства зокрема.

В.К. Грищук [3] вважає, що «соціальна відповідальність крізь призму принципів соціальної відповідальності може трактуватися як

моральний механізм утримання від негативних наслідків людської діяльності за умови зміни її змісту на користь свободи вибору та відповідальності за нього».

Українська журналістка та блогер Н. Криворучко вважає, що сьогодні українцям заважає рухатися вперед відсутність почуття соціальної відповідальності: як з боку «політичного бомонду», так і зі сторони громадян. Здатність відчувати відповідальність не лише за власне життя, але й за життя тих, хто знаходиться поруч – доволі не просте завдання [4].

Досліджуючи соціальну відповідальність української молоді, Вієвська М.Г. провела аналіз ціннісних орієнтацій молоді, згідно якої у 2009р. соціальна відповідальність не була провідною цінністю для молоді [2].

За допомогою анкетування ми визначили головні риси, які, на думку молоді, мають бути властиві сучасному молодому лідерові. У проведеному в січні-лютому 2015р. дослідженні взяло участь 58 молодих осіб віком від 18 до 29 років, які є представниками молодіжних громадських об'єднань Вінницького регіону. Учасникам опитування необхідно було обрати із запропонованого списку лідерських якостей (15) лише 5 якостей, які мають бути в молодого лідера. Була визначена така «п'ятірка лідерських якостей»: комунікабельність, відповідальність за себе та оточення, професіоналізм, впевненість та чесність.

Отже, друге місце друге місце в рейтингу найважливіших лідерських якостей молоді займає соціальна відповідальність.

На нашу думку, усвідомлення значущості соціальної відповідальності зумовлено тим, що представники молодіжних організацій мають більш активну життєву позицію, ніж пересічні молоді люди. Крім того, українська молодь значно активізувалася за останні роки. Події на Майдані 2013-2014рр. показали, що молодь відіграє важливу роль у житті суспільства.

Висновок:

Аналіз теоретичних джерел та проведені нами дослідження показали, що соціальна відповідальність є одним із важливих чинників успіху молодого лідера в сучасному світі. Справжній лідер має бути соціалізованим, тобто здатним бути відповідальним за все, що відбувається загалом і в суспільстві зокрема.

Для розбудови України нам потрібна свідома, національно орієнтовна, культурно освічена молодь. Активність молоді яскраво проявляється через участь в молодіжних громадських об'єднаннях, що сприяє соціалізації молоді та формуванню соціально активної

особистості з лідерськими якостями. Особа, за якою готова йти молодь, повинна володіти такою лідерською якістю як соціальна відповідальність.

Отже, формування соціальної відповідальності молоді та стимулювання активної її участі у житті громади сприятиме розвитку громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Бендер П.У. Лидерство изнутри : практ. руководство / П.У. Бендер, Э. Хеллман; пер. с англ. Е.А. Бакушева. – Минск: Попурри, 2005. – 304 с.

2. Вієвська М.Г. Формування соціальної відповідальності сучасних фахівців як інтегруюча тенденція / М.Г. Вієвська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – С. 28-31

3. Грищук В.К. Соціальна відповідальність: навч. посіб. / В.К. Грищук. – Львів: ЛДУВС, 2012. – 151 с.

4. Криворучко Н. Соціальна відповідальність як основна розвитку українського суспільства/ Н. Криворучко [Електронний ресурс]. 2014 – Режим доступу: http://politiko.ua/blogpost59132

5. Кричевский Р.Л. Социальная психология малой группы: Учебное пособие для вузов / Р.Л. Кричевский, Е.М. Дубовская. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 318 с.

6. Рогов Є.І. Психологія групи / Є.І. Рогов. – М.: Гуманитар. вид. Центр ВЛАДОС, 2007. – 430 с.

7. Скібіцька Л.І. Лідерство та стиль роботи менеджера: навч. посіб. / Л.І. Скібіцька. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 192 с.

***Л.О. ГЛУШКО**, студентка групи СР-31-13*
Вінницький інститут Університету «Україна»,
***А.І. ПОБЕРЕЖНА**, студентка групи СР-31-13*
Вінницький інститут Університету «Україна»
***Н.О. ЛЯШКОВА**, ст. викладач*
кафедри соціальних технологій
Вінницький інститут Університету «Україна»

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМКІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Анотація: У статті розкрито суть поняття «волонтерство», визначено принципи, якими повинен керуватися волонтер у своїй діяльності та зібрано перелік центрів волонтерського руху в Україні.

Ключові слова: волонтер, волонтерство, волонтерська діяльність, волонтерський рух, принципи волонтерської роботи, соціальна сфера.

На сьогоднішній день в Україні волонтерський рух набує актуальності та підтримки з боку держави, тому що велика кількість людей потребують допомоги. Особливо важлива така доброчинна діяльність для молоді, оскільки вона надає їм можливість вчитися та реалізовувати себе через надання допомоги як окремій людині, так і суспільству в цілому. Волонтерська діяльність як прояв милосердя і доброчинності буде існувати доти, доки існує потреба людей у тій чи іншій допомозі та обмежена державна участь у задоволенні потреб своїх громадян, їхній соціальній підтримці [8].

Тому метою статті є дослідити суть поняття «волонтерство» та його роль у соціальній сфері й проаналізувати теоретичні та правові основи змісту, принципів та функцій волонтерської діяльності у дослідженнях науковців.

Протягом тривалого періоду Україна як незалежна держава намагається побудувати демократичне суспільство, яке має базуватися на принципах свободи, творчості та гуманізму. Формальні державні структури не в змозі реагувати на всі проблеми суспільства, тому особливого значення набуває волонтерський рух.

Потрібно розуміти, що волонтерський рух – доброчинна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства в цілому [12].

Велика кількість науковців цікавиться питаннями волонтерської діяльності. Однак, теоретичних і практичних доробок з питань волонтерства ще дуже мало, щоб розробити єдину та ефективну модель залучення молоді до діяльності. Розгортання теоретичних та емпіричних досліджень волонтерства потребує точної операціоналізації поняття, чіткого визначення його критеріїв. Проте, саме дані питання у вітчизняній науковій літературі залишаються не висвітленими. Причиною цього є те, що волонтерство досить нове явище в українському суспільстві, тому вітчизняні наукові джерела присвячені переважно прикладним аспектам даної діяльності.

Так, у працях А. Капської [13] визначено принципи волонтерської роботи. Яскраво обґрунтовано роль волонтерства як складової соціально-педагогічної роботи з молоддю у працях І. Звєрєва та Г. Лактіонова [10]. У працях О. Безпалько [14], Р. Вайнола [5], Н. Заверико [9], А. Капської [13] розкрито технології залучення та

підготовки молоді до волонтерської діяльності. Особливості роботи волонтерів у центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді викладено у праці таких відомих науковців, як О. Главник та Н. Романова [7]. Вітчизняний науковець З.П. Бондаренко [4] широко розкриває особливості організації волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу. Т. Лях [7] у своєму дослідженні подає класифікацію волонтерських груп, зміст та напрями роботи волонтерів, аналіз особливостей соціально-педагогічної діяльності студентських волонтерських груп.

Завдяки науковим пошукам Н. Романова, Н. Трубнікова, Н. Черепанова [11] визначено мотиваційні фактори участі у волонтерській діяльності. У наукових дослідженнях Т. Дружченко, Н. Івченко, Р. Ларсен висвітлено волонтерську діяльність як добровільну, свідому та безкоштовну працю, засновану на ідеях безкорисливого служіння гуманним ідеалам людства, яка не має на меті отримання прибутку, одержання оплати або кар'єрного росту [7, с. 56].

Сутність поняття «волонтерство» можна визначити як добровільний вибір, що відображає особисті погляди і позиції; це активна участь громадянина в житті суспільства, що виражається, як правило, у суспільній діяльності в межах різного роду асоціацій [6, с. 25]. Волонтерство сприяє покращенню якості життя, особистому процвітанню й реалізації основних потреб на шляху до більш справедливого і мирного суспільства, більш збалансованому економічному і соціальному розвитку, створенню нових робочих місць і нових професій.

Слід відзначити, що роль волонтерства у соціальній сфері визнана на державному рівні, що знаходить своє підтвердження в законодавчих документах, зокрема у законах України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про соціальні послуги», в яких добровільна праця волонтерів визнається як необхідна та суспільно корисна [2; 3].

Волонтерство не має релігійних, етнічних, вікових, політичних і географічних обмежень. Брати участь у добровольчих діях може кожний. Осіб, які працювали у цій сфері, називали громадськими діячами, альтруїстами, доброчинцями, добровольцями тощо. Настали нові часи і по-іншому стали називати таких людей – волонтери.

У Законі України «Про волонтерський рух» поняття «волонтер» трактується як фізична особа, яка добровільно здійснює благодійну, неприбуткову та мотивовану діяльність, що має суспільно корисний характер [1]. На думку І. Звєрєвої, волонтер – це людина яка добровільно надає безоплатну соціальну допомогу та послуги

інвалідам, хворим, особам і соціальним групам, що опинилися в складній ситуації [10, с. 38].

Важливим у роботі волонтера є усвідомлення необхідності власної діяльності та наявність бажання працювати. Головна перевага волонтерів полягає в тому, що вони виконують роботу, яка їм подобається, й отримують задоволення, коли бачать результати. У добровільній роботі беруть участь різні категорії волонтерів, але при цьому дуже важливо володіти низкою умінь та навичок, уміти правильно розуміти потреби людей, мати готовність до надання різних видів допомоги і підтримки.

Загальна Декларація про волонтерську діяльність, останній варіант якої був прийнятий на XVI Всесвітній конференції добровольців у 2001 році в Амстердамі (Нідерланди), тлумачить волонтерську діяльність як основу побудови та розвитку громадянського суспільства. Вона втілює в собі найшляхетніші прагнення людства – прагнення миру, свободи, безпеки та справедливості для всіх людей. В даній декларації визначено принципи, якими мають керуватись волонтери, а саме [6, с. 123]:

- визнання права на закріплення за всіма чоловіками, жінками та дітьми, незалежно від їхньої расової приналежності, віросповідання, фізичних особливостей, відповідного соціального та матеріального становища;
- поважання гідності і культури всіх людей;
- надання допомоги, безкоштовних послуг особисто або організовано в дусі партнерства і братерства;
- визнання рівної важливості особистих і колективних потреб, сприяння їх колективному забезпеченню;
- перетворення волонтерства на елемент набуття нових знань і навичок, удосконалення здібностей, стимулюючи при цьому ініціативу і творчість людей, надаючи кожному можливість бути творцем, а не користувачем, спостерігачем.

Важливою складовою щодо ефективного залучення молоді до волонтерської діяльності є володіння інформацією щодо існування центрів волонтерського руху.

Наші дослідження дозволили зібрати перелік наступних центрів волонтерського руху в Україні:

- Координаційна рада з питань розвитку та підтримки волонтерського руху при Міністерстві праці і соціальної політики;
- Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту;
- Державна соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді;
- Державний інститут розвитку сім'ї та молоді;

- Український державний центр соціальних служб для молоді;
- Всеукраїнський громадський центр «Волонтер»; ресурсний центр розвитку громадських організацій «Гурт»;
- Центр волонтеріату «Добра воля» (м. Київ);
- Громадська організація «Школа Рівних Можливостей» ;
- Громадська організація – благодійний фонд «Дитяча надія»;
- Міжнародна благодійна фундація «Отчий дім»;
- Молодіжна громадська організація «Скаутська організація «ГАРТ»;
- Корпус миру США;
- Благодійний рух «Повна чаша»;
- Волонтерський рух «Пенсіонер України», ради організації ветеранів війни;
- Волонтерський загін «СОВА» (Луганський національний педагогічний університет ім. Т. Шевченка);
- Одеський центр волонтерства;
- Волонтерська група студентів і молоді «Время перемен» (м. Одеса);
- Західноукраїнський центр «Жіночі перспективи» (м. Львів);
- Донецька обласна Ліга ділових і професійних жінок (ДОЛДПЖ)
- Дніпропетровська міська громадська організація «Жіночий інформаційно-координаційний центр»;
- Молодіжна громадська організація «Центр соціально-активної молоді «Ожина» (м. Чернігів);
- Харківський громадський центр «Молодь за демократію»;
- Полтавська філія Суспільної Служби України;
- Об'єднання волонтерів Вінниччини;
- Подільський центр прав людини (м. Вінниця);
- Громадська організація «Паросток»" (м. Вінниця);
- Центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Промінь» (м. Вінниця);
- Вінницька міська громадська організація молоді з обмеженими фізичними можливостями «Гармонія»;
- Громадська організація «Без кордонів» (м. Вінниця);
- Громадська організація «Джерело надії» (м. Вінниця);
- Громадська організація «Соціальні перспективи» (Вінницький інститут Університету «Україна»).

Отже, волонтерська діяльність як напрямок соціальної роботи активно поширюється на теренах України. Волонтерство виступає

одним із провідних шляхів до самореалізації і формування активної громадської позиції. Участь молоді у волонтерському русі є чи не єдиним шляхом до подолання байдужості та повернення до традицій українського суспільства.

Отже, волонтерство має унікальну місію – вирішення найгостріших і найскладніших соціальних проблем, що на перший погляд видаються глухим кутом, а завдяки волонтерам таки знаходять своє розв'язання й позитивне вирішення. Волонтери, як активна громадська ланка, важливі для кожного суспільства, тому що вони працюють безкорисливо, демонструючи суспільству, що в житті є речі більш цінні, ніж отримання матеріальної винагороди.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про волонтерський рух» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2118vi.

2. ЗУ «Про соціальні послуги» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/966-15.

3. ЗУ «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2558-14.

4. Бондаренко З.П. Волонтерська робота у вищому навчальному закладі / З.П. Бондаренко // Вісник Запорізького національного університету. – 2008. – № 1. – С. 25-30.

5. Вайнола Р.Х. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку / Р.Х. Вайнола, А.Й. Капська, Н.М. Комарова та ін. – К.: Академпрес, 1999. – 112 с.

6. Лях Т.Л. Волонтерство: порадник для організатора волонтерського руху / Т.Л. Лях. – К.: ВГЦ «Волонтер», 2001. – 150 с.

7. Волонтери в соціальній роботі / О. Главник, Н. Романова, Т. Дружченко. – К.: Главник, 2006. – 128 с.

8. Авраменко Є. Г., Васильєв М. К. Волонтерський рух в Україні: засади і принципи діяльності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://keui.files.wordpress.com/2015/04/04_avramenko_vasiliev.pdf.

9. Заверико Н.В. Основи управління діяльністю волонтерів: посібник для керівників волонтерських груп та програм / Н.В. Заверико. – Запоріжжя: Економіка, 2004. – 125 с.

10. Зверева И.Д. Развитие социальной работы и социальной педагогики в Украине: итоги 2 летней реализации проекта «Социальное образование в Украине» / И.Д. Зверева, Г.М. Лактионова // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. – № 4. – С. 2-6.

11. Інформаційні матеріали для слухачів курсів підвищення

кваліфікації: тези лекцій / За заг. ред. Н. Черепанової. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 136 с.

12. Історія волонтерського руху [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.volunteer.kiev.ua/pages/History_volunteer.

13. Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: навч. посіб. / А.Й. Капська. – К.: УДЦССМ, 2001. – 220 с.

14. Соціальна робота в Україні: навч. посібник / І.Д. Звєрєва, О.В. Безпалько та ін.; за заг. ред. І. Д. Звєрєвої, Г. М. Лактіонової. – К.: Науковий світ, 2003. – 233 с.

***О.О. ДАЦЮК**, студентка групи СР-51-14 ДВО (з)*
Вінницький інститут Університету «Україна»
науковий керівник: Г.В. Давиденко, д.пед.н.,
доц. кафедри соціальних технологій,
Вінницький інститут Університету «Україна»

ПРОБЛЕМА ЕМОЦІЙНОГО «ВИГОРАННЯ» У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Анотація: У статті представлено аналіз психолого-педагогічної літератури з питання емоційного «вигорання» у професійній діяльності соціального працівника. Зосереджено увагу на особливостях виникнення, проявах та профілактиці синдрому «емоційного вигорання».

Ключові слова: вигорання, синдром емоційного вигорання, емоційне виснаження, стрес, тривожність, соціальний працівник.

Актуальність даної проблеми полягає в тому, що у сучасному світі відбувається істотне розширення різновидів професій і паралельно збільшується кількість симптомів, в результаті чого збільшується ймовірність виникнення синдрому вигорання у представника будь-якої професійної сфери. До групи ризику відносяться працівники професійної системи «людина-людина», а саме лікарі, вчителі, консультанти, соціальні працівники та інші. В результаті, синдром «вигорання» перетворився на «хворобу"« соціальних і комунікативних професій.

Специфіка роботи людей даних професій відрізняється тим, що в них присутня велика кількість ситуацій з високою емоційною насиченістю і складністю міжособистісного спілкування, і це вимагає від спеціаліста значного внеску до встановлення довірливих відносин і уміння управляти емоційною напруженістю ділового спілкування.

Мета статті – проаналізувати психолого-педагогічну літературу з

питання емоційного «вигорання» у професійній діяльності соціального працівника та розкрити особливості виникнення, прояву та профілактики синдрому емоційного вигорання.

Головною причиною синдрому «емоційного вигорання» є психологічна та душевна перевтома. Коли вимоги (внутрішні та зовнішні) тривалий час переважають над ресурсами (внутрішніми і зовнішніми), у людини порушується стан рівноваги, що неминуче призводить до емоційного вигорання.

Вперше термін «вигорання» був введений американським психіатром Х. Френдербергером для характеристики психологічного стану здорових людей, що знаходяться в інтенсивному і тісному спікування з людьми (клієнтами) в емоційно навантаженій атмосфері при наданні професійної допомоги. Синдром «емоційного вигорання» у професійній діяльності досліджували науковці Т. Форманюк та Х. Маслач, які вказували на те, що вигорання є професійною кризою [1, с. 23].

Існує цілий ряд вітчизняних і зарубіжних досліджень, присвячених вивченню провідних чинників емоційного вигорання серед представників соціальних професій (Н.Е. Водопьянова, Е.Р. Ганеєва, В.В. Бойко, Х. Маслач, М.М. Скугаревська, Т.В. Форманюк, Х. Дж. Фрейденберг) [3; 4]. Емоційне вигорання є особливою формою професійної дезадаптації людини, що призводить до зниження якості роботи, втрати інтересу до неї і навіть до зміни професії та роду діяльності. Воно є причиною порушень фізичного і психічного здоров'я.

Соціальні працівники – це та категорія людей, яка найбільш уразлива до синдрому «емоційного вигорання», адже саме ці люди безпосередньо контактують з різними прошарками населення, надаючи соціальну допомогу. Внаслідок наростаючого емоційного виснаження у соціального працівника посилюється байдужість до своїх обов'язків та всього, що відбувається на роботі, проявляється негативізм як до пацієнтів або клієнтів, так і до співробітників. Людина відчуває власну професійну нездатність, незадоволеність роботою, деперсоналізацію, а в кінцевому підсумку різко погіршується якість її життя. В подальшому можуть розвиватись невротичні розлади й психосоматичні захворювання. Також існує циклічний зв'язок між стресом та вигоранням: емоційне виснаження призводить до зростання стресу, а стрес призводить до зростання емоційного виснаження.

Традиційно чинники синдрому «вигорання» розподіляються на два великі блоки: зовнішні чинники (умови середовища та оточення, що впливають на людину) та внутрішні чинники (індивідуально-

психологічні особливості людини). В соціальних службах найчастіше в наявності наступні зовнішні чинники, що впливають на виникнення синдрому емоційного вигорання [2, с. 138]: хронічно напружена психоемоційна діяльність; психологічно складний контингент клієнтів служб; перевантаження та надмірні вимоги до працівників; неефективна система мотивування і стимулювання, як матеріального так і нематеріального; невідповідні умови праці та нестабільність робочого графіку. До внутрішніх чинників в більшості випадків зараховуються: схильність до надмірної емоційної включеності, надмірно інтенсивне сприйняття і переживання подій; схильність до самопожертви; підвищена відповідальність; неадекватне емоційне реагування в конфліктних ситуаціях; слабка мотивація емоційної віддачі у професійній діяльності; низька самооцінка, невпевненість в собі; невміння планувати свій час та етичні дилеми.

Синдром «емоційного вигорання» виникає поетапно і ділиться на три фази [2, с. 235]:

- фаза «тривожна напруга» – передвісник і «пусковий механізм» у формуванні емоційного вигорання. Нервова напруга – цей пусковий механізм – проявляється чотирма симптомами: переживання психотравмуючих обставин; незадоволеність собою; почуття безвихідності; тривога і депресія.
- фаза «резистенція» (опір наростаючому стресу). Формування захисту на даній фазі проявляється такими симптомами вигорання: неадекватне вибіркове емоційне реагування; емоційно-етична дезорієнтація; розширення сфери економії емоцій; редукція професійних обов'язків.
- фаза «виснаження» характеризується більш або менш вираженим падінням загального тонусу і ослабленням нервової системи. Емоційний захист стає невід'ємним атрибутом особи. Дана фаза також проявляється низкою симптомів: емоційний дефіцит; емоційна відчуженість; особисте відсторонення, або деперсоналізація; психосоматичні та психовегетативні порушення.

Кожна людина може виробити свої індивідуальні стратегії для боротьби із синдромом «емоційного вигорання», але варто згадати декілька універсальних правил[3, с. 215]:

Правило розподілу. Необхідно чітко розділяти професійну діяльність і особисте життя: не брати роботу додому, мати хобі, яке не стосується роботи, спілкуватися з друзями, які не є колегами по роботі. Для цього досить дієвими є різноманітні ритуали.

Правило зміни діяльності. Намагатися чергувати свою професійну діяльність, тобто не тільки спілкуватися з клієнтами, а й

займатися різноманітною паперовою роботою, або особистим професійним вдосконаленням: відвідувати тренінги та навчання.

Правило часу. Страх не встигнути, запізнитися, відсутність структури можна подолати за допомогою тайм-менеджменту. Він дозволяє при організації часу враховувати індивідуальні ритми людини, що зводить до мінімуму хронічні перевтоми.

Правило внутрішньої метафори. Дуже велику роль у формуванні синдрому емоційного вигорання відіграють внутрішні установки, те як людина сприймає себе як спеціаліста. Працівник, який досягнув певного професіонального рівня, має уже сформований образ свого професійного "Я". Якщо в процесі роботи виявлено, що цей образ має певні деструктивні елементи, його варто видозмінити, але не знищувати, тому що це може принести шкоду особистості. Внутрішні переконання варто міняти конструктивно, щоб з однієї сторони людина відчувала себе хорошим спеціалістом, який дійсно допомагає людям, а з іншої – була емоційно благополучною, врівноваженою і захищеною від стресу.

Отже, синдром «вигоряння» являє собою процес поступової втрати емоційної, когнітивної та фізичної енергії, що виявляється в симптомах емоційного, розумового виснаження, фізичного стомлення, особистісної відстороненості і зниження задоволення виконанням роботи. Він розглядається як результат невдало дозволеного стресу на робочому місці.

З огляду на вище сказане, ми прийшли до висновку:

1. Синдром «емоційного вигорання» – це вироблений особистістю механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій у відповідь на вибрані психотравмуючі дії. Він являє собою придбаний стереотип емоційної, частіше всього професійної поведінки.

2. «Вигорання» – частково функціональний стереотип, оскільки дозволяє дозувати і економно витрачати енергетичні ресурси. У той же час можуть виникати його дисфункціональні наслідки, коли вигорання негативно позначається на виконанні професійної діяльності та відносинах з партнерами.

3. Якщо у соціального працівника діагностовано синдром емоційного вигорання, існує потреба в отриманні цією особою психологічної допомоги кваліфікованого працівника, але найкращим методом боротьби з цим психологічним недугом є його профілактика.

Список використаних джерел

1. Бойко В.В. Синдром «эмоционального выгорания» в профессиональном общении / В.В. Бойко. – СПб.: Питер, 2007. – 105 с.

2. Бойко В.В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других / В.В. Бойко. – М.: Информ. изд. дом «Филин», 1996. – 472 с.

3. Водопьянова Н.Е. Синдром выгорания: диагностика и профилактика / Н.Е. Водопьянова, Е.С. Старченкова. – СПб.: Питер, 2008. – 300 с.

4. Орел В.Е. Феномен выгорания в зарубежной психологи. Эмпирическое исследование / В.Е. Орел // Психологический журнал. – 2001. – №1. – С. 16-21.

О.А. ЗАГРІЯ, *студент групи СР-51-14ДВО (з)*
Вінницький інститут Університету «Україна»
науковий керівник: І.В. Саранча, к.пед.н.,
доцент кафедри соціальних технологій
Вінницький інститут Університету «Україна»

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Анотація: В даній статті проаналізовано особливості міграційних процесів в Україні, визначено їх основні типи.

Ключові слова: міграція, міграційні процеси.

Міграційні потоки є так званим індикатором реакції населення на зміни в економічному, політичному, соціальному житті будь-якого суспільства. І саме розмір, напрямки та масштаби таких процесів певною мірою свідчать про стабільність суспільного розвитку в країні або нестабільність. Ці процеси викликають занепокоєння, так як є передумовою значних глобальних демографічних наслідків та інших негативних явищах, які значно впливають на соціальний, політичний та економічний стан держави. Отже, держава зобов'язана забезпечити контроль і нагляд за цими процесами, але при цьому слід враховувати основні права та свободи людини та громадянина.

Феномен міграції досліджувався й раніше. Значний вклад у розвиток міграційного права внесли вітчизняні учені: О. Бандурка, Ю. Бузницький, В. Колпаков, С. Масьондз, В. Олефір, Ю. Римаренко, Н. Тиндик, В. Шаповал та інші, але розрізненість поглядів, методів дослідження поняття міграції залишили прогалини у теоретичній базі і тому потребують окремого наукового дослідження

Термін "міграція населення" (від лат. migratio – переселення) позначає процес переселення (переміщення) людей, що перетинають границі тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди чи на тривалий термін. По визначенню ООН, міграцією вважається переміщення осіб на термін більш 6 місяців. Існує і більш широке

тлумачення цього поняття, відповідно до якого: міграція – усі види руху населення, що мають суспільну значимість, аж до переміщення з пригороду в місто, всередині міста, з будинку на роботу і назад.

Виділяють 4 основних типи міграції: епізодичну (поїздки на відпочинок, навчання), маятникову (переміщення по відносно стабільних маршрутах в одну сторону, а потім назад), сезонну (як правило на сезонні роботи) – поворотні типи; і безповоротний тип міграції, що і є таким у строгому змісті слова. Переважно саме безповоротний тип, який породжує найбільшу кількість проблем і є об'єктом соціальної роботи.

В останні роки в Україні збільшується кількість географічних напрямків трудової міграції, однак основними залишаються: – рух мігрантів з країн, що розвиваються й постсоціалістичних країн у промислово розвинені країни; – рух мігрантів між країнами, що розвиваються й постсоціалістичними країнами; 8 – рух мігрантів між промислово розвиненими країнами; – рух мігрантів із промислово розвинених країн у постсоціалістичні країни та країни, що розвиваються.

Виділяють п'ять основних центрів трудової міграції:

1. Північна Америка – цей центр міграції є лідером з кількості щорічно прибуваючих іммігрантів. Історично трудові ресурси цього регіону склалися за рахунок іммігрантів. Зараз Америка залучає як висококваліфіковані та науково-технічні кадри, так і низько кваліфікованих працівників з усього світу. При цьому низько кваліфіковані робітники емігрують переважно з Мексики та країн Карибського басейну до США. Висококваліфіковані працівники прибувають з Західної Європи, Латинської Америки, Росії.

2. Європа — значну роль в формуванні цього центру міграції стало створення Європейського Союзу, однією із цілей якого є створення єдиного ринку робочої сили. Так, на частку Європейського Союзу припадає біля чверті обороту світового ринку робочої сили. Унаслідок цього в Європі спостерігається внутріконтинентальне міждержавне переміщення робочої сили.

Абсолютними лідерами з кількості іммігрантів є Франція та Німеччина. Іммігранти знаходять роботу здебільшого в сфері обслуговування, будівництві, на забруднених та небезпечних виробництвах. У Європу емігрує здебільшого молодь, яка не досягла 25 років. У рамках європейських міграцій слід виділити три основні напрямки: з менш розвинутих країн Південної та Східної Європи (Греція, Іспанія, Туреччина, Польща, Угорщина) до високо розвинутих країн Західної та Північної Європи (Франція, Англія, Німеччина,

Швеція); з країн Північної Африки, Індії, Пакистану до Західної Європи; рух робітників між високорозвиненими країнами. Також до Європи прибуває багато робітників з країн СНД.

3. Близький Схід – іммігранти становлять велику частку робочого населення цього регіону, у деяких країнах більше 50%. Нафтодобувні країни цього регіону(Саудівська Аравія, Лівія, ОАЕ, Кувейт, Катар, Бахрейн) 9 залучають людські ресурси переважно з бідніших арабських та азіатських країн (Єгипту, Ємену, Йорданії, Судану, Індії, Пакистану, Бангладешу та Шрі-Ланки). Незначна кількість робітників прибуває також з Європи, Філіппін, Таїланду, Південної Кореї. Такі країни, як Ємен, Ірак та Лівія є одночасно й експортерами й імпортерами трудових ресурсів.

4. Латинська Америка – приймаючими країнами Латинської Америки є в основному Аргентина та Венесуела. Міграція носить здебільшого сезонний характер, коли мігранти прибувають для виконання сільськогосподарських робіт. Багато робітників приїжджають працювати на філіалах ТНК. Для Латинської Америки бажаними іммігрантами є робітники зі Східної Європи.

5. Азіатсько – тихоокеанський регіон – приймаючими країнами Азіатсько – Тихоокеанського регіону є Бруней, Майлазія, Сінгапур, Гонконг, Японія, Пакистан, Тайвань. Сюди зазвичай приїжджають працівники з країн, що розвиваються, особливо з Мексики та країн Азії (Китаю, В'єтнаму та Лаосу). Як правило, багато іммігрантів прибуває до таких країн та регіонів, як Австралія, Росія, Африка. Здебільшого іммігранти переїжджають з бідних у багаті країни.

На території сучасної України здавна сформувалися такі великі потоки міграційних процесів: північно-західний, південно-західний та південно-східний. До Північно-Західної України мігрували із Західної Балтії та Центральної Європи, до Південно-Західної – з Подунав'я та Балкан, а Степова Україна тисячоліттями приймала кочівників зі Сходу. Відповідно до міграційних хвиль формувалися три великі культурно-історичні регіони України: Північно-Західний, Південно-Західний та Південно-Східний. За різноманітними археологічними матеріалами та письмовими джерелами, формування трьох великих культурно-історичних регіонів України почалося багато тисячоліть тому.

Отже, ми маємо зробити висновок, що з боку української держави з самого початку відродження незалежної України не приділялося достатньої уваги еміграції населення України , в той час, як питома вага участі українських заробітчан на світових ринках праці є далеко не останньою. Ситуація, що склалася в Україні, потребує від уряду

негайних та зважених законотворчих, господарських та організаційних заходів в сфері економічної, соціальної та демографічної політики, спрямованих на створення нових робочих місць, встановлення належної заробітної плати, на соціальний захист населення, вдосконалення існуючих систем освіти, охорони здоров'я та вирішення питань підвищення народжуваності в Україні.

Приєднання України до світової економічної системи передбачає розробку ефективної та збалансованої державної політики щодо міграції. Від рівня регулювання процесів міграції робочої сили залежить налагодження стосунків між Україною та іншими державами світу, визнання України на міжнародному ринку праці.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про імміграцію» // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 2491. – 247 с.

2. Відякіна М.М. Перспективи формування глобальної моделі регулювання міжнародної міграції: навч. посіб. / М.М. Відякіна. – К.: Економічний простір, 2008. – 184 с.

3. Стащак А.Д. Державна міграційна політика, міграційне регулювання та міграційний менеджмент в Україні та Харківському регіоні / А.Д. Стащак. – Х.: Центр навчальної літератури, 2008. – 240 с.

4. International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www2.ohchr.org/english/law/cmw.htm.

***В.І. ЗАРЕМБЛЮК**, студентка групи СР-41-12*
Вінницький інститут Університету «Україна»,
***О.В. ОМЕЛЬЧЕНКО**, викладач кафедри бізнесу та права*
Вінницький інститут Університету «Україна»

ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБАХ

Анотація: У статті розкрито сутність оцінювання працівників у соціальних службах, проаналізовані всі недоліки та переваги уже існуючих методів оцінювання та запропонований новий метод оцінювального опитування як додатковий метод для оцінювання.

Ключові слова: оцінювання персоналу, соціальний працівник, соціальна служба, оцінка, методи.

В умовах розбудови соціальної держави та громадянського суспільства особливої актуальності набувають методи та прийоми, що дозволяють відслідковувати дієвість та ефективність різноманітних

соціально спрямованих програм. Йдеться про створення спеціальної системи в межах соціального управління, котра б давала можливість відслідковувати процес і вимірювати результат впровадження тих чи інших соціальних ініціатив, проектів, заходів тощо.

Дослідженню системи оцінювання персоналу присвячено багато праць зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема Балабанова Л.В., Руженський М.М., Завиновська Г.Т., Крушельницька О.В., Стахів О.А., Хруцкий В.Є. та інші, які розглядали такі аспекти як ефективність оцінювання персоналу, принципи, на яких повинен ґрунтуватися цей процес, показники, що визначають систему оцінки та інші.

Метою даної статті є дослідження основних компонентів, що формують систему оцінювання персоналу соціальних служб.

Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- розглянути сутність поняття «система оцінювання персоналу»;
- визначити принципи, процедури та методи оцінювання персоналу в соціальних організаціях;

Досить складною уявляється проблема розробки системи вимірювання діяльності в соціальній сфері, оскільки її специфікою є неможливість «об'єктивізувати» соціальну послугу, зафіксувати її, розділити процеси «виробництва» послуг від їх споживання тощо. Ось чому, на нашу думку цікавими і в теоретичному, і в практичному аспектах є створення і вдосконалення технологій, методів, які б дозволяли здійснювати вимірювання та оцінку діяльності в сфері надання різноманітних соціальних послуг.

Ми б хотіли все ж таки акцентувати увагу на проблемах оцінки уже працюючого персоналу, визначенні результативності та якості наданої ними допомоги та послуг. У більшості організацій, які надають соціальні послуги найбільшого поширення набула така форма оцінки персоналу, як атестація, що є процесом оцінки ефективності виконання співробітником своїх посадових обов'язків, здійснюваною його безпосереднім керівництвом. Однак, не дивлячись на усталену форму проведення атестаційної оцінки персоналу організацій, такий підхід має низку недоліків. Зокрема, матеріали атестації, як правило, ґрунтуються виключно на оцінці співробітника керівником, натомість недостатньо береться до уваги точка зору колег по організації, думка підлеглих, клієнтів та ін. Тому останнім часом виникає нагальна потреба у вдосконаленні існуючих та розробці нових методів та підходів до оцінки працівників соціальної сфери та ефективності їх діяльності.

При оцінюванні професійно-кваліфікаційного рівня соціального працівника необхідно визначати його відповідність таким вимогам:

- рівень освіти соціального працівника: вища, неповна вища, середня, середня спеціальна;
- базова спеціальність та її відповідність професійно-кваліфікаційним вимогам.;
- рівень професіоналізму.

При дослідженні даної проблеми було виявлено те, що в процесі оцінювання персоналу соціальних організацій не враховується важливий, на нашу думку, елемент такий як самооцінювання соціального працівника. Тому було розроблено власну анкету для експериментального оцінювального опитування (табл.1.) та було проведено таке опитування в одній із вінницьких соціальних служб.

Таблиця 1.

Власно розроблена анкета для оцінювального опитування

Оцініть якість своєї роботи по даним критеріям за 12-бальною шкалою					
№ п\п	Характеристика	12-10 (відмінно)	9-6 (добре)	5-3 (задовільно)	2-0 (незадо-вільно)
І. ЯКІСТЬ РОБОТИ					
1	Компетентність у роботі				
2	Співпраця з керівництвом				
3	Виконання плану роботи				
4	Дотримання термінів виконання роботи				
5	Ведення документації				
6	Дотримання трудової поведінки				
7	Внесення нових пропозицій та ідей у роботу				
8	Задоволеність клієнтів				
9	Дотримання порядку на робочому місці				
10	Здатність до активного впливу на клієнта				
ІІ. ОСОБИСТІСНІ ЯКОСТІ					
1	Чесність				
2	Справедливість				
3	Тактовність				
4	Об'єктивність				
5	Комунікабельність				
6	Емпатичні якості				
7	Творчий потенціал				
8	Емоційна стійкість				
9	Ввічливість				
10	Прагнення до вдосконалення				

Для цього опитування було обрано 15 соціальних працівників різного рівня та посади. Кожен із них повинен був оцінити якість своєї роботи та особистісні якості. Адже для соціального працівника є важливим не тільки професійні якості, а й особистісні, тому що однією із особливостей соціальної роботи є індивідуальний підхід до кожного із клієнтів.

Анкета розподілена на 2 блоки, в кожному із блоків наведено по 10 критеріїв. Перший блок – це якість роботи, другий – особистісні якості працівника. Характеристики були підібрані відповідно до специфіки соціальної роботи.

Оціночною шкалою була обрана 12-бальна. Для зручності було запропоновано 4 варіанти оцінок: відмінно, добре, задовільно та незадовільно. Кожна із них мала свої кількісні показники: відмінно – від 12 до 10, добре – від 9 до 6, задовільно – від 5 до 3, незадовільно – від 2 до 0 балів.

Обробка результатів проводилася наступним чином. По кожній характеристиці вираховувалося середнє значення.

Результати опитування були вирахувані та сформовані у вигляді таблиці (табл.2.)

Таблиця 2.

Результати оцінювання

I.ЯКІСТЬ РОБОТИ	Результати
Компетентність у роботі	9,9
Співпраця з керівництвом	9,6
Виконання плану роботи	8,5
Дотримання термінів виконання роботи	9,4
Ведення документації	9,3
Дотримання трудової поведінки	9,1
Внесення нових пропозицій та ідей у роботу	7,2
Задоволеність клієнтів	8,5
Дотримання порядку на робочому місці	9,3
Здатність до активного впливу на клієнта	7,5
II. ОСОБИСТІСНІ ЯКОСТІ	
Чесність	9,7
Справедливість	9,7
Тактовність	9,1
Об"єктивність	8,8
Комунікабельність	8,7
Емпатичні якості	7,7
Творчий потенціал	7,3
Емоційна стійкість	7,1
Ввічливість	9,7
Прагнення до вдосконалення	9,8

З даних результів оцінювання можна побачити, що загальний рівень соціальних працівників тримається на належному рівні, але потребує удосконалення, до відмінного рівня.

Найкращі показники були показані по декільком критеріям, таких як: компетентність, співпраця з керівництвом, дотримання термінів роботи та порядку на робочому місці, ведення документації, чесність, справедливість, тактовність, ввічливість та прагнення до вдосконалення. На дещо нижчому рівні знаходиться виконання плану роботи, задоволеність клієнтів, об′єктивність та комунікабельність.

Негайного поліпшення потребують такі особистісні характеристики працівників як емпатичні якості, емоційна стійкість та творчий потенціал. Ці показники можна покращити за рахунок проведення психологічних тренінгів, різних тематичних семінарів та конференцій. Радує те, що прагнення до вдосконалення у працівників спостерігається на достатньому рівні. Тому керівництву варто звернути особливу увагу на це, щоб уникнути професійного та психологічного дисбалансу. Також необхідно звернути увагу на недоліки даного анкетування. Дане опитування не є повністю об′єктивним, в деяких позиціях відповіді можуть бути суб′єктивними. Це може засвідчувати показник результатів по критерію «Об′єктивності», він становить 8,8 із 12. Такий варіант оцінювального опитування може використовуватися в соціальних служб як додатковий, але не основний. Тому що це анкетування є свого роду самооцінюванням працівника, без чого, на мою думку, не може проводитися комплексне оцінювання діяльності соціального працівника різного рівня та посади.

Отже, застосування процедури оцінювання персоналу соціальних служб приводить до підвищення якості та ефективності послуг, які надаються соціально вразливим верствам населення. Розробка і застосування методів оцінювання є складним і творчим завданням, яке реалізується в кожній організації по-різному. Загальними лишаються основні компоненти процесу оцінювання. Тому у проведенні об'єктивної оцінки й атестації повинні бути зацікавлені всі: як керівники, так і співробітники.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л.В. Управління персоналом: навч. посібник / Л.В. Балабанова, О.В. Сардак. – К.: Професіонал, 2006. – 512 с.

2. Крушельницька О.В. Управління персоналом: Навчальний посібник. Видання друге, перероблене й доповнене / О.В. Крушельницька, Д.П. Мельничук. – К.: «Кондор», 2013. – 308 с.

3. Руженський М.М., Соціальний менеджмент: Навч.посібник /

М.М. Руженський. – К.: ІПК ДСЗУ, 2011. – 255 с.

***І.В. КОЛОМІЙЧУК**, студентка групи СР-51-14 ДВО (з)*
Вінницький інститут Університету «Україна»
науковий керівник: Г.В. Давиденко, д.пед.н.,
доц. кафедри соціальних технологій,
Вінницький інститут Університету «Україна»

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНИХ СТЕРЕОТИПІВ СТАРОСТІ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Анотація: У статі представлено теоретичний аналіз психологічної та соціологічної літератури з проблеми соціальних стереотипів старості у сучасному українському суспільстві. У даній роботі описано психологічний вплив суспільних стереотипів старіння на розвиток особистості людини у похилому віці.

Ключові слова: людина похилого віку, особистість, стереотип, соціальні стереотипи, соціальна значущість, соціальна роль, соціальна адаптація.

Актуальність проблеми полягає в тому, що старіння є невід'ємним елементом розвитку особистості, людина набуває іншу роль й становище у суспільстві, а сприйняття оточуючими осіб похилого віку залежить від культурно-історичного, соціально-економічного розвитку країни.

Мета статті – проаналізувати теоретичний аналіз психологічної та соціологічної літератури з проблеми соціальних стереотипів старості у сучасному українському суспільстві та розкрити психологічний вплив суспільних стереотипів старіння на розвиток особистості людини у похилому віці.

Поняття «людина похилого віку» в Україні стійко асоціюється з віком виходу особи на пенсію. У суспільстві старі люди часто сприймаються крізь призму стереотипів, існують як позитивні, так і негативні уявлення про старих людей, що впливає на ставлення до них суспільства. Ці стереотипи заважають сприймати людей похилого віку диференційовано, як індивідуумів, які дійсно мають між собою певні розбіжності і можуть сприяти виникненню соціальних установок і дій, які відбивають у них бажання брати активну участь у повсякденній праці й проведенні дозвілля. З практичної точки зору необхідність всебічного вивчення соціальних стереотипів пояснюється потребою в нейтралізації негативних наслідків стереотипізації та гострих стереотипних проявів негативізму, нетерпимості у взаєминах та

поведінці людей [2, с. 21].

Соціальні стереотипи старості у сучасному українському суспільстві потребують кардинальних змін. Адже, протягом процесу старіння людина втрачає свою роль і відчуває непотрібність в суспільстві, яке не готове прийняти її як сформовану цілісну особистість, яка може приймати активну участь у тій чи іншій діяльності. Тому для підтримки морального духу і позитивної самосвідомості людям похилого віку слід не відмовлятися від активного життя, а, навпаки, зайнятися новою справою. Продовжуючи виконувати активні, соціально значущі ролі і спілкуватись з оточуючими (наприклад, працювати неповний робочий день чи займатися добровільною громадською діяльністю), люди старшого віку можуть зберігати психологічний спокій. Науковці стверджують, що ступінь пристосування людей до старості значною мірою залежить від характеру їхньої діяльності на ранніх етапах життя [3, с. 123]. Люди, які мали емоційну і психологічну стійкість і активність у віці до 30-ти років, зберігають життєву енергію і після 70-ти років; якщо для людей у віці до 30-ти років характерними є страх і консерватизм, то вони виявляють тривогу до кінця свого життя.

Важливий внесок у дослідження соціальних стереотипів старості здійснили В.І. Слободчиков та О.І. Ісаєв. Вчені говорять про те, що у сучасному суспільстві поширився образ старих як непотрібних, обтяжуючих суспільство людей. Такі стереотипи негативно впливають на самопочуття осіб похилого віку [6]. Відчуття себе непотрібним тягарем для оточуючих та близьких – психологічна основа громадської і фахової пасивності пенсіонерів. Швидкі інволюційні процеси виявляють людей раннього постпенсійного періоду, що є результатом їхньої нездатності протистояти потужному впливу соціальних стереотипів. Такий вплив призводить до негативних змін у ще нещодавно активних і здорових людей.

Такі стереотипи майже остаточно увійшли в протиріччя з об'єктивним медичним і неординарним психологічним статусом осіб похилого віку. Психологічні дослідження свідчать, що більшість людей пенсійного віку зберігають працездатність, компетентність, інтелектуальний потенціал [8]. Нині люди, які вийшли на пенсію, відстоюють свої права на активне життя у суспільстві, вони здатні освоїти нові професії та вдосконалюватися у своїй звичній справі. Проблема взаємозв'язку соціального стереотипу старості і вибору стратегії старіння представлена у роботі Л.І. Анциферової. Вона виділяє два особистісних типи старості, які різняться один від одного рівнем активності, стратегіями подолання труднощів, ставленням до

світу і до себе, задоволеністю життям [6]. Представники першого типу мужньо та без особливих емоційних порушень переживають те, що вони стали пенсіонерами. Вони заздалегідь готуються до цієї події, ведуть пошук нових шляхів включення до громадського життя, планують майбутнє, вільний час. Люди, котрі планують своє життя на пенсії, нерідко сприймають відставку як визволення з соціальних обмежень, розпоряджень і стереотипів робочого періоду. Під впливом переживання свободи в людини виявляються нові здібності, які реалізуються в захоплюючих заняттях. В багатьох старих людей вихід на пенсію пов'язаний з прагненням передати професійний досвід учням. Вони відчувають потяг до виховання підростаючого покоління. Заняття іншими цікавими справами, встановлення нових дружніх зв'язків, збереження здібностей контролювати своє оточення породжують задоволеність життям і збільшують його тривалість.

Інший тип людей із відходом від професійної діяльності відчужується від суспільства, звужує коло інтересів, також в них знижуються показники інтелекту. Вони витрачають повагу до себе і переживають почуття непотрібності. Ця драматична ситуація – типовий приклад втрати особистісної ідентичності і відмова прийняття себе й свого нового статусу.

Е. Еріксон висуває припущення, що головна діяльність у старості, можливо спрямована або на збереження власної особистості і підтримання та розвивиток соціальних зв'язків, або на відокремлення, індивідуалізацію і поступове згасання фізичних, фізіологічних і психофізіологічних функцій. Обидва варіанта старіння підпорядковуються законам адаптації, але забезпечують різну якість життя і навіть тривалість [7]. У літературі найповніше описаний другий варіант старіння, у якій вікові зміни виявляється у якісно своєрідній перебудові організму зі збереженням особливих пристосувальних функцій. Ця стратегія відкриває можливість перетворення «відкритої» системи індивіда до системи «замкнутої».

Відносна замкнутість в психологічному плані проявляється у загальному, зниженні інтересів, претензійності до світу, егоцентризмі, зниженні емоційного контролю, загостренні деяких особистісних рис, у нівелюванні індивідуальних якостей особистості. Багато в чому ці особистісні зміни обумовлені замкнутістю інтересів старої людини на собі. Як зазначають багато авторів, нездатність літньої людини щось робити викликає в неї почуття власної неповноцінності, поглиблену дратівливість, бажання сховатися від суспільства.

У суспільстві існує два різновиди стереотипів: негативний та позитивний. Люди з негативним стереотипом вважають, що більшість

старих людей бідні; більшість старих людей не можуть звести кінці з кінцями через інфляцію; у більшості старих людей є житлові проблеми; старі люди, як правило, слабкі та хворі, старі люди не є політичною силою і потребують захисту; більшість старих людей погано справляється з роботою; працездатність, продуктивність, мотивація, здатність сприймати новизну, творча активність у них нижчі, ніж у молодих працівників; у старих людей знижуються інтелектуальні здібності, погіршується пам'ять, у них нижча здатність до навчання; старі люди часто інтелектуально регідні і догматичні; більшість з них закостеніли у своїх звичках і не здатні їх змінювати; більшість із старих людей живуть в соціальній ізоляції і страждають від самотності, утримуються в будинках для престарілих.

Ті люди у суспільстві, в яких склався позитивний стереотип, вважають, що старі люди належать до досить заможної частини населення, працюючі члени суспільства щедро забезпечують їх пенсіями і допомогами; старі люди є потенційною політичною силою, вони голосують і беруть участь у політичному житті, вони єдині у своїх переконаннях і їх багато; старі легко сходяться з іншими людьми, вони добрі і привітні; більшість з них вирізняється зрілістю, життєвим досвідом і мудрістю, вони цікаві люди; більшість старих людей вміють слухати і особливо терплячі до дітей; більшість старих людей характеризуються добротою і щирістю щодо своїх дітей і онуків. Науковий інтерес до проблем старості з'явився у зарубіжних дослідженнях в 60-х роках минулого століття. Для позначення байдужої установки щодо старих людей використовується термін «ейджизм». Ейджизм – соціальна установка, що постає у невиправдано високій оцінці молодості і дискримінації старих людей [4, с. 271].

Ряд досліджень показали, що установки щодо старих людей нерідко амбівалентні, внутрішньо протилежні. Їх часто вважають і мудрими, і не сповна розуму; добродушними та буркотунами, завжди чимось невдоволеними; такими, що виявляють турботу про оточення, і байдужими, некомунікабельними.

Основними напрямами соціальної роботи є: виявлення осіб, які потребують соціального піклування вдома й у спеціальних установах; створення умов для прояву активності людей похилого віку в мікросоціумі й задоволення їхніх інтересів; роз'яснювальна робота серед близьких і рідних людей похилого віку.

Отже, соціальний стереотип старості – особливе суспільно значиме утворення свідомості і поведінки людей, в якому проявляється шаблонний спосіб відношення до людей похилого віку та їхньої ролі у суспільстві. У сучасному українському суспільстві існує

переконання, що людина, яка досягла пенсійного віку не здатна принести в суспільство щось нове та бути корисною для нього. Людям похилого віку важко адаптуватись до нової соціальної ролі. Взаємодія із оточуючим світом мінімалізується, адже соціальні інститути надають перевагу молодому та підростаючому поколінню.

Отже, щоб досягти позитивного стереотипу старіння в українському суспільстві потрібно створювати для людей похилого віку громадські організації, творчі гуртки, розважальні програми, школи для навчання – це надало б можливості реалізувати себе. В такому випадку люди зрозуміли б, що особи похилого віку є джерелом безцінного досвіду та грають важливу роль у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Гулина М.А. Психологические особенности людей пожилого возраста / М.А. Гулина. – СПб.: Питер, 2006. – 275 с.

2. Жукова С.А. Возростные социальные стереотипы и междупоколенные взаимоотношения / С.А. Жукова. – Саратов: Изд. дом «Пароход», 2008. – 130 с.

3. Судаков К.В. Динамические стереотипы или информационные отпечатки действительности / К.В. Судаков. – М.: ПЕРСЭ, 2009. – 245 с.

4. Стефаненко Т.Г. Социальные стереотипы и межличностные отношения / Т.Г. Стефаненко. – М.: изд-во Моск. Ун-ту, 2010. – 345 с.

5. Яцемирская Р.С. Социальная геронтология / Р.С. Яцемская. – М.: ВЛАДОС, 2011. – 244 с.

6. Вікторія Горбунова. Ціннісна підтримка розвитку здібностей (творчості) у віці середньої дорослості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/3265/1/13.pdf.

7. Р.В. Павелків. Вікова психологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072037047/psihologiya/vikova_psihologiya.

8. Слободчиков В.И., Исаев Е.И. Психология человека: учебное пособие для вузов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.twirpx.com/file/169062/

В.Р. КОСИЦЬКИЙ, *студент групи СР-61-14 з (ДВО),*
Вінницький інститут Університету «Україна»
науковий керівник: В.В. Давиденко, д.політ.н., професор кафедри соціальних технологій
Вінницький інститут Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Анотація: У статті проаналізовано особливості соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сутність додаткового соціального захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування.

Ключові слова: дитина-сирота, дитина, позбавлена батьківського піклування, пріоритет усиновлення, соціальний захист, додатковий соціальний захист, соціальне забезпечення.

Актуальність. Одним з основних напрямків державної політики України є реалізація комплексу заходів, спрямованих на охорону дитинства. Приділення особливої уваги цій проблемі на найвищому державному рівні пов'язане з ситуацією, яка склалася з сирітством та дитячою бездоглядністю в нашій країні.

Ратифікація у 2009 році Європейської конвенції про усиновлення дітей, створення Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дітей та прийняття низки нормативних документів, покликаних захищати права дітей-сиріт, свідчить про те, що соціальна політика України проводиться з позиції, що жодні заклади дитячого виховання не в змозі замінити справжню родину, саме тому усиновлення є пріоритетним з-поміж інших способів влаштування дітей у сім'ю.

Аналіз наукових досліджень. Деякі актуальні проблеми щодо соціально-правового захисту дітей у процесі їх усиновлення відображені в педагогічних працях, які стосуються соціально-правового захисту дитини (З. Галковська, Н. Малярова, М. Несміянова та ін.); правового захисту й охорони здоров'я дітей (Т. Бойченко, О. Вакуленко, Л. Сущенко та ін.); сімейно-правової політики (Г. Бевз, А. Капська, П. Синютка та ін.); історію становлення інституту усиновлення в сімейному праві (О. Карпенко, В. Кубишкіна, З. Ромовська, Н. Шость та ін.) та ін.

Мета статті – проаналізувати історію становлення та розвитку соціально-правового захисту дітей-сиріт у процесі їх усиновлення в Україні та виявити його вплив на сучасну систему соціально-правового захисту дітей-сиріт у процесі їх усиновлення в Україні.

Виклад основного матеріалу. Соціально-правовий захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, завжди тією чи іншою мірою був актуальною проблемою держави й суспільства. Ще східним слов'янам притаманне жалісливе ставлення до ближнього про що свідчать праці античних авторів: «слов'яни були милостиві до старих і не позбувалися слабких родичів та родичів-калік». Тому можна стверджувати, що історія дитячого піклування в Україні починається за часів князя Володимира, котрий поклав початок християнізації Русі. Саме він, як свідчать літописи, доручив духівництву піклування і нагляд за сиротами й сам роздавав сиротам, убогим і мандрівникам велику милостиню. Можна констатувати, що державна система добродійності (зокрема піклування або усиновлення сиріт) тоді ще не склалася: участь у піклуванні була правом, але не обов'язком князя, тому і не було законодавчого закріплення цих форм виховання та влаштування дітей [11, с.63].

Кожна дитина є рівноправним учасником суспільного життя. Вона має право на батьківську любов, соціальний захист і щасливе дитинство. Саме в сім`ї беруть початок світогляд, морально-естетичні ідеали, норми поведінки, трудові навички, ціннісні орієнтації дитини, всі ті якості, які формують особистість дитини.

У радянській науці спеціальне дослідження прав дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, було виконане у 1990 році Поліс Н.І. [5, с. 19], яка звернула увагу на комплексний характер зазначеного права і виділила в його складі низку таких елементарних прав: право на отримання пенсії у разі втрати годувальника; право на отримання державної допомоги у вигляді допомог, право на медичну допомогу і лікування, право на безплатну або пільгову лікарську допомогу, право на постійний або досить регулярний сторонній догляд за ними, право на утримання і обслуговування у спеціалізованих дитячих закладах, право на соціально-трудові реабілітацію, право на працевлаштування, право на пільги при вступі до вищих і середніх спеціальних закладів і під час навчання, а також права на інші види державної допомоги.

Аналізуючи історію становлення та розвитку соціально-правового захисту дітей-сиріт, та дітей позбавлених батьківського піклування встановлено ціле коло представників вітчизняної науки. Питання утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, досліджуються Карпенко О.І. [2, с. 191]. Москалюк В.Ю. досліджує таку форму утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як влаштування зазначеної категорії дітей до дитячих будинків сімейного типу

[4, с. 176].

Як вважає Мачульська О.Є., у широкому сенсі під соціальним захистом розуміють діяльність держави, спрямовану на забезпечення процесу формування і розвитку повноцінної особистості, виявлення і нейтралізацію негативних факторів, які впливають на особистість, створення умов для само визначення й утвердження в житті [3, с. 568]. Вчений також вважає, що соціальний захист слід розуміти як гарантії з охорони праці, здоров'я і навколишнього середовища, мінімальної оплати праці та гарантії з інших заходів, необхідних для нормальної життєдіяльності людини і функціонування держави.

Соціальний захист населення – це більш універсальна, ніж соціальне забезпечення, система підтримки населення, зорієнтована не тільки на класичні соціальні ризики (старість, інвалідність, втрата годувальника, тимчасова непрацездатність тощо), але й на ризики, привнесені в життя суспільства своєрідністю ринкових відносин (вимушена обмеженість у правах внаслідок неможливості повноцінно брати участь у житті суспільства, спричинена важким соціальним станом, що найбільш характерно для дітей-інвалідів та сімей, в яких є такі діти).

На думку Шайхатдінова В., до поняття «соціальний захист» входить діяльність держави та органів місцевого самоврядування, громадських організацій, підприємств стосовно створення сприятливого для людини навколишнього середовища, охорони материнства й дитинства, надання допомоги сім'ї, охорони здоров'я громадян, професійної підготовки громадян, забезпечення зайнятості населення, охорони праці, регулювання заробітної плати та прибутків населення, забезпечення громадян житлом, регулювання права власності громадян, матеріального обслуговування та забезпечення працездатних та інших громадян, які потребують соціальної підтримки [10, с. 5].

Соціальний захист в широкому значенні цього терміна є окремою ланкою суспільних відносин, що існують у державно організованому суспільстві, що стосуються забезпечення достатніх можливостей особи для її всебічного розвитку та нормальної життєдіяльності [6, с. 434]. Отже, соціальний захист є явищем досить містким та широким за змістом на відміну від іншого поняття, що властиве для системи суспільних відносин, які існують у сфері такого захисту.

Українські вчені не погоджуються із ототожненням понять «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» і зазначають, що вони є різними за змістом поняттями, які опосередковують собою дещо відмінні між собою суспільні явища, що співвідносяться між

собою як частина і ціле. Вчені пишуть, що якщо соціальний захист у суспільстві досягається завдяки здійсненню державою своєї соціальної функції, в результаті чого ми отримуємо певну сферу суспільних відносин, то соціальне забезпечення – всього лише елемент, складова частина соціального захисту і окремий вид суспільних соціально-захисних відносин, які мають назву соціальнозабезпечувальні відносини і являються об'єктом правового регулювання.

Отже, соціальний захист нерозривно пов'язаний з соціальною функцією держави. У цьому значенні соціальний захист слід розуміти як практичну діяльність з реалізації основних напрямків соціальної політики, однією з найважливіших функцій держави.

Підсумовуючи наведені вище твердження вчених, відзначимо, що соціальний захист слід розуміти як більш широке за значенням і змістом поняття, ніж соціальне забезпечення. Як слушно зазначає Болотіна Н.Б., у широкому розумінні соціальний захист становить зміст соціальної функції держави і є системою економічних, юридичних, організаційних заходів щодо забезпечення основних соціальних прав людини і громадянина в державі. У цьому аспекті елементи соціального захисту притаманні різним сферам суспільних відносин, у яких реалізуються соціальні права громадян, – сферам застосування праці, соціального страхування, соціальної допомоги, охорони здоров'я, освіти, житлової політики [1, с. 91].

У цьому значенні термін «соціальний захист» охоплює, крім права на соціальне забезпечення, й інші соціальні права, зокрема право громадян, які потребують соціального захисту, на отримання житла безоплатно або за доступну для них плату (ч. 2 ст. 47 Конституції України), право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, який включає достатнє харчування, одяг, житло (ст. 48), право на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування (ст. 49), право на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50), право на освіту (ст. 53). У вузькому сенсі соціальний захист представляє собою власне соціально-захисну діяльність держави щодо забезпечення населення від соціальних ризиків. На думку вченого, саме так соціальний захист розуміється у Конституції. В такому сенсі соціальний захист можна визначити як систему юридичних, економічних, фінансових та організаційних засобів і заходів у державі щодо захисту населення від несприятливих наслідків соціальних ризиків [1, с. 362]. Болотіна Н.В. виділяє також поняття соціального захисту у спеціальному і додатковому значеннях (спеціальний соціальний захист і додатковий соціальний захист) [8, с. 363] , а Тарасенко В.С. виділяє загальний та спеціальний соціальний захист.

Загальний соціальний захист передбачає діяльність держави та інших органів, визначених законодавством, щодо забезпечення основних соціальних та інших прав громадян, а спеціальний означає спеціальну систему стабілізації особистості, соціальної групи, що потребує внаслідок тих чи інших причин особливої турботи і допомоги.Вчений доходить висновку, що дітям-інвалідам повинен забезпечуватися спеціальний соціальний захист. [9, с. 345].

На нашу думку, соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, слід віднести до додаткового, а не спеціального чи особливого соціального захисту. Сутність додаткового соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, полягає у встановленні на законодавчому рівні підвищеного (на додаток до загальних умов захисту дітей) соціального захисту цієї категорії осіб, у наданні додаткових пільг у сфері праці, освіти, охорони здоров'я, забезпечення житлом, а також непрямих соціальних послуг. Наприклад, кожній особі із числа дітей-сиріт віком старше 18 років виплачується доплата до пенсії у разі втрати годувальника відповідно до постанов Кабінету Міністрів України «Про підвищення рівня пенсійного забезпечення осіб із числа дітей-сиріт» [7, ст. 443] та «Про виплату доплати особам із числа дітей-сиріт віком старше 18 років, яким призначено пенсію у разі втрати годувальника» [8].

Видається можливим визначити соціальний захист дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як систему гарантованих державою економічних, юридичних, організаційних заходів щодо повного державного забезпечення відповідно до державних соціальних стандартів і отримання передбачених законодавством пільг для задоволення їх життєво необхідних потреб та створення умов для нормальної життєдіяльності.

Доцільно визначити соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування не тільки як систему заходів. а й як правовий інститут у системі права соціального забезпечення. У цьому значенні соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, можна визначити як сукупність правових норм, які визначають правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа.

Список використаних джерел

1.Болотіна Н.Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні / Н.Б. Болотіна. – К.: Знання, 2005. – 91 с.

2. Карпенко О.І. Правові засади утримання та виховання дітей-

сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: дис. канд. юрид. наук : 12.00.05. / О.І. Карпенко. – К., 2002. – 191с.

3. Мачульская Е.Е. Право социального обеспечения: [учеб. пособие для вузов] / Е.Е. Мачульская. – К.: Книжный мир, 1999. – 568 с.

4. Москалюк В.Ю. Дитячий будинок сімейного типу як одна з форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: дис. кандидата юрид. наук: 12.00.05 / В.Ю. Москалюк. – Х., 2003. – 176 с.

5. Полис Н.Т. Право детей-сирот, детей, оставшихся без попечения родителей, и инвалидов с детства на особую охрану общества: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 «Трудовое право; право социального обеспечения» / Н.Т. Полис. – М.: ИНФРА-М, 1990. – 119 с.

6. Право соціального забезпечення України: [навчальний посібник] / За ред. П.Д. Пилипенко. – К.: Істина, 2007. – 434 с.

7. Про підвищення рівня пенсійного забезпечення осіб із числа дітей-сиріт: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 лютого 2006 р. №186 // Офіційний вісник України. – 2006. – №8. – Ст.443.

8. Про виплату доплати особам із числа дітей-сиріт віком старше 18 років, яким призначено пенсію у разі втрати годувальника: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 січня 2008 р. №8 //Урядовий кур'єр. – 2 лютого 2008 року.

9. Тарасенко В.С. Правове забезпечення соціального захисту дітей-інвалідів в Україні: [монографія] / В.С. Тарасенко. – Одеса: Фенікс, 2008. – 345 с.

10. Шайхатдинов В.Ш. Право социального обеспечения Российской Федерации: [учеб. пособие] / В.Ш. Шайхатдинов. – Екатеринбург, 1996. – 410 с.

11. Шость Н.В. Правове становище дітей-сиріт і дітей, які залишились без піклування батьків: в питаннях та відповідях для практичних працівників. / Н.В. Шость. – Харків, 1995. – 63 с.

***А.В. СУЛІМОВА**, магістрант групи ПС-61-14(м)*
Вінницький інститут Університету «Україна»
науковий керівник: А.Б. Колосов, к.психол..н., доцент
Вінницький інститут Університету «Україна»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СІМ'Ї НА ПОЧУТТЄВО-ЕМОЦІЙНУ СФЕРУ ПІДЛІТКА

Анотація: У статті висвітлені основні проблеми впливу сімейних стосунків та сімейного виховання на почуттєво-емоційну сферу дітей підліткового віку. Також подані рекомендації батькам для оптимізації виховного процесу у сім'ях.

Ключові слова: сім'я, сімейне виховання, вплив сім'ї на почуття дитини у підлітковому віці, почуттєво-емоційна сфера особистості, авторитет, стилі виховного впливу.

Актуальність теми. Проблеми сімейного виховання завжди привертали увагу психологів, адже сім'я – один із найважливіших виховних інститутів, значення якого для людини є дуже важливим. Сучасна сім'я переживає труднощі, що значною мірою зумовлені кризовими явищами, притаманними українському суспільству, які негативно позначаються на внутрішньосімейній атмосфері, знижують дієвість виховної функції сім'ї і, як наслідок, призводять до переваги негативних емоційних станів у дітей підліткового віку. Усе це актуалізує проблему сімейного виховання підлітків у сучасних умовах, спонукає до пошуків різних підходів (психологічних, педагогічних тощо) до її розв'язання, які б забезпечували орієнтацію батьків на дитину як на особистість, надавали б можливості для її гармонійного розвитку, включаючи почуттєво-емоційну сферу.

Труднощі сімейного виховання і причини, що викликають зниження виховного потенціалу сім'ї, вивчаються як психологами, так і педагогами, соціологами. Серед них проблеми сім'ї вивчали: В. Столін, А. Макаренко, В. Сухомлинський, А. Петровський, М. Ярошевский та інші. Психічні стани, як базове поняття, стали вперше предметом системного наукового аналізу у дослідженнях М. Левітова, Х. Кюстянської, О. Захарова та інших. Проте до цього часу немає чіткої класифікації, системного аналізу та особливостей розвитку негативних психічних станів у дітей підліткового віку, впливу на них сім'ї, відсутні конкретні, науково обґрунтовані рекомендації щодо їхньої комплексної психокорекції та профілактики.

Метою нашого наукового дослідження є дослідження рівнів вираженості деструктивних психічних станів підлітків в залежності

від провідного стилю виховання.

Стиль внутрішньо сімейних взаємин іноді набуває попускаючого (ліберального) характеру, що виявляється у прагненні до мінімізації будь-яких контактів: спостерігається відсторонення й відчуженість між членами родини, повна байдужість до справ, інтересів і почуттів один одного. Відомо, що в благополучних сім'ях батьки передають дітям власні духовні цінності, як «сукупність пріоритетів, що визначають інтереси, потреби, запити, мотиви матеріальні й духовні, на основі яких вибудовуються певні моделі життя, здійснюється сучасна і проектується майбутня діяльність» [6, с. 9], отже, формуючи відповідні ціннісні орієнтації, морально-етичні установки, які дозволяють молодим поколінням самостійно рухатися в соціально схвалюваному напрямі; діти-правопорушники здебільшого виховуються в сім'ях, де духовні ціннісні орієнтації не є важливими для батьків, ставлення дорослих до дітей авторитарне, повністю байдуже, навіть вороже, а характер внутрішньосімейних взаємин практично виключає можливість передачі духовних цінностей від старших молодшим. Тобто сімейне неблагополуччя (нестабільність шлюбу, розлучення, порушення спілкування в сім'ї тощо) значною мірою зумовлене викривленнями в системі ціннісних орієнтацій подружжя. Насамперед, це невелика цінність для них самоактуалізації, занижена цінність пізнання, байдуже або негативне ставлення до праці. За таких умов відбувається дезактуалізація нормативної соціальної поведінки, спостерігається прийняття маргинальних її форм. Діяльність цих людей регулюється не прагненням досягти значущих цілей, а намаганням уникнути можливих негативних наслідків своїх дій або своєї бездіяльності. Такі самі ціннісні установки вони передають своїм дітям. Встановлено, що несприятливі сімейні відносини через дисгармонію батьківсько-дитячих взаємин порушують психічний розвиток дитини; неадекватні моделі поведінки дорослих призводять до того, що сьогодні в сім'ях близько 4,7% – це «важкі діти», зростає кількість дітей, які «випадають» із сім'ї [5].

Фактори, що впливають у сім'ї на особистість дитини, можна умовно поділити на три групи. Перша – це соціальне мікросередовище, в якому здійснюється залучення дітей до соціальних цінностей і ролей, введення їх у складності й суперечності сучасного суспільства. Друга – це внутрішня і позасімейна діяльність, що є засобом залучення до майбутньої життєдіяльності. Внутрішня і позасімейна діяльність передбачає діяльність батьків, а також організацію діяльності дитини, у процесі якої вона засвоює певні знання, набуває вмінь та навичок, практичного досвіду. Третя група –

це власне сімейне виховання, певний комплекс педагогічних впливів.

Непоодинокими є випадки, коли батьки, керуючись «педагогічною доцільністю», намагаються не виявляти своєї любові, уваги до дітей, обґрунтовуючи свій стиль ставлення тим, що прояв подібних почуттів може розбещити дитину, «розм'якшити» її характер, зробити непідготовленою до життєвих перепитій. Це веде до серйозних відхилень у розвитку дитячої особистості. Діти, які піддаються такому виховному впливу, зазвичай ростуть замкненими, побоюючись виявляти свої почуття, емоції, прагнення. Поступово в них складається певний тип взаємин з батьками, який з часом поширюється й на інших дорослих. У результаті непорозуміння, конфлікти, звинувачення в неуважності, відсутності чуйності й щирості, егоїзмі та самолюбстві [4].

Дослідження доводять, що тільки від 16,0 до 51,0 % батьків проводять вільний час разом з дітьми. І справа не в тому, що в дорослих бракує вільного часу (хоча цей показник досить високий – 46,5 %), а в його організації: майже 69,4 % батьків віддають перевагу перегляду телевізійних передач, спілкуванню з іншими людьми, зводячи контакти з власними дітьми до мінімуму [6, с. 17].

Причина емоційного відторгнення, жорстокого ставлення нерідко полягає в тому, що в дитині батьки немов би бачать риси характеру, наявність яких вони відчувають, але не визнають відкрито у самих себе. Це може бути агресивність, схильність до лінощів, потяг до алкоголю, негативізм, нестриманість. Намагаючись подолати такі (істині чи надумані) якості дитини, батьки одержують від цього емоційну вигоду для себе, нав'язуючи дитині роль «невиправного», «хулігана» тощо. Такі дії допомагають батькам вірити, що в них самих подібні якості відсутні. Батьки багато й охоче розповідають про свою непримиренну і постійну боротьбу, про різні заходи і суворі покарання, до яких вони вдаються.

Одним з найбільш поширених проявів хибного розуміння сутності батьківської любові є намагання батьків за будь-яку ціну вберегти своїх дітей від фізичних і духовних навантажень. Така позиція батьків виявляється у твердженнях: «Ще встигне напрацюватися», «Ми прожили тяжке життя, хай хоч діти поживуть краще» тощо. Порівняємо для наочності два різновиди прояву любові до дитини, які є досить типовими для сучасної сім'ї. У першому випадку батьки прагнуть досягти щастя своїх дітей турботою про здоров'я, нервову систему тощо. Вони всіляко намагаються відмежувати сина чи дочку від будь-яких справ, доручень, докладають зусилля, щоб передбачити їхні бажання, які миттєво виконуються.

Такі батьки розраховують на те, що така «любов» до дитини сьогодні, в майбутньому дозволить їм одержати відповідну любов і вдячність від своїх дорослих дітей. Однак, ставши дорослими, такі діти навряд чи будуть вдячні батькам за непідготовленість до життя.

В інших випадках, діти – це рівноправні члени родини, які мають свої обов'язки, підпорядковуються тим чи іншим вимогам внутрішньосімейного колективу.

Отже, сім'я як певна соціальна спільнота виступає насамперед як конкретна система зв'язку і взаємодії між її членами, що виникають з приводу задоволення їхніх різноманітних потреб. Неврахування цих особливостей внутрішньосімейних взаємин доволі часто призводить до похибок у їх розвитку – факт, що негативно впливає на формування особистості підліткового віку.

Список використаних джерел

1. Алєксєєнко Т.Ф. Умови сучасного сімейного виховання: Навчально-методичний посібник / Т.Ф. Алєксєєнко. – К.: Педагогіка, 2012. – 241 с.

2. Бодалёв А.А. Личность и общение / А.А. Бодалёв. – М.: Свет, 2013. – 184 с.

3. Божович Л.И. Проблемы формирования личности / Л.И. Божович. – М.: Прометей, 2012. – 302 с.

4. Вивчення особистості підлітка / За ред. М.Т. Дригус – К.: Інститут психології НАПН України імені Г.С. Костюка, 2014. – 128 с.

5. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2011. – 512 с.

6. Кравченко Т.В., Трубавіна І.М. Допомога батькам у вихованні дітей: Методичні рекомендації для соціальних працівників / Т.В. Кравченко, І.М. Трубавіна. – К.: ДЦССМ, 2014. – 100 с.

7. Насонова О.Б. Становлення дитячої особистості у сімейних взаєминах / О.Б. Насонова. – К.: Либідь, 2014. – 167 с.

***В.А. СУТІНА**, студентка,*
Вінницький інститут Університету «Україна»
Науковий керівник: Н.С. Чорноусенко, к.психол.н.,доц.
Вінницький інститут Університету «Україна»

ФОРМУВАННЯ СТЕСОСТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-ПРИКОРДОННИКІВ В УМОВАХ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ

Анотація: В статті здійснено порівняльний аналіз результатів емпіричного дослідження чинників стресостійкості у

військовослужбовців-прикордонників, які перебували в зоні АТО, та військових-прикордонників, які працюють з особовим складом. Показано зміни, що відбулися в експериментальній групі в результаті застосування психокорекційної антистресової програми, яка спрямована на підвищення ефективності діяльності військовослужбовців-прикордонників.

Ключові слова: посттравматичний стресовий синдром, психокорекція, стресостійкість.

Постановка проблеми. Зважаючи на неоголошені військові дії, які відбуваються на території нашої суверенної держави, відновлення бойової професійної і морально-психологічної спроможності Української Армії, своєчасним видається побудова практико зорієнтованої моделі психокорекції наслідків професійного стресу військовослужбовців-прикордонників.

Проблемі психологічного стресу при виконанні професійних обов'язків присвячені численні роботи (П.Б. Зільберман, В.Л. Маріщук, В.М. Писаренко, В.А. Плахтієнко, О.А. Сіротін, О.А. Чернікова, Н.І Дяченко, Л.О. Кандибович, С.І. Сівін, І.І. Ліпатов, А.Л. Злотніков, А.В. Чирва, А.В. Порицький та ін.), які показали, що подолання негативних психологічних станів у військовослужбовців зростає при засвоєнні відповідних умінь, навичок та когнітивно-поведінкових стратегій.

Мета дослідження: Здійснити порівняльний аналіз проявів стресостійкості у військових-прикордонників, які перебували в зоні АТО та військових-прикордонників, які працюють з особовим складом. Показати ефективність психокорекційної антистресової програми, яка спрямована на підвищення ефективності діяльності військовослужбовців-прикордонників.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації завдань дослідження були сформовані групи досліджуваних. Загальна кількість фахівців, що були залучені до експерименту становила 40 осіб (20 осіб – контрольна (КГ) та 20 осіб – експериментальна (ЕГ) група).

Методологічним підґрунтям антистресової психокорекційної тренінгової програми є когнітивно-поведінковий напрямок у психокорекції. Форма організації тренінгової програми була комбінованою і включала в себе як групові тренінгові заняття, так і індивідуальні консультації. На наш погляд, ця форма роботи є оптимальною для умов праці військовослужбовців-прикордонників.

Тривалість програми була наступна: десять занять групової психокорекційної роботи загальним обсягом 20 годин і по дві години індивідуальної консультативної роботи на кожного із учасників

тренінгу.

Таблиця 1.

Показники нервово-психічної стійкості досліджених військовослужбовців-прикордонників до та після психологічного тренінгу (у балах)

Досліджувані фактори	Контрольна група	Експериментальна група		Рівень ймовірності	
		До тренінгу	Після тренінгу	t	P
Нервово-психічна стійкість	17,5±3,13	14,7±1,40	18,0±0,86	3,3	≤0,05

В ході виконання групової роботи використовувалися наступні психокорекційні та терапевтичні методи: самомоніторинг, як базова техніка саморегуляції; психофізіологічні техніки (дихальна, м'язова та активуюча/релаксуюча); когнітивні афірмації; активні вправи та техніки (протагоніста, дзеркало, двійник, обмін ролями, переграванння психотравмуючої ситуації з ресурсним переживанням тощо).

Враховуючи завдання нашого дослідження і маючи на увазі важливість для досліджуваних військових-прикордонників такої якості особистості як нервово-психічна стійкість, ми перевірили вплив психологічного тренінгу і на цю якість.

Як свідчать дані (див. таблиця 1), нервово-психічна стійкість у досліджуваних з експериментальної групи була на рівні 14,7 балів. Але після тренінгу цей показник збільшився до 18,0 балів, що за рекомендаціями авторів методики означає підвищення психологічної стійкості на 1,4 бала.

Таблиця 2.

Показники загального здоров'я у досліджених військовослужбовців-прикордонників до та після психологічного тренінгу (у балах)

Досліджувані симптоми	Контрольна група	Експериментальна група		Рівень ймовірності	
		До тренінгу	Після тренінгу	T	P
Соматичні	10,6±3,33	15,7±3,48	13,1±2,08	2,4	≤0,05
Тривога і безсоння	8,4±2,08	16,9±4,04	13,0±2,11	2,9	≤0,05
Соціальні дисфункції	12,3±2,84	16,5±3,30	14,2±5,07	1,4	>0,05
Депресія	6,9±2,14	12,7±4,03	9,1±3,00	2,8	≤0,05

Це дає можливість переконатись у дієвості тренінгу, для військових-прикордонників впевнитись у необхідності «займатись

собою», тобто використовувати можливість застосовувати психологічну корекцію негативних змін у психіці. Підвищення нервово-психічної стійкості в результаті проведення тренінгу, безумовно, є позитивним явищем, а його результати зіграють важливу роль у збереженні психічного здоров'я військових-прикордонників.

Нами було досліджено показники загального здоров´я у досліджуваних контрольної групи та експериментальної групи до та після проведення психологічного тренінгу.

Соматичні симптоми у досліджуваних експериментальної групи (див. таблиця 2) до тренінгу були на рівні 15,7 балів. Після тренінгу показник соматичних симптомів знизився на 2,6 балів. Це означає, що тренінг дає можливість зменшити ступінь прояву хворобливих тілесних симптомів. Завдяки проведенню психологічного тренінгу у досліджуваних експериментальної групи вдалось знизити безсоння з 16,9 до 13,0 балів, тобто на 3,9 балів. Зменшення показника соціальних дисфункцій також має місце після тренінгу, але ці дані недостовірні ($p>0,05$). Важливою є активізація зменшення ступеня прояву депресії. Остання після тренінгу зменшується на 3,6 бала. Отже, показники загального здоров'я теж піддаються корекції за рахунок застосування з цією метою психологічного тренінгу.

Таблиця 3.

Кількісна оцінка симптомів посттравматичного стресового синдрому у досліджених військовослужбовців-прикордонників до та після психологічного тренінгу (у балах)

Досліджувані симптоми	Контрольна група	Експериментальна група		Рівень ймовірності	
		До тренінгу	Після тренінгу	T	p
Вторгнення	6,56±2,17	16,44±4,20	12,14±3,08	2,4	≤0,05
Втеча	6,45±2,19	11,75±2,75	7,60±1,17	2,6	≤0,05
Гіперзбудження	5,78±1,08	13,12±3,55	9,02±2,12	2,3	≤0,05
Сумарна оцінка	18,79±4,58	41,31±4,40	28,76±3,18	3,0	≤0,05

Окремому вивченню підлягають симптоми посставматичного стресового синдрому у досліджуваних, зокрема, військовослужбовців-прикордонників, які перебували в зоні АТО. Посттравматичні стресові розлади, що виявлені у військових, що перебували в зоні АТО, – це суттєві негативні зміни у психіці цих осіб. Визначення можливості зменшення ступеня прояву їх симптомів також перевірялось нами шляхом застосування психологічного тренінгу.

У досліджуваних експериментальної групи (див. таблиця 3) до проведення тренінгу такий симптом як вторгнення оцінювався у 16,44 бали. Однак після тренінгу цей симптом зменшився на 4,30 бала

($p \leq 0,05$). Безумовно, це досить суттєвий зсув у позитивний бік, хоча і після тренінгу цей показник залишається майже вдвічі більшим, ніж у представників з контрольної групи.

За даними другої шкали «Втеча» зменшення її показника після тренінгу здійснилось на 4,15 балів ($p \leq 0,05$). Досліджувані експериментальної групи після проведеного тренінгу значно менше намагались згадувати сцени поранень або каліцтва колег по службі.

Гіперзбудження також значною мірою піддається психологічній корекції упродовж проведення психологічного тренінгу. Показник цього симптому після нього зменшився на 4,10 балів ($p \leq 0,05$). Це означає, що досліджувані експериментальної групи в результаті участі у тренінгу набули можливості більш спокійно реагувати на стресогенні чинники. Їх «спалахи» збудження спостерігались і в звичайних умовах, тому що ступінь прояву збудженості у них був високим. Після тренінгу реакції цих осіб стали більш регульовані.

В результаті ми маємо значне зниження сумарної оцінки прояву симптомів посттравматичного стресового синдрому: він зменшився від 41,31 балів до 28,76 балів, що, безумовно, є позитивним явищем.

Висновки. Отже, отримані результати дозволяють стверджувати, що використання психологічного тренінгу в супроводі військовослужбовців-прикордонників в якості засобу психологічної корекції наслідків дії інтенсивного стресу є ефективним і може бути рекомендованим для використання у роботі з даним контингентом.

Список використаних джерел

1. Емоційне вигорання / упоряд. В. Дудяк. – К.: Главник, 2007. – 128 с.

2. Щербатых Ю.В. Психология стресса и методы коррекции / Ю.В. Щербатых. – СПб.: Питер, 2008. – 256 с.

***Н.І. ЦІСАР**, студентка групи СР-61-14м (з)*
Вінницький інститут Університету «Україна»
науковий керівник: Г.В. Давиденко, д.пед.н.,
доц. кафедри соціальних технологій,
Вінницький інститут Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЯК ЗАСІБ АДАПТАЦІЇ УЧАСНИКІВ АТО

Анотація: У статті представлено дослідження проблеми соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій і членів їх сімей та особливостей надання їм психіатричної й соціальної

допомоги.

Ключові слова: учасник бойових дій, стрес, тривожність, бойова психічна травма, соціальний захист, соціально-психологічна реабілітація, соціальна консультація, соціальний працівник.

Актуальність вивчення основних технологічних аспектів соціальної роботи за останні роки обумовлюється такими важливими процесами, які відбуваються сьогодні в українському суспільстві й у соціальній сфері, які тісно пов'язані між собою. Це означає, що бурхливий розвиток суспільства ставить перед центрами соціальної роботи відповідальні завдання. Дійсність народжує нові потреби, нові інтереси членів суспільства, зокрема, тих, які потребують соціальної допомоги, соціального захисту і підтримки. Соціальний запит обумовлює не лише звернення людини з тієї чи іншої важливої проблеми, а й ті форми допомоги, які можуть і повинні надавати центри соціальних служб для молоді та спеціалізовані центри в Україні.

Чорні хмари подій на сході країни покликали до виконання обов'язку захисту Вітчизни тисячі її громадян. Учасники антитерористичної операції ціною власного життя та здоров'я захищають кожен сантиметр рідної землі. Тому сьогодні головне завдання – максимально охопити цих людей соціальними послугами та пільгами, які надає держава.

Прагнучи сприяти реалізації законних прав та інтересів цих мужніх людей, членів їхніх родин метою статті є дослідження проблеми соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій і членів їх сімей та особливостей надання їм психіатричної й соціальної допомоги.

Соціальний захист воякам АТО в Україні надається не повною мірою і не всім. Громадські активісти та самі учасники бойових дій скаржаться на бюрократію і повільне надання бійцям статусу й пільг.

За урядовими даними, в Україні статус учасника бойових дій надали 124457 особам. Про це повідомив перший заступник міністра соціальної політики Василь Шевченко на брифінгу 9 жовтня. За його словами, учасники бойових дій користуються пільгами, передбаченими законом про соціальний захист учасників війни [8].

У червні минулого року Верховна Рада прирівняла військовослужбовців, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, до учасників бойових дій, внісши зміни до закону «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Та чи вичерпується лише законодавчими актами соціальна

зумовленість адаптативно-реабілітаційної роботи з цією категорією клієнтів?

У мирний час до військової служби, за звичай, призивалися придатні за станом здоров'я і віком громадяни, яким до дня відправки у військові частини виповнилося 18 років (Закон України "Про загальний військовий обов'язок і військову службу"). Саме цей вік (18-20 років) вважається одним із надзвичайно складних і відповідальних у плані становлення особистості в процесі набуття молодою особою соціального та професійного досвіду, адаптації та входження її в суспільне життя. Призов молодої людини до лав Збройних сил – докорінна зміна для неї звичайного середовища, порядку існування, відірваність від родини та близьких.

Молода людина, потрапляючи у військо, протягом року військових дій перебуває у вакуумі, ізоляції від зовнішнього світу, підпадає під вплив внутрішньо військових як позитивних, так і не рідко негативних чинників. Це все супроводжується великими фізичними та моральними навантаженнями [6, с. 198]. Ускладнення психологічного стану, в якому тривалий час перебуває військовослужбовець строкової служби, врешті-решт може призвести до непередбачених наслідків. Підвищення рівня обов'язків та відповідальності, надмірне психологічне, моральне та фізичне навантаження, дисциплінарні вимоги – все це сприяє розвитку стресових станів, підвищення тривожності, депресивного стану. Ситуацію ускладнює той факт, що при багатьох військових частинах ще й досі відсутні посади психолога взагалі, або їх робота носить суто формальний характер.

Надання соціально-медичної, психолого-педагогічної, правової, інформаційної допомоги як військовослужбовцям строкової служби, так і офіцерам в умовах сьогодення має бути невід'ємною складовою усього періоду служби в армії.

Протягом останнього року центрами соціальних служб для молоді в Україні ведеться робота щодо соціальної підтримки та допомоги учасникам бойових дій, військовослужбовцям строкової служби, військовослужбовцям-офіцерам та членам їх сімей.

Пріоритетами та принципами реалізації цієї роботи визначено [6, с. 199]:

- активне залучення спеціалістів різного фаху до впровадження моделі надання соціальних послуг військовозобов'язаній молоді;
- впровадження моделі соціальної роботи на засадах добровільності, конфіденційності, компетентності, професіоналізму, системності;

- створення умов для сприяння захисту основних прав та свобод військовослужбовців, гармонійного розвитку молодої особистості юнаків.

Що таке війна? Від цього питання вже стає моторошно. З розповідей це одне, з телебачення – інше. Коли ми щодня бачимо в новина жахи і починаємо постійно замислюватися над тим, а як все це виглядає насправді, це теж травмує нашу психіку. Тобто стрес – це нормальна реакція на ненормальні речі. Реакція на те, з чим наша психіка не готова зустрітися.

Про травми солдат, які повертаються з війни ми раніше дивилися тільки фільми та серіали. Сьогодні ця реальність прийшла до нас.

Виходячи з актуальності проблеми, соціальна робота з військовозобов'язаною молоддю ставить за мету організацію надання допомоги учасникам АТО та військовослужбовцям у вирішенні соціально-психологічних проблем шляхом надання інформаційних, психолого-педагогічних і корекційпих послуг. При цьому визначено домінуючим індивідуальний адресний підхід та створення системи комплексного впливу на особистість.

У роботі з військовослужбовцями строкової служби та учасниками АТО психологи центрів соціальних служб для молоді виявили, що найбільш актуальними в їхньому середовищі є проблеми особистісного та емоційного характеру, такі, як: емоційне напруження й особистісна тривожність; «скриті» конфлікти; відсутність навичок позитивного вирішення міжособистісних стосунків; психологічна несумісність; проблема адекватності самооцінки [6, с. 199].

У людей ще немає розуміння, що ці драматичні події, постійне перебування в стані страху й ризику, ситуації невизначеності майбутнього дуже сильно впливають на особистість учасників бойових дій.

Досвід роботи спеціалістів центрів демонструє, що найбільш ефективними методами роботи на сучасному етапі є:

- індивідуальне консультування з використанням проективних методик;
- методи релаксації;
- ігрові техніки особистісного росту.

Дані методи ефективні в зв'язку з тим, що використовуються з урахуванням специфіки армійської служби в стані ведення бойових дій.

Сукупний аналіз бойових санітарних втрат під час другої світової війни й сучасних збройних конфліктів дає підстави вважати, що майбутнім війнам буде притаманна висока питома вага бойових

психічних травм (БПТ). Під БПТ розуміють психологічний стрес, викликаний небезпечними для здоров'я та життя умовами, що виникають під час бойових дій. Основними факторами розвитку БПТ є: пряма та опосередкована загроза життю, чинники ізоляції (недостатність та невизначеність інформації – інформаційна блокада; перебування в ізольованих укриттях або відрив від основних сил), порушення режиму сну, дефіцит часу на прийняття рішень, швидкоплинність бойових дій, відповідальність за виконання бойових задач, невідповідність професійних навичок вимогам, що висуваються умовами бою до особистості, психологічна непідготовленість військовослужбовців до умов бойових дій та виконання конкретної задачі зокрема, відсутність належного матеріально-технічного забезпечення для ведення бою (засобів особистого захисту, зброї тощо), відсутність довіри до командування, порушення комунікації між підрозділами тощо [4, с. 6].

Формування психічних розладів відбувається внаслідок того, що людина потрапляє в надзвичайну для себе ситуацію, якою є бойові дії. Людське реагування не є специфічним для цього чинника, але відчувається більш стресогенним внаслідок того, що джерелом травматизації стає інша людина. Саме це призводить до великих базових порушень світогляду та відображається у виникненні стресових розладів (гострої реакції на стрес, розладів адаптації, посттравматичних стресових розладів).

Основною особливістю БПТ, на відміну від стресових розладів, викликаних неочікуваними короткотривалими екстремальними подіями (природні катаклізми, аварії, акти насилля), є тривале перебування в небезпечному для життя середовищі, страх загибелі або отримання інвалідизуючого поранення, «санкціонованість» вбивств та насилля, необхідність забезпечення виживання, постійна висока фізична та психічна перенапруга, необхідність психологічної перебудови соціальних норм поведінки, блокування емпатійності та чутливості, натомість, посилення агресивності й жорстокості по відношенню до ворога.

Прогноз БПТ залежить від ряду чинників [4, с. 7].: важкості поранення, особистісних характеристик потерпілого, своєчасності діагностики, правильного сортування та евакуації. Критична маса негативних переживань збільшується, і па певному етапі змінюється таким станом, який можна кваліфікувати як пограничо психічний. Тому в умовах бойових дій для військовослужбовців важливо розвивати уміння оцінювати і регулювати свої емоції, почуття і переживання.

Окрім того, в умовах бойового стресу відбувається перебудова

особистості, що сприяє адаптації в умовах бойових дій, але після повернення до звичних умов життя може спричинити розвиток дезадаптивних реакцій особистості та декомпенсацію розладів особистості.

Основні проблеми звернень військовослужбовців, що потребують проведення індивідуальних консультацій стосуються таких питань:

- проблеми особистості – внутрішньо особистісні конфлікти, проблеми стосунків із оточенням, адаптація до військових дій та післявоєнного життя, зняття психологічної напруги, перевантаження, соціальна ізоляція;
- аспекти армійського життя – нестатутні взаємовідносини, проблеми першого та останнього періодів служби, суїцидальні та гоміцидні наміри;
- сімейні питання – внутрішньосімейні конфлікти, виховання дітей у родині.

Під час індивідуальних консультацій психологи ЦССМ використовують бесіди із елементами переконання та навіювання як методи психологічного впливу.

Основна спрямованість групових консультативних занять – гармонізація міжособистісних стосунків у середовищі молодих воїнів, у тому числі і сімейних, вирішення прихованих конфліктів, оптимізація групових комунікацій, подолання проблем соціальної ізоляції.

У військовослужбовців, які раніше отримали БПТ під час бойових дій, вірогідність повторного розвитку БПТ у 1,5 рази вище, ніж у військовослужбовців, які мають такий самий бойовий досвід, але не отримали БПТ. Тому вдумливе формування тактичних груп для виконання бойових задач дозволить знизити ризик повторних БПТ у бійців. Участь у тривалих бойових операціях вичерпує компенсаторні ресурси організму та підвищує ризик розвитку БПТ. Своєчасна ротація особового складу в зоні бойових дій сприятиме профілактиці БПТ та дозволить відновити їх психічну стійкість.

Профілактичні заходи, спрямовані на мінімізацію ризику розвитку БПТ у осіб в зоні бойових дій необхідно проводити як на етапі призову на службу, так і під час ведення бойових дій та після повернення бійців до мирного життя.

Однією із найбільш ефективних форм профілактичпо-корекційиої роботи у військових колективах є соціально-психологічний тренінг. Тренінгові заняття полегшують і прискорюють процес оволодіння знаннями, вміннями і навичками ефективної соціальної поведінки, сприяють оптимізації комунікативних можливостей людини,

створюють можливості для більш повного самопізнання і самовизначення.

Зміст проведених спеціалістам ЦССМ соціально-психологічних тренінгів у військових частинах в основному спрямованих на розвиток комунікативних здібностей, сприяння згуртованості військового колективу, стимулювання особистісного зростання, розвитку творчих здібностей, адаптаційних можливостей, безконфліктного, позитивного, конструктивного спілкування, впевненості в собі, зняття емоційної напруги, стимулювання взаєморозуміння у групі, розвиток вербальної та невербальної комунікації, емпатії, попередження конфліктних ситуацій, формування адекватної самооцінки, рекласацію тощо.

Отже, практична соціальна робота з військовозобов'язаною молоддю та учасниками бойових дій переважно реалізується через діяльність консультативних пунктів при військових комісаріатах, військових частинах та під час проведення різноманітних акцій громадськими організаціями. Форми і методи соціальної роботи вибираються з урахуванням напрямів роботи, категорій молоді, яка була або є учасником бойових дій, що укладаються між ЦССМ та командуванням військових частин, військових комісаріатів.

Отже, робота соціальних працівників повинна бути спрямована па надання соціально-медичної, психолого-педагогічної, правової, інформаційної допомоги, як військовослужбовцям строкової служби, так і демобілізованим учасникам АТО, членам їх сімей та членам сімей загиблих учасників бойових дій.

Список використаних джерел

1. Технології соціальної роботи з військовослужбовцями: інформаційно-методичпий збірник. – К.: ДЦССМ, 2003. – 335 с.

2. Вернодубов М.П. Управлепие адаптацией молодежи и воеппослужащих к службе в армии: Методическое пособие. / М.П. Вернодубов, В.Б. Осипов. Под общ. ред. М.Г. Бодарепко. – Одесса, 1995. – 184 с.

3. Методики психологічних досліджень особистості військовослужбовців та військового колективу. – К.: ДЦССМ, 2001. – 64 с.

4. Оптимізація підходів до надання психіатричної допомоги відповідно до сучаних потреб учасників бойових дій: методичні рекомендації / Український науково-дослідний інститут соціальної і судової психіатрії та наркології МОЗ України, Головний військово-медичний клінічний центр «Головний військовий клінічний госпіталь» Міністерства оборони України. – К., 2014. – 52 с.

5. Соціальна підтримка військовозобов'язапої молоді / за заг. ред. А.О. Бучака. – Рівне, 2002. – 51 с.
6. Соціальна робота: технологічний аспект : навчальний посібник / за ред. проф А.И. Капської – К.: Центр навчальної літератури, 2004 – 352 с.
7. Соціальна робота з допризовною, призовною молоддю, військо вослужбовцями, службовцями за призовом та юнаками, які звільняються з лав Збройних сил України. – К.: УДЦССМ1999. – 44 с.
8. Соціальний захист учасників АТО: бюрократія й невиконані обіцянки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pohlyad.com/news/n/97243

***А.З. ЦЯВЛЮК**, студентка групи СР-51-14 ДВО (з)*
Вінницький інститут Університету «Україна»
науковий керівник: І.Г. Саранча, к.пед.н.,
доц. кафедри соціальних технологій,
Вінницький інститут Університету «Україна»

МОЛОДЬ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Анотація: У статті розкрито значення поняття «молодь» та її вікові характеристики, зосереджено увагу на ряді соціальних проблем даної вікової групи та завданнях, які стоять перед соціальними інститутами у роботі з молоддю.

Ключові слова: молодь, соціальна робота, об'єкт соціальної роботи, соціальні інститути, соціальні проблеми, соціалізація.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що в сучасних кризових умовах до руйнування ідеалів, загостренню нігілізму, соціальної апатії більш за все схильна молодь, тому що система цінностей не стійка, що призводить до втрати морального і духовного здоров'я нації. Для того, щоб надати допомогу молоді потрібні знання специфіки меж молодіжного віку, основних тенденцій розвитку молодіжної культури, психологічних особливостей та інше.

Тому метою статті є дослідити визначення поняття «молодь», визначити характеристики молодіжного віку та розкрити ряд соціальних проблем даної вікової групи клієнтів.

До цієї вікової групи соціальної роботи ми схильні відносити роботу з двома віками: юнацький вік (18-23 роки) і власне молодість (23-33 роки). Такий підхід до визначення молоді характеризується наступною обставиною. Межі молодіжного віку досить рухливі й залежать від соціально-економічного розвитку суспільства,

досягнутого рівня добробуту й культури, умов життя людей. Чим вище рівень розвитку суспільства, тим більше вплив цих факторів реально виявляється в тривалості життя людей, розширенні меж цього віку. Нижня вікова межа тут визначається тим, що підліток може одержати (чи не одержати) право вибору в соціальному плані, а верхня – досягненням (чи не досягненням) професійної зрілості, завершенням (чи ні) формування родини, посіданням певного стану в суспільстві.

У сучасній літературі існує багато визначень молоді. Найбільш поширеним є визначення молоді як соціально-диференційованої соціально-демографічної групи, котрій притаманні специфічні психологічні, фізіологічні та культурні властивості. Ці властивості визначаються не лише віковими особливостями, але й тим, що соціально-економічне, соціально-політичне становище молоді, її духовний світ, система ціннісних орієнтацій перебувають на стадії становлення.

Дослідження молоді як об'єкта соціальної роботи на сучасному етапі описане у працях українських дослідників О.І. Вишняка, М.М. Чурилова та С.О. Макеєва. Науковці визначають молодь як соціальну спільноту, що посідає певне місце в соціальній структурі суспільства й набуває соціального статусу в різноманітних соціальних структурах, має спільні проблеми, соціальні потреби та інтереси, особливості життєдіяльності тощо.

Молодь як соціальна спільнота – це сукупність людей молодого віку в усіх сферах їх діяльності і виявах їх духовного життя. Більш коректним є поділ молоді на внутрішні групи за соціально-професійними та віковими ознаками у взаємодії з їх духовним світом і поведінкою. Такий підхід дає змогу адекватніше аналізувати окремі контингенти молоді під час емпіричних соціологічних досліджень.

Молодь – це соціально-демографічна група, що переживає період становлення соціальної зрілості, адаптації до світу дорослих і майбутні зміни. У цей період людина переживає важливий етап сімейної і позасімейної соціалізації, процес становлення особистості, навчання, засвоєння цінностей, норм, установок зразків поведінки, прийнятих у даному суспільстві. Згідно з Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» молодь – громадяни України віком від 14 до 35 років. Вивченням потреб молоді займається наука соціологія молоді [1, с.157].

Соціологія молоді вивчає молодь як соціальну спільність, особливості її соціалізації, виховання, процес соціальної наступності й успадкування молоддю знань і досвіду старших поколінь, особливостей способу життя, формування життєвих планів, ціннісних

орієнтацій, виконання соціальних ролей. Ці знання необхідні соціальним працівникам для того, щоб ефективно будувати свою роботу.

Ґрунтовні дослідження проблеми молоді у суспільстві були проведені Л.С. Виготським та М.М. Рубінштейном. Початок даних досліджень відбувся ще до революції і продовжився у постреволюційний період. Це дало змогу науковцям порівняти результати досліджень, виявити зміни в поведінці та свідомості молодих людей. Особлива увага дослідників була приділена вивченню робітничої молоді, джерел поповнення робітничого класу, мотивів обрання професії, інтересів і потреб, проведення вільного часу. Також вивчали погляди молоді на тогочасні проблеми. Дослідники відзначали нерівність, суперечливість її свідомості та поведінки в різноманітних сферах соціального життя. Рівень політичної свідомості значно випереджав рівень побутової свідомості, внаслідок чого, з одного боку, міцнішали політичні настрої та переконання, а з іншого – виявлялися консервативність побутових відносин, пияцтво, відсталі традиції та звички.

Предметом певного наукового аналізу стали соціально-психологічні особливості молодих людей. На думку багатьох вчених, соціально-психологічний розвиток молоді характеризується нерівномірністю, напруженістю, наявністю і повторюваністю конфліктних ситуацій. Вважають, що вона, порівняно із старшими поколіннями, є більш нетерпимою, гостріше реагує на протиріччя дійсності, не так жорстко «вписана» у суспільство, мобільніша, швидше засвоює нове. Виділяють такі її характерні риси, як підвищена вимогливість та критичність до старших поколінь, недооцінка об'єктивної необхідності у досвіді старших за віком, перебільшення власної здатності до самостійної діяльності. Саме в молодості динамічно відбувається формування соціальних мотивацій, самоаналіз та швидкість реакції, проте в цьому віці значно менше, ніж у дорослому, турбують безпека близьких та відповідальність за них.

Соціальна робота з молоддю має давню історію і ґрунтується на основних підходах і напрямках соціалізації особистості, які сформувались на основі теорії соціальної педагогіки. Соціальні перетворення в державі, кризовий стан економіки і зміни у суспільному житті спричинили необхідність появи нових соціальних інститутів, уповноважених реалізувати соціальний захист молодих людей, нових напрямків і підходів у соціальній роботі з молоддю, які відповідають потребам і вимогам суспільства, соціальним запитам юнаків і дівчат.

Об’єктами соціальної роботи з молоддю є: працююча молодь; безробітна молодь; молодь, яка навчається; молоді сім’ї (у тому числі неблагополучні сім’ї та сім’ї групи ризику); молодь, яка має відхилення в здоров’ї (інваліди, наркозалежна, алкогольнозалежна молодь, хворі на СНІД та ін.); молодь, яка має відхилення у поведінці; молодіжні організації та об’єднання; обдарована і талановита молодь; молодь із числа сиріт; біженці і переселенці та інші категорії молоді.

Головною метою соціальної роботи з молоддю є створення умов позитивно орієнтованої соціалізації особистості, що сприяє соціальній адаптації та самореалізації молодого покоління в інтересах особистості й суспільства.

Ефективність соціальної роботи з молоддю прямо залежить від того, наскільки соціальна робота враховує інтереси молоді, виходячи з її економічної, соціальної й політичної ролі. Сьогодні ці інтереси молоді в нас обмежені за цілим рядом об'єктивних і суб'єктивних причин [2, с. 251-254]:

- молодь – одна з найбільш незахищених в економічних відносинах частина населення; труднощі в економіці – фундамент усіх труднощів і підстава для політичної кризи в галузі молодіжної політики держави;
- у суспільстві низький престиж освіченості, професіоналізму, духовності й моральності; талант і знання виявляються незапитаними, що формує розгубленість, непевність у сьогоденні й майбутньому, приводить до «витоку інтелекту», до відходу в «приватне життя» і до суїциду; широко поширився в суспільстві ідейно-моральний вакуум, своєрідна «дебілізація» частини населення вбиває в молоді віру у свої сили й можливості, що приводить її до націоналістичного, релігійного, містичного та інших видів фанатизму;
- у значної частини молоді складається уявлення про неправильність історичного шляху нашого суспільства, про те, що минуле нашої країни – це лише ланцюг трагічних злочинів і обману; непідготовленість переходу до ринкових відносин ще більше збільшило таке уявлення молоді про історію й майбутнє країни, як про нескінченний «театр абсурду», подвійного життя й подвійного стандарту;
- серйозне занепокоєння викликає рівень здоров'я молоді; гострі проблеми здоров'я переміщуються від старшого покоління до молодшого (на порядку денному – збереження генофонду нації, питання її фізичного виживання).

Порушення й обмеження інтересів молоді, у свою чергу, характеризує наявність соціально-проблемного «молодіжного поля»,

яке характеризується наступним [4, с. 72-73]:

- різке падіння престижу освіти, що не гарантує й не забезпечує гідного життєвого рівня, стабільну роботу зі спеціальності, не створює престижу в суспільстві;
- падіння престижу освіти супроводжується фактом неможливості для багатьох батьків винести «освітній тягар» з погляду важкого матеріального становища більшості родин (у цій ситуації молодь орієнтується на сферу торгівлі, бізнесу, банківської справи й на криміногенну сферу);
- утрата престижу продуктивної праці (виникнення ситуації, при якій у молоді починає домінувати прагматична характеристика – одержати матеріальне благополуччя, не беручи участі в продуктивній трудовій сфері);
- деяке зниження інтелектуального й загальнокультурного рівня молодих людей за рахунок не тільки зниження якості освіти, але й за рахунок проблеми їх «випадання» з будь-яких офіційних структур освіти й виховання, що є прямим резервом злочинного світу тощо.

У сучасних складних соціально-економічних умовах не слід забувати, що широкі верстви молоді формувалися в атмосфері утриманства, тому їм зараз особливо важко. З огляду на це, сьогодні, як ніколи, необхідно [4, с. 75]:

- оздоровлення соціального середовища, забезпечення умов для соціального становлення молодої людини;
- ствердження не на словах, а на ділі високих моральних цінностей і установок;
- об'єднання зусиль різних соціальних інститутів у справі виховання молоді;
- ліквідація безробіття серед молоді;
- створення системи стимулювання випуску дешевих товарів для підростаючого покоління;
- забезпечення особистої безпеки в суспільстві;
- соціальний захист молодого покоління.

Тому завданнями соціальних інститутів у роботі з молоддю є: надання різноманітних соціальних послуг, соціально-медичної, психолого-педагогічної, правової, інформаційної, матеріальної та інших видів соціальної допомоги; розроблення та здійснення системи заходів по створенню умов, достатніх для життєдіяльності різних категорій молоді; здійснення соціально-профілактичної роботи та консультування молоді, проведення системи заходів щодо запобігання негативним явищам та їх подолання; розроблення та здійснення реабілітаційних заходів щодо відновлення соціальних

функцій, морального, психічного та фізичного стану молоді, пристосування їх до безпечних соціальних та інших умов життєдіяльності, а також надання допомоги особам, які зазнали жорстокості та насильства, потрапили в екстремальні ситуації; здійснення міжнародного співробітництва, вивчення і поширення передового міжнародного досвіду з питань соціальної роботи з дітьми та молоддю; сприяння молодіжним організаціям і окремим громадянам у їх культурному та фізичному розвитку, участі в трудовій та суспільно корисній діяльності; здійснення інших повноважень у сфері соціальної роботи з дітьми та молоддю.

Отже, молодь у цілому являє собою таку групу населення, у якій, з одного боку, виникає більше всього нових соціальних проблем, а з іншого боку, саме проблеми молоді мають особливе значення для майбутнього всього суспільного розвитку. Тому державним органам влади потрібно розвивати наукове ставлення до проблеми для напрацювання науково-обґрунтованих рішень, проводити моніторинг змін тенденцій розвитку молодіжного середовища, систематичні соціологічні заміри потреб молоді для своєчасної реакції на соціальні, психолого-педагогічні та інші виклики сьогодення.

Список використаних джерел

1. Головатий М.Ф. Соціологія молоді: курс лекцій / М.Ф. Головатий. – К.: МАУП, 2006. – 304 с.

2. Мустаева Ф.А. Основы социальной педагогики: ученик для студентов высших педагогических учебных заведений. 2-е изд., перераб. и доп. / Ф.А. Мустаева. – М.: Академический проект, 2001. – 416 с.

3. Осипова Н.П. Соціологія: Підручник / Н.П. Осипова, В.Д. Воднік, Г.П. Клімова. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 336 с.

4. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / С.Я. Харченко, М.С. Кратінов, Л.Ц. Ваховський, В.О. Кратінова, О.П. Песоцька, О.Л. Караман. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 198 с.

5. Тюптя Л.Т. Соціальна робота: Теорія і практика / Л.Т. Тюптя, І.Б. Іванова. – К.: ВМУРОЛ «Україна», 2004. – 408 с.

6. Шуст Н.Б. Інноваційна діяльність молоді: сутність, структура, функції / Н.Б. Шуст. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 141 с.

7. Якименко В.І. Сучасна молодіжна політика і соціальна робота в Україні / В.І. Якименко. – К.: Науковий світ, 2001. – 189 с.

***Н.С. ЧОРНОУС**, студентка групи СР-31-13,*
Вінницький інститут Університету «Україна»
***Н.О. ЛЯШКОВА**, ст. викладач*
кафедри соціальних технологій
Вінницький інститут Університету «Україна»

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ВИЯВ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ

Анотація: У статті розкрито суть волонтерства як складової професійної підготовки майбутніх спеціалістів та проаналізовано результат залучення студентів до волонтерської діяльності вищим навчальним закладом.

Ключові слова: студент, волонтер, волонтерський рух, волонтерська діяльність, громадянське становлення.

У сучасній Україні дедалі частіше актуалізується добровільність, гуманність, законність, гласність. Даний попит обумовлений двома основними факторами: внутрішньополітичною кризою, що призвела до розбалансування системи державного управління, дефіциту якісних управлінських рішень, браку ресурсних можливостей та зовнішньою агресією, яка поглибила дисбаланс між здатністю держави ефективно виконувати свої функції та забезпеченням основних потреб громадян, внаслідок чого зростає активність волонтерського руху [5, с. 16].

Тому метою статті є дослідити суть волонтерства й проаналізувати її вплив на соціально-громадянську спрямованість студентської молоді та залучення вищим навчальним закладом молодіжного ресурсу до волонтерської діяльності.

Волонтерська діяльність – добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги [1].

Згідно з даними, які зазначені у презентації «Волонтерський рух в Україні» підготовленої GfK Ukraine на замовлення Організації Об’єднаних Націй в Україні: українці схильні визнати велику роль волонтерського руху в суспільних процесах: 62% визнає роль волонтерів у політичних змінах останнього року, 85% вважає, що волонтерський рух допомагає зміцненню миру, а 81% схильні вважати волонтерський рух обов'язковою складовою громадянського суспільства [4, с. 27]. Ми вважаємо, позитивним для суспільства є бажання молоді брати активну участь у волонтерській діяльності. Досвід волонтерства допоможе їм сформувати глобальне світове

бачення гуманізму та доброчинства, в майбутньому стати відповідальними громадянами країни, лідерами суспільства в громадському житті.

Більшість науковців стверджують, що волонтерство розглядається як складова професійної підготовки майбутніх спеціалістів, та приділяють увагу участі та залученню студентів до волонтерської діяльності. Так, В. Кратінова [9], Т. Лях, З. Бондаренко [10], в своїх дослідженнях зосередили увагу на питанні організації волонтерської діяльності у вищих навчальних закладах. Н. Ларіонова, О. Караман, В. Кратінова [9], С. Харченко, О. Песоцька [12] займаються дослідженням значення волонтерства в професійному становленні соціальних педагогів та соціальних працівників. Н. Романова [5] досліджує мотиваційні фактори участі молоді у волонтерській діяльності.

І.С. Кон [8], О.В. Киричук [7], Б.З. Вульфов [11] вважають, що старший підлітковий та юнацький вік характеризується як період, коли відбуваються надзвичайно суттєві психологічні зміни, з'являються особливості, які за певних умов життя, діяльності і виховання особистості стають стійкими її рисами. Саме тому у цей час найбільш інтенсивніше формується громадянська спрямованість. Фахівцями психології, соціології та педагогіки встановлено, що студентський вік (18-22 роки) характеризується вироблення світоглядної позиції, громадянського самовизначення, усвідомлення внутрішнього духовного світу, морального самопізнання. Це дозволяє індивідові виявити вплив соціуму та сформувати в нових умовах багатогранну особистість.

Так, у Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» в рамках співпраці з Департаментом соціальної політики, Департаментом інформаційної діяльності та комунікацій із громадськістю ОДА, громадськими організаціями «Паросток» та «Креатив», з громадськими діячами, пресою залучають студентів до волонтерської діяльності. Молодь закладу бере участь у різноманітних державних та недержавних акціях соціального спрямування.

Університет «Україна» відгукується на прохання про допомогу різних соціально вразливих груп людей, понад 16 років втілює на практиці ідеї соціальної та гендерної рівності, забезпечує рівний доступ до освіти соціально незахищених верств населення. Саме тому у продовження соціальних ініціатив Вінницького інституту Університету «Україна» була створена громадська організація «Соціальна перспектива», у якій активно взаємодіють викладачі, студенти та всі небайдужі люди. Її завданням є організація роботи

волонтерів за напрямками діяльності: сприяння, задоволення та захист законних соціальних, економічних, творчих, вікових, екологічних, національно-культурних інтересів, реалізація прав, свобод та захист інтересів різних верств населення, у тому числі соціально незахищених: осіб з інвалідністю та вадами здоров'я, дітей-сиріт, громадян похилого віку, малозабезпечених, біженців, переселенців, учасників бойових дій та членів їхніх сімей, студентської молоді, молодих фахівців та науковців, підприємців малого й середнього бізнесу та інших [4]. Діяльність організації «Соціальна перспектива» є продовженням попередніх соціальних проектів.

Активними учасниками волонтерського руху закладу є студенти спеціальностей: «Соціальна робота», «Психологія», «Журналістика», для яких робота з різними категоріями людей є близькою за своїм професійним спрямуванням. Так, до Всесвітнього дня контрацепції, 26 вересня 2015 року, студенти-волонтери спільно з ГО «Соціальна перспектива» та ГО «Паросток» підготували матеріали для популяризації здорового способу життя та запобігання негативних явищ серед студентської молоді, оприлюднили контакти, за якими студенти зможуть проконсультуватися з питань репродуктивного здоров'я у фахівців «Клініки, дружньої до молоді», послуги яких надаються анонімно та безкоштовно.

З метою отримання життєвого та волонтерського досвіду студенти Вінницького інституту Університету «Україна» регулярно відвідують Вінницький обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Обрій», Вінницький центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Промінь». Проведення розвиваючих ігор, комплексів арт-терапії, конкурсів та діалогів із соціально вразливими людьми сприяють не тільки вихованню у студентів доброти, людяності, толерантності, але й допомагають здобути безцінний досвід майбутнього професійного становлення.

З приводу цього І. Бех [2] вважає, що важливо вчасно сформувати образ майбутньої професійної діяльності студентської молоді під час навчання та окреслити перспективу майбутнього життєвого шляху, насиченого подіями, творчою працею та масштабними задумами.

Одним із способів формування в студентів ціннісного ставлення до майбутньої професії та розвитку таких якостей, що характеризують емоційну стійкість майбутніх професіоналів (таку потрібну в наш непростий час), що розкривається через здібності до самоконтролю і психічної саморегуляції виступає соціально-психологічний тренінг. Останнім часом, на думку багатьох дослідників, соціально-

психологічний тренінг значно поширився, насамперед, як складова підготовки спеціалістів різного профілю, у тому числі, фахівців соціальної сфери. Тому використання соціально-психологічних тренінгів було одним із завдань щодо підготовки студентської молоді до здійснення волонтерської роботи.

Так, у вільний від навчання час студенти Вінницького інституту Університету «Україна» беруть участь у проекті громадської організації «Вінницький регіональний центр інформації «Креатив», що реалізується на базі Молодіжного ресурсного центру у партнерстві з Вінницьким Клубом випускників міжнародних програм обміну за підтримки Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні. Проект спрямований на розвиток активної громадської позиції молоді та розбудову місцевої громади через проведення школи молодих лідерів з випускниками програм обмінів і стажування, що фінансувалися урядом США. Більшість тренінгів, які проводяться у школі присвячені волонтерству, соціальній роботі, роботі в команді.

На думку голови ради ГО «Соціальна перспектива», директора Вінницького соціально-економічного інституту Університету "Україна" Ганни Давиденко підготовка фахівців соціальної сфери неможлива сьогодні без залучення їх до активної громадської діяльності, тому таке поєднання науки та практики означає, з одного боку, потужну наукову, виховну та організаційну складову в громадській організації, а з іншого, високу практичну орієнтованість та фахове й громадянське виховання молоді у вищому навчальному закладі [5].

Отже, необхідною умовою для ефективного функціонування вищого навчального закладу в умовах конкуренції є залучення студентів до волонтерства. З огляду на вище сказане директор Вінницького соціально-економічного інституту Університету "Україна" розуміє позитивні аспекти цієї діяльності, а саме:

а) здійснює громадську підтримку, що позитивно впливає на імідж інституту, підкреслюючи його значущість в суспільстві;

б) вирішує частину фінансових проблем та розширює коло спілкування;

в) залучає нові інтелектуальні ресурси та заохочує громадську активність;

г) надає нові професійні та консультаційні послуги.

Позитивні аспекти волонтерства у ВНЗ можна перераховувати безкінечно, адже існує безліч інших переваг, які може отримати заклад освіти при залученні волонтерів. Але для того, щоб студенти змогли ефективно працювати, знову і знову віддавати себе волонтерству у

ВНЗ, необхідно будувати дружні відносини, стимулювати та мотивувати студентів до волонтерської діяльності.

Отже, Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» є гарним прикладом зацікавленості ВНЗ у залученні студентів до волонтерської діяльності, що сприяє вихованню молоді в дусі порядності, добродійності, соціальної небайдужості. Адже керівництво добре розуміє, що студенти – це наше майбутнє, і від них залежить яким воно буде.

Отже, в результаті аналізу роботи Вінницького інститут Університету «Україна» по залученню студентів до волонтерства, ми прийшли до висновку, що для успішного заохочення студентів до волонтерської діяльності вищий навчальний заклад має враховувати такі рекомендації:

1) визначити, де можуть бути корисними волонтери;

2) врахувати інтереси потенційного волонтера, бажання, можливості, в тому числі можливості тимчасового навантаження, місце проживання, фізичні можливості, освіту;

3) пам'ятати, що для студентів важливим показником є увага до роботи, яку вони виконують, рівні права у стосунках із старшими, оцінка не лише з боку дорослих, але й однолітків;

4) пояснити студентам, за яким принципом працюють волонтери та чого вони прагнуть;

5) чітко сформулювати обов'язки волонтера, вимоги до нього;

6) розповісти студенту, що волонтерство не приносить прибутку, проте приносить задоволення від допомоги іншим людям.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про волонтерську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3236-17

2. Бех І.Д. Виховання особистості: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2008. – 839 с.

3. Бондаренко З. Волонтерська робота у вищому навчальному закладі / З. Бондаренко // Вісник Запорізького національного університету. – 2008. – № 1. – С. 25-30.

4. Вишлінський Г. Волонтерський рух в Україні: Підготовлено GfK Ukraine на замовлення Організації Об'єднаних Націй в Україні: презентація / Г. Вишлінський, Д. Міханчук. – К., 2014. – 27 с.

5. Волонтери в соціальній роботі / О. Главник, Н. Романова, Т. Дружченко. – К.: Главник, 2006. – 126 с.

6. Горєлов Д. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналіт. доп. / Д. Горєлов, О. Корнієвський. – К.: НІСД, 2015. – 16 с.

7. Основи психології: Підручник для студ. вищих навч. закл. / О. Киричук, В. Роменець, Т. Кириленко, І. Маноха, В. Пискун за заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. – К.: Либідь, 2006. – 632 с.

8. Кон И.С. Психология ранней юности / И.С. Кон – М.: Просвещение, 1989. – 255 с.

9. Ларіонова Н. Історико-феноменологічний аналіз волонтерства / Н. Ларіонова, В. Кратінова, О. Караман // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2007. – № 3. – С. 99-105.

10. Менеджмент волонтерських груп від А до Я: навч.-метод. посібник / за ред. Т.Л. Лях; авт.-кол.: З.П. Бондаренко, Т.В. Журавель, Т.Л. Лях та ін. – К.: Версо-04, 2012. – 288 с.

11. Психология и педагогика: учебник для бакалавров / П. Пидкасистый, Б. Вульфов, В. Иванов, под ред. П.И. Пидкасистого. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2015. – 724 с.

12. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / С.Я. Харченко, М.С. Кратінов, Л.Ц. Ваховський, В.О. Кратінова, О.П. Песоцька, О.Л. Караман. – Луганськ: "Альма-матер", 2003. – 198 с.

13. Харченко С.Я. Соціально-педагогічні технології: навч.-метод. посіб. / С.Я. Харченко, Н.П. Краснова, Л.П. Харченко. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 552 с.

14. Група в Facebook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/groups/socialperspective/

15. Вінницька газета 20 хвилин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vn.20minut.ua/Podii/u-vinnici-z-yavilasya-she-odna-gho-yaka-bude-zajmatisya-spravami-lyude-10464037.html

***І.В. ЮДІНА**, студентка групи СР-51-14 ДВО (з)*
Вінницький інститут Університету «Україна»
науковий керівник: І.Г. Саранча, к.пед.н.,
доц. кафедри соціальних технологій,
Вінницький інститут Університету «Україна»

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УКРАЇНІ

Анотація: У статті зроблено теоретичний огляд проблеми соціального захисту людей похилого віку. Висвітлено головні проблеми, які супроводжують життя людей похилого віку.

Охарактеризовано мету, принципи, напрямки та особливості соціального захисту, що спрямований на цю категорію українського суспільства.

Ключові слова: соціальний захист, люди похилого віку, старість, соціальна робота, соціальна політика, соціальна адаптація, соціальне обслуговування, соціальна адаптація.

В умовах політичної трансформації українського суспільства особливого значення набуває вирішення проблеми соціального захисту населення, що обумовлено конституційним правом громадян України. Аналіз стану літніх і старих людей свідчить про те, що вони є найбільш соціально незахищеною категорією населення, що потребує особливої уваги зі сторони держави. В сучасних умовах життя люди похилого віку зіштовхуються з багатьма проблемами, а саме: матеріальними, економічними, побутовими та психологічними, які ставлять їхнє життя на рівень виживання. Дані проблеми виникають тому, що більшість людей похилого віку залишаються самотніми, відчувають труднощі через відсутність підтримки від близьких людей, стають хворобливими, немічними. Соціальна політика в країні є недосконалою і не в змозі задовольнити всі потреби людей похилого віку. Проблеми осіб даної вікової категорії населення є актуальними і потребують невідкладного вирішення з боку держави та суспільства.

Наукові дослідження з питань розробки теорії соціального захисту населення та вдосконалення практичної діяльності держави в цьому напрямі проводяться в спеціалізованих науково-дослідних установах. Окремим аспектам соціального захисту присвятили свої праці вчені та фахівці, зокрема Е.І. Холостова, В.М. Шахрай, Л.Т. Тюптя, І.Д. Звєрєва, А.І. Капська, І.Г. Зайнишев та ін.

Е.І. Холостова в своїх дослідженнях розглядає життєдіяльність людей похилого віку впродовж усього життя, описує похилий вік як соціальну проблему, аналізує ставлення до даної вікової групи в суспільстві, сім'ї та близького оточення. Висвітлює основні проблеми, з якими зіштовхуються особи даного вікового прошарку [5].

А.І. Капська розглядає напрями та завдання соціальної роботи з людьми похилого віку, а також проблеми самотності в цей період. Аналізує соціальний захист людей похилого віку та напрями його здійснення [5].

І.Г. Зайнишев розглядає проблему старіння як соціальний феномен сучасного супсільства, висвітлює складові елементи соціальної політики відносно людей похилого віку, описує діяльність і призначення закладів соціального обслуговування людей похилого віку[5].

Науковці акцентують свою увагу на тому, що соціальний захист людей літнього і старого віку – це комплекс економічних, соціальних і правових гарантій для громадян літнього і старого віку, що ґрунтується на принципах поваги і милосердя зі сторони держави. Соціальний захист людей похилого віку в Україні забезпечується мережею закладів: Міністерство праці та соціальної політики; Пенсійний фонд; управління, комісії, комітети соціального захисту населення місцевих рад і держадміністрацій; територіальні центри соціального обслуговування пенсіонерів і самотніх непрацездатних громадян та відділення соціальної допомоги вдома. Проте, незважаючи на досить широке коло розглянутих теоретичних та практичних питань, актуальною залишається проблематика, пов'язана з теоретичними основами зазначеної сфери наукових досліджень: розкриття сутності, змісту, структури, функцій та рівнів соціального захисту населення. На нашу думку, неможливими виглядають пошуки напрямів реформування системи соціального захисту без наукового обґрунтування сутності предмета дослідження.

Тому метою статті є аналіз проблематики, пов'язаної з теоретичними основами сутності соціального захисту населення, дослідження головних проблем, які супроводжують життя людей похилого віку та охарактеризувати мету, принципи, напрями та особливості соціального захисту категорії українського суспільства похилого віку.

Основні напрями соціального захисту геронтологічної групи населення – соціальне забезпечення і соціальна допомога. Соціальне забезпечення людей похилого віку – система заходів, спрямованих на захист матеріального становища, надання грошової і матеріальної допомоги, зміцнення системи соціального обслуговування клієнтів (старих і немічних). Соціальне обслуговування включає сукупність соціальних послуг, які надають громадянам похилого віку або інвалідам вдома й у спеціалізованих державних закладах та структурах, що діють за підтримки органів місцевого самоврядування. Основні види соціальних послуг для клієнтів геронтологічної групи: соціально-побутові, соціально-медичні, соціально-економічні, соціально-правові, морально-психологічна підтримка.

Соціальний захист населення цієї особливої соціально-вікової групи повинен здійснюватися у трьох напрямах:

1. Профілактика – збереження добробуту літньої людини за допомогою зменшення чи усунення чинників ризику, з метою запобігання її наступного переведення в установи соціального обслуговування стаціонарного типу.

2. Підтримка, яка необхідна старим людям (для збереження максимально можливого рівня самостійності).

3. Представництво і захист інтересів старих людей, визнаних недієздатними (для надання їм необхідної допомоги).

Основні принципи діяльності у сфері соціального обслуговування людей похилого віку: надання державних гарантій; забезпечення рівних можливостей щодо отримання соціальних послуг і їхньої доступності; наступність усіх видів соціального обслуговування; орієнтування соціального обслуговування на індивідуальні потреби громадян; пріоритетність заходів із соціальної адаптації [2, с. 98].

Традиційно склалися три напрямки діяльності органів соціального захисту населення щодо літніх і старих людей, зокрема: соціальна допомога (надання старим людям пільг і переваг, допомоги); соціальне обслуговування; організація пенсійного забезпечення.

Механізм соціального захисту старих людей реалізується на державному і регіональному (міському) рівнях. Державний рівень соціального захисту забезпечує гарантоване надання законодавчо-встановлених пенсій, послуг і пільг у відповідності із грошовими і соціальними нормативами. На регіональному рівні із врахуванням місцевих умов і можливостей вирішуються питання додаткового підвищення рівня забезпечення [3, с. 198].

Основна мета соціального захисту літніх і старих людей – це позбавлення їх від абсолютних злиднів, бідності, надання конкретної допомоги. Соціальна допомога літнім і старим людям – це забезпечення в грошовій чи натуральній формі, у вигляді послуг чи пільг, наданих з врахуванням законодавчо встановлених державою соціальних гарантій із соціального забезпечення [2, с. 176].

За роки незалежності розроблено і впроваджено в дію політику соціального захисту, страхування та забезпечення населення. Створено необхідні умови для нормального її функціонування, для постійного доповнення і вдосконалення. Але разом з цим в соціальній сфері виявляються риси її недосконалості та невідповідності сучасним потребам людей.

Тому перед державою стоять першочергові завдання переходу від надання пільг та дотацій до адресної грошової допомоги, створення умов для розширення мережі недержавних пенсійних фондів поряд з основним державним, проведення зваженої політики у всій сфері соціального забезпечення.

Отже, здійснивши теоретичний аналіз наукової літератури з означеної проблеми, було визначено, що люди похилого віку зіштовхуються з багатьма проблемами, що лежать в площині

економічного, побутового, психологічного, медичного, соціального обслуговування. Як правило, для людей похилого віку характерною є проблема соціальної ізоляції, страждання від самотності, нерозуміння оточуючих.

Список використаних джерел

1. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні / Н.Б. Болотіна. – К.: Знання, 2005. – 381 с.

2. Звєрєва І.Д. Соціальна робота в Україні / І.Д. Звєрєва, Г.М. Лактіона. – К.: Видавництво «Науковий світ», 2005. – 233 с.

3. Скуратівський В.А. Соціальна політика / А.В. Скуратівський, О.М. Палій, Е.М. Лібанова. – К.: Вид-во УАДУ, 2007. – 265 с.

4. Семигіна Т.В. Порівняльна соціальна політика / Т.В. Семигіна. – К.:МАУП, 2005. – 276 с.

5. Наталія Шевчук. Специфіка соціальної роботи з людьми похилого віку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vmurol.com.ua/index.php?idd=us_publication&group=4&us_publication=623.

ПРОГРАМА КОНФЕРЕНЦІЇ

РЕГЛАМЕНТ РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

4 листопада 2015 року
7.00 – 9.00 – заїзд та поселення учасників
9.00 – 10.00 – реєстрація учасників, прес-конференція для ЗМІ
10.00 – 12.00 – відкриття конференції та пленарне засідання
12.00 – 13.00 – перерва на обід
13.00 – 18.00 – робота в секціях
18.00 – 22.00 – вечірнє дозвілля

5 листопада 2015 року
09.30 – 12.00 – робота в секціях
12.00 – 12.30 – підведення підсумків і закриття конференції
12.30 – 18.00 – екскурсія історичними місцями
18.00 – 22.00 – від'їзд учасників

РЕГЛАМЕНТ ВИСТУПІВ :

доповідь на пленарному засіданні	-	15 хв.
доповідь на секції	-	до 20 хв.
виступ при обговоренні	-	до 3 хв.

Мови конференції: українська, російська, англійська

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

ГОЛОВА:

Давиденко Ганна Віталіївна, директор Вінницького інституту Університету «Україна», кандидат філологічних наук, доцент, голова ради ГО «Соціальна перспектива».

ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВИ ОРГКОМІТЕТУ:

Ілініч Світлана Юріївна, кандидат філологічних наук, заступник директора з науково-педагогічної роботи.

Омельченко Олена Валеріївна, начальник відділу науки, міжнародної діяльності та інклюзивної освіти.

ЧЛЕНИ ОРГКОМІТЕТУ:

Макац Володимир Геннадійович, доктор медичних наук, професор, експерт вищого рівня НАН України, академік АТН України, член-кореспондент Російської академії природознавства, завідувач кафедри реабілітаційних технологій.

Чернілевський Дмитро Володимирович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальних технологій, президент АМСКП.

Корчинський Володимир Станіславович, доктор медичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри реабілітаційних технологій.

Яблочніков Сергій Леонтійович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри бізнесу і права

Чорноусенко Надія Сергіївна, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології

Костенко Наталя Іванівна, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри соціальних технологій

Швед Вадим Валерійович, кандидат економічних наук, доцент, начальник відділу навчально-методичної роботи

Хільченко Сергій Вікторович, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, декан соціально-економічного факультету

Левчишина Олена Віталіївна, заступник декана соціально-економічного факультету, старший викладач кафедри психології

Ваколюк Сергій Миколайович, доктор філософії у галузі права, завідувач кафедри бізнесу і права

Ликова Лада, студентка 2 курсу, голова ради студентського самоврядування Вінницького інституту Університету «Україна»

Русин Артур, студент 3 курсу, голова СНТ Вінницького інституту Університету «Україна».

ВІДКРИТТЯ КОНФЕРЕНЦІЇ

4 листопада, початок о 10.00

(актова зала інституту, вул. Першотравнева, 88а)

Вітальне слово Давиденко Ганни Віталіївни, к. філол. н, доцента, директора Вінницького інституту Університету «Україна», голови ради ГО «Соціальна перспектива.»

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

1. ***Миронова Світлана Петрівна****, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* **Особливості організації та методики навчання учнів з порушеннями інтелекту в інклюзивній школі**
2. ***Кауффман Лайл****, доктор філософії, професор, Канзаська публічна школа для нечуючих, США* **Досвід інклюзивного навчання осіб з вадами слуху у США**
3. ***Вершко Руслана****, координатор Швейцарського центру освіти вищої школи американістики та міжнародних стосунків у Вінницькій області* **Можливості для фахової підготовки осіб з особливими освітніми потребами у Польщі**
4. ***Роберт Торбус****, заступник директора Швейцарського едукаційного центру вищої школи американістики та міжнародних стосунків (Польща, м. Варшава)* **Перспективи програм подвійного диплому і навчання упродовж усього життя**
5. ***Вознюк Олександр Васильович****, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної освіти і педагогічних інновацій Житомирського державного університету ім. І. Франка* **Інтегральна модель психологічних феноменів людини як основа психокорекції дітей з особливими потребами**
6. ***Аргіропоулос Дімітріс.****, доктор філософії, професор Болонського Університету (Італія).* **Роль інтеграції у сфері інклюзивної освіти (досвід Італії).**
7. ***Самойленко Олеся Анатоліївна****, президент Благодійної організації Благодійний фонд «Центр розвиток»* **Інклюзивне навчання дітей з важкою формою аутизму у загальноосвітніх школах**
7. ***Саранча Ірина Григорівна****, доцент кафедри соціальних технологій*

Вінницького інституту Університету «Україна», Голова правління ГО «Паросток», кандидат педагогічних наук, заступник директора Вінницького центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Промінь» **Соціально-педагогічна діяльність з розвитку інтелектуальних здібностей у дітей з інвалідністю в умовах інтегрованого освітнього середовища**
8. ***Глоба Олександр Петрович****, професор кафедри ортопедагогіки та реабілітології Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету* **Про національну систему надання корекційно-реабілітаційних послуг в Україні**
9. Миськів Леся Ігорівна*, доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства КиМУ* **Інклюзивна освіта в Україні – хронологія впровадження**

І СЕКЦІЙНЕ ЗАСІДАННЯ
«Світовий досвід упровадження інклюзивного навчання: здобутки та основні проблеми»
4 листопада 2015 р., 13.00
актова зала Вінницького інституту Університету «Україна»
вул. Першотравнева, 88а, к. 501

Балахонова О.В., доктор економічних наук, доцент, Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Проблеми інклюзивної освіти в Україні*
Ваколюк С.М., доктор філософії в галузі права, Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Захист прав дітей з особливими потребами*
Гордійчук О. Є.,, кандидат педагогічних наук, доцент, Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича *Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до роботи з батьками дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної діяльності*
Костенко Н.І., кандидат педагогічних наук, ***Вітюк О.О.*** кандидат історичних наук, Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Аналіз вітчизняного досвіду підготовки майбутніх соціальних працівників до медико-соціальної роботи*
Левчишина О.В., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна»

Набуття ідентичності: досвід інклюзивних груп
Рукомєда В.О., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Педагогічні технології інклюзивного навчання: традиції та новаторство*
Яблочнікова І.О., кандидат педагогічних наук, докторант, Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України ***Яблочніков С.Л.,*** доктор педагогічних наук, професор, Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Підготовка магістрів у галузі фінансів у Південно-європейських країнах в умовах інклюзії*
Якобчук Л.М., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Інклюзивна освіта – основа інтеграції у суспільство людей з особливими потребами*

ІІ СЕКЦІЙНЕ ЗАСІДАННЯ
«Соціальна та психологічна адаптація осіб з особливими потребами до навчання в умовах інклюзії»
4 листопада 2015 р., 13.00
актова зала Вінницького інститут у Університету «Україна»
вул. Першотравнева, 88, к. 501

Бойко Г. М., доктор педагогічних наук, професор Полтавський інститут економіки і права ВМУРоЛ «Україна» Психореабілітаційний супровід навчання студентів з особливими освітніми проблемами
Войтко В.В., Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. В. Сухомлинського *Особливості організації особистісно орієнтованого виховання*
Вовченко О. А., кандидат психологічних наук, Інститут спеціальної педагогіки НАПН України *Особливості психологічного супроводу дітей молодшого шкільного віку з кохлеарними імплантати*
Дмітрієва О.І., кандидат педагогічних наук, доцент, Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка *Вивчення окремих аспектів ставлення студентів з типовим розвитком до студентів з порушеннями психофізичного розвитку*
Добровольська В.О., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Психологічні проблеми самореалізації студентів з особливими освітніми потребами.*

Євась Т.В., Жукова О.А., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Проблеми фінансового забезпечення інклюзивної освіти в Україні*
Ілініч С.Ю. кандидат філологічних наук, ***Швед В.В.*** кандидат економічних наук, доцент, Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Соціальна відповідальність: проблематика виховання та сприйняття*
Литвин І.М., кандидат педагогічних наук, Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників *Фасилітація як професійно-важлива якість у роботі соціального педагога з дітьми з особливими освітніми потребами*
Ляшкова Н.О., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Методичні засоби соціальної адаптації студентів з вадами слуху у ВНЗ*
Лящ О.П., кандидат психологічних наук, доцент, Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Емоційний інтелект: розуміння його семантики та значення*
Омельчук Я.В., Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна» *Реабілітація та профілактика сколіозу дітей шкільного віку*
Столяренко Е.В., кандидат педагогічних наук, доцент, ***Столяренко О.В.,*** кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського *Важность формирования у учащихся толерантного сознания и воспитание гуманности*
Сьомкіна І.С., кандидат педагогічних наук, доцент, Луганський національний університет ім. Т. Шевченка *Соціалізація дітей з обмеженими функціональними можливостями: сутність та особливості*
Ткачук О. М., доктор економічних наук, професор, Вінницький торговельно-економічного інституту КНТЕУ З практики духовного виховання української молоді
Чорноусенко Н.С., кандидат психологічних наук, доцент Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Вплив батьківського ставлення на взаємини молодої сім'ї*
Швед В.В., кандидат економічних наук, доцент, ***Омельченко О.В.,*** Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Проблеми розвитку інклюзивної освіти: економічні аспекти*

ІІІ СЕКЦІЙНЕ ЗАСІДАННЯ
«Актуальні проблеми навчання та виховання осіб з особливими потребами»
5 листопада 2015 р., 10.00
актова зала Вінницького інститут у Університету «Україна»
вул. Першотравнева, 88, к. 501

Бараболя В.В., Ваколюк С.М., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Дозвілля осіб з обмеженими можливостями: проблеми правового регулювання*
Бірюкова Н.В., Саранча І.Г., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Розвиток благодійності в Україні як напрямку соціальної роботи*
Бондар О.П., Чорноусенко Н.С., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Соціальна відповідальність як типова лідерська якість сучасної молоді*
Вітько К.В., Дніпропетровська філія Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» *Проблеми соціальної реабілітації та професійної адаптації інвалідів АТО в умовах інклюзивного освітнього середовища*
Глушко Л.О., Побережна А.І., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Волонтерство як один із напрямків соціальної роботи*
Пацюк О.О., Давиденко Г.В., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Проблема емоційного «вигорання» у професійній діяльності соціального працівника*
Демедюк В., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Вплив акцентуацій характеру на прояв деструктивних психічних станів старшокласників*
Загрія О.А., Саранча І.Г., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Особливості міграційних процесів в Україні та їх вплив на методи соціальної роботи*
Задорожний О.М., Саранча І.Г., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Формування державної молодіжної політики в Україні з урахуванням проблем Європейської інтеграції*

Заремблюк В.І., Омельченко О.В., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Оцінювання соціальних працівників у соціальних службах*
Ковальова А.О., Чорноусенко Н.С., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Міжнаціональні стереотипи в країнах та інтеркультурна робота як засіб для їх подолання*
Коваленок В.М., Соломко О.А., студенти Білоруського державного економічного університету (Білорусія) *Роль общественных организаций в решении социальных проблем лиц с ограниченными возможностями: белорусский опыт.*
Коломійчук І.В., Давиденко Г.В., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Проблема соціальних стереотипів старості у сучасному українському суспільстві*
Косицький В.Р., Давиденко В.В., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування*
Лавроненко А.Г.., Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» *Емоційний стан інвалідів с соціальному середовищі*
Лось О.П., Чорноусенко Н.С., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Формування готовності до професійної діяльності людей з обмеженими можливостями в центрах професійної реабілітації*
Наум П.М, Кожухівська Г.Б., Шенеленко Д.О., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Особливості інклюзивного навчання осіб з вадами слуху у ВНЗ*
Пономарьова О.А., Давиденко Г.В., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Моделі соціальної політики країн Європейського Союзу*
Почтарук, Чорноусенко Н.С., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Детермінанти прояву агресивності особистості*
Снарський О.В., студент Білоруського державного економічного університету (Білорусія) *Развитие инклюзивного образования в сфере высшего педагогического образования Беларуси.*
Сулімова А., Колосов А.Б., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна»

Вплив сім'ї на емоційну сферу підлітка
Тищук О.О., Хільченко С.В., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Виробниче право для людей з обмеженими можливостями*
Харченко А.Є., студент Білоруського державного економічного університету (Білорусія). *Дистанційне навчання в системі інклюзивної освіти Білоруського державного університету інформатики і радіотехніки*
Цісар Н.І., Давиденко Г.В., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Соціально-психологічна реабілітація як засіб адаптації учасників АТО*
Цявлюк А.З., Давиденко Г.В., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Молодь як об'єкт соціальної роботи*
Чорноус Н.С., Ляшкова Н.О., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Волонтерська діяльність як вияв соціальної активності студентів ВНЗ*
Штогрин Р. Л., директор Вінницького міжрегіонального центру професійної реабілітації інвалідів «Поділля» *Робота з людьми з особливими освітніми потребами в умовах реабілітаційного центру*
Щербацький А.О., Мисак О.І., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Проблемні питання застосування принципу доступності для людей з обмеженими можливостями: юридичний аспект*
Юдіна І.В., Саранча І.Г., Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна» *Соціальний захист людей похилого віку в Україні*

МАЙСТЕР-КЛАСИ

4 листопада 2015 року, 13.00
Вінницького інститут у Університету «Україна»
вул. Першотравнева, 88 а

5 листопада 2014 року	
13.00-14.00 **ауд. 107**	***«Експрес-курс жестової мови»*** *Ляшкова Наталія Олександрівна*
13.00 – 14.00 **ауд. 103**	***«Реабілітаційний масаж»*** *Куц Олександра Олександрівна* та студенти Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна»

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВОЮ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРАВ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Ваколюк С.М., Бараболя В.В. Дозвілля осіб з інвалідністю: проблеми правового регулювання..... 3
Хільченко С.В., Тищук О.О. Виборче право для людей з інвалідністю..... 10
Мисак О.І., Щербацький А.О. Проблемні питання застосування принципу доступності для людей з інвалідністю: юридичний аспект..... 15
Закладній О.А. Проблеми і перспективи освітньої інтеграції осіб з інвалідністю в Україні..... 19
Алтухов А.О. Теоретичні аспекти аналізу системи збуту продукції підприємства..... 23
Бірюкова Н.В., Саранча І.Г. Особливості превентивного впливу на особистість неповнолітніх правопорушників..... 30
Гнений О.В. Проблеми вдосконалення організаційної структури управління підприємством..... 37
Задорожний О.М., Саранча І.Г. Формування державної молодіжної політики в Україні з урахуванням проблем європейської інтеграції..... 42
Пономарьова О.А., Давиденко Г.В. Моделі соціальної політики країн Європейського союзу..... 47
Розважаєва А.В., Яблочніков С.Л. Документальне забезпечення діяльності закладів освіти..... 52
Стуков О.В. Шляхи та методи отимізації витрат підприємства у ринкових умовах..... 57

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОБОТИ З ОСОБАМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Вітько К.В. Емоційна адаптація осіб з інвалідністю після бойових дій..... 66
Дрозд В.О. Умови та технології розвитку креативності студентів-психологів..... 75
Ковальова А.О. Міжнаціональні стереотипи в країнах та інтеркультурна робота як засіб для їх подолання..... 78
Лось О.П., Чорноусенко Н.С. Формування готовності до

професійної діяльності людей з інвалідністю в центрах професійної реабілітації..... 83
Ляшков О.В., Макац В.Г. Статевовікові особливості вегетативних нормативів дітей дошкільного віку..... 88
Омелянчук О.О. Внутрішньоособистісні конфлікти осіб юнацького віку та їх психокорекція..... 95
Шевчук О.В. Психологічний супровід розвитку стратегій подолання депресивності у підлітковому віці..... 99

РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЯ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Ткачук О.М. З практики духовного виховання української молоді... 103
Бондар О.П., Чорноусенко Н.С. Соціальна відповідальність як типова лідерська якість сучасної молоді..... 108
Глушко Л.О., Побережна А.І., Ляшкова Н.О. Волонтерство як один із напрямків соціальної роботи..... 112
Дацюк О.О., Давиденко Г.В. Проблема професійного «вигорання» у професійній діяльності соціального працівника..... 118
Загрія О., Саранча І.В. Міграційні процеси в Україні..... 122
Заремблюк В.І., Омельченко О.В. Оцінювання соціальних працівників у соціальних службах..... 125
Коломійчук І.В., Давиденко Г.В. Проблема соціальних стереотипів старості у сучасному українському суспільстві..... 130
Косицький В.Р., Давиденко В.В. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування..... 135
Сулімова А.В. Психологічні особливості впливу сімї на почуттєво-емоційну сферу підлітка..... 141
Сутіна В.А. Формування стресостійкості військовослужбовців-прикордонників в умовах психологічного тренінгу..... 144
Цісар Н.І., Давиденко Г.В. Соціально-психологічна реабілітація як засіб адаптації учасників АТО..... 148
Цявлюк А.З., Саранча І.Г. Молодь як об'єкт соціальної роботи..... 155
Чорноус Н.С., Ляшкова Н.О. Волонтерська діяльність як вияв соціальної активності студентів ВНЗ..... 161
Юдіна І.В., Саранча І.Г. Соціальний захист людей похилого віку в Україні..... 166

ПРОГРАМА КОНФЕРЕНЦІЇ..... 171

НАУКОВЕ ВИДАННЯ
«НАУКА І НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС»

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЗБІРНИК

Оргкомітет конференції не несе відповідальності за зміст статей, матеріали друкуються в редакції та мовою авторів.

Підписано до друку 21.03.2016.
Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Друк цифровий.
Умов. друк. арк. 9,25. Обл.-видавн. арк. 8,6.
Наклад 30 прим. Зам. № 12945.

Віддруковано з оригіналів замовника.
ФОП Корзун Д.Ю.
м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21а.
Тел.: (0432) 69-67-69, 603-000
(096) 97-30-934, (093) 89-13-852
e-mail: info@tvoru.com.ua
http://www.tvoru.com.ua